II-150

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

RADU D. ROSETTI

ERI...

„UNIVERSUL"

EDIȚIA II-a

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Proprietatea Bibliotecii
Universității Iași
II - 150

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

12 MAI. 1933
Biblioteca Universității Iași
A le 207.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ERI...

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Scrieri de RADU D. ROSETTI

POESII

DIN INIMĂ
SINCERE
DUIOASE
VALURI
CELE DIN URMĂ
DA CAPO
EPIGRAME
DIN TOATE
POESII
CARTEA DRAGOSTEI

PROZĂ

PROZA
TREI NUVELE
PRINTRE PICĂTURI
DIN SALA PAȘILOR PIERDUȚI
OBOLUL MEU
REMEMBER
SPICUIRI
APĂRAREA UNUI CRIMINAL

NOTE DE CĂLĂTORIE

DIN LARGUL LUMII
DINCOLO DE HOTARE
DIN EGIPT
LA CAPĂTUL PĂMÂNTULUI
RAZNA
PRIN PRAVOSLAVNICA RUSIE
HAI-HUI

TEATRU

O LECȚIE
PĂCATE

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

RADU D. ROSETTI

ERI...

— 1931 —
EDITURA ZIARULUI „UNIVERSUL" S. A.
Str. Brezoianu 23—25

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Cristache Ciolac

Dragi boeri din lumea nouă,
Noapte bună vă zic vouă,
Eu mă duc, mă prăpădesc,
Ca un cântec bătrânesc.
„*Barbu Lăutaru*", Alexandri

Acum câțiva ani, vrând să țin o conferință despre *Lăutarii noștri*, m'am oprit în fața lipsei de izvoare îndestulătoare — aproape inexistente, în afară de rândurile consacrate lor, *Istoria Teatrului la Români*, de Olănescu-Ascanio, și de interesanta carte despre cântăreții noștri populari, datorită d-lui C. Bobulescu — și nu mică mi-a fost mirarea constatând că despre viața celui mai faimos lăutar al nostru, Barbu Lăutaru, nu se precizează aproape nimic.

Enciclopedia lui Diaconovici, considerând că talentul muzical s'a moștenit la Barbi din tată în fiu, vorbește de ei în modul următor:

„Veche familie de lăutari eșeni, ilustrată de Alexandri. Șeful familiei, Stan a înveselit secolul trecut, trăgând taximuri și pesteluri la mesele boerilor moldoveni, îmbrăcat în antereu, încins ca taclit și purtând cu mândrie de-asupra, giubeaua sa de ghermesît".

Nu se știe cu siguranță nici unde'și doarme somnul de veci. După ce ne informează că Barbu a fost starostele lăutarilor din Iași, 45 de ani, d. Bobulescu închee așa:

Se presupune că ar fi murit în 1861 Dechemvrie 12 și că *ar fi* îngropat în cimitirul bisericii Sf. Ioan Zataust".

Fără articolul ziarului francez *La vie Parisienne* din 28 Noembrie 1874, tradus de Teodor-Burada și publicat în *Convorbiri Literare* (1888) în cuprinsul studiului

său *Cronica muzicală a orașului Iași*, nu s'ar fi știut nimic de memorabila scenă din 2 Ianuarie 1874, petrecută în casa boerului Alecu Balș, când, după ce Liszt a improvizat la pian o melodie dumnezeiască, țiganul „i-a furat-o din arcuș“:

„Nimic nu fu uitat: nici trilurile, nici arpegiile, nici variațiunile cu note repetite, nici acele adorabile treceri din semiton în semiton, care'i sunt atât de obicinuite, pentru a reveni la întâiul său motiv. Barbu Lăutaru cânta cu amănunțime, pe scripca sa, toată improvizațiunea pianistului, ce asculta inspăimântat opera pe care cu un moment mai'nalnte o cântase pe clavir pentru întâia dată și pe care poate o și uitase.

Taraful îl urma cu preciziune, observând nuanțele și uitându-se drept la Barbu, carele mergea cu cântecul înainte, străpungând inima lui Liszt.

Când se sfârși cântecul, Liszt se sculă deodată și mergând drept la bătrânul Barbu, îl sărută călduros, apoi luând, după vechiul

obicei, paharul cu şampanie, i-l întinse zicându-i:

— „Bea, Barbule lăutar, stăpânul meu, bea, căci tu eşti mai mare decât mine!".

Ceeace a fost Barbu Lăutaru pentru generaţia lui, a fost Christache Ciolac pentru a noastră; şi dacă despre Pădureanu, Năstase Ochi-Albi, Petrea Creţu-Şolcanu, Marin-Buzatu, Angheluş şi alţii, cari au uimit cercurile muzicale din străinătate şi Curţile împărăteşti, nu s'a scris nimic, celui mai mare dintre ei, lui Cristache Ciolac, trebue să i se sacrifice mai mult decât câteva rânduri.

Cine ştie! poate că'ntr'o zi, peste câteva zeci de ani, un cercetător al trecutului, vrând să afle amănunte din viaţa acestui artist, a cărui faimă va învinge uitarea — cum am vrut să descoper eu ceva despre Barbu Lăutaru — îmi va mulţumi că va găsi aci datele care îl interesează.

Sărac, bolnav, uitat şi singur, după o

suferință de nouă ani, într'un pat murdar, sub o plapomă soioasă și zdrențuită, s'a stins, în vârstă de 57 ani, ultimul lăutar român de rasă. Nu de „rasa" lui — căci din fericire mai avem, unul mai talentat decât altul—ci de rasa celor cari cântau „după ureche" fără să descifreze o notă.

N'a fost artist priceput în ale meșteșugului să nu-l considere ca un fenomen. Enescu se delecta la ariile lui populare, și Kubelic, de câte ori venea în țară, nu se mai sătura ascultându-l.

In loc de antereu, Christache purta fracul modern; în loc de taclit, șirul sclipitor de decorații, la cari în urmă se adăogaseră *Bene-Merenti, Steaua României* și *Legiunea de onoare.*

Așa îmbrăcat, respectul pentru vechii boeri nu-l părăsise însă, deși aceștia nu-l mai răsplăteau ca pe înaintașii lui, umplându-i paharul cu poli de aur și silindu-l să bea, ci punându-i răsplata muncii într'un plic discret. El se purta tot exa-

gerat politicos, ploconindu-se cu sărut-mâna la pământ.

Pesemne vorbea în el sângele strămoșilor, robi până eri, moșteniți cu întreg sălașul odată cu moșia, bieți desmoșteniți ai soartei, pe cari latifundiarul îi putea împușca la beție, numai fiindcă i se năzărea c'au cântat fals.

Ca prin vis mi-aduc-aminte de numele lui, pomenit de cei cari asistaseră la cutare *soareà* dată în casele Elencuței Manu sau în palatul lui Șuțu, (azi sediul municipiului București) sau la chefurile în cari combăteau Cneazii Cantacuzino și Moruzi, Barbu Bellu, Mișu Cornea sau Petrache Grădișteanu.

Personal l-am cunoscut în epoca de aur mai apropiată dinainte de război. Pribegind când la *Continental,* când la *Terasă*, când la *Iordache*, când la *Eliseu,* l-am urmărit. Inalt, frumos, legat armonios, cu o față de mulatru, cu ochi blânzi, degaja o simpatie infinită. Când își pleca languros

capul pe vioară și începea să cânte, legănându-se după cadența melodiilor, nu-l mai pierdeai din ochi.
Se simțea iubit, și rând pe rând își fixa privirea asupra admiratorilor, mulțumindu-i pe toți. Când raza vizuală venea de la un sex diferit, arcușul pornea mai cu foc, coardele vibrau să se rupă.

Plin de atenții, știa gusturile clienților localului, și rând pe rând, zâmbind șiret, cânta bucata preferată a fiecăruia, răsplătit de cele mai multe ori cu un surâs recunoscător.

A fost vremea valsurilor amețitoare și a romanțelor sentimentale, botezată patriarhală în comparație cu cea de azi, vremea popularizării poeziilor lui Scrob și Șerbănescu, puse pe note de Ventura și Cavadia, când după *Unde ești? Ciocârlia* sau *Steluța*, arcușul maestru o schimba în *Faust, Tosca* sau *Traviata*, ca s'o dea cu aceeași dexteritate în suspinele lui Paul Delmet.

Aproape patruzeci de ani n'a fost chiolhan la vie, la nuntă, banchet sau orice fel de petreceri în familii cuprinse, fără banda lui Ciolac, și tot pe el îl chema oficialitatea să mângâie urechile monarhilor și persoanelor distinse venite să viziteze Curtea Regală Română.

La câte alaiuri Domnești n'a cântat el *Trăiască Regele!* Câte evenimente mari din istoria României moderne nu le-a slăvit cu vioara lui fermecată! C'a fost masă mare de 10 Mai, pe el l'au chemat; banchet la inaugurarea podului de peste Dunăre, tot pe el; și tot lui s'a adresat oficialitatea când s'a serbat nunta de argint a Regelui Carol, căsătoria Regelui Ferdinand sau mai știu eu ce praznic împărătesc.

Așa de mult ne'nvățasem cu el, că nu ne puteam lipsi nici în lunile de vacanță. Și vara, la Sinaia, pe-atunci localitatea climaterică la modă, melodiile lui Ciolac răsunau și'n parcul vrăjit din preajma casei lui beizadea Mitică.

Ar fi putut să câștige mai mult plecând în străinătate, unde, de când uimise pe vizitatorii expoziției din Paris, îl așteptau angajamente strălucite. Dar își iubia vatra ca nimeni altul, și se simțea mai bine printre noi.

Știți isprava lui din orașul-lumină? Cu ocazia expoziției din 89, șefii de orchestră trebuiau să execute un marș de deschidere. Ciolac care, după cum e cunoscut, nu buchinea o notă, învățase melodia ascultând la repetiții cum o cântau ceilalți. Într'o sală cu mii de spectatori, concertul începu, urmărit de melomani, cu interes, dar un scurt circuit stinse lumina electrică pe la mijlocul ariei și orhestra încetă. Atunci auditorii și muzicanții, uluiți, auziră răsunând înainte, în beznă, o singură vioară, a lui Christache, care'și urma partiția până la sfârșit, recompensat cu urale și aplauze furtunoase.

Adevărat, sau legendă, istorioara indică reputația de care se bucura.

Dacă nu mai trecea graniţa, îl căutau străinii pe el, şi mi-a rămas întipărită în minte pe vecie noaptea petrecută cu Jean Richepin dela Academia Franceză, care, după o conferinţă ţinută la Institutul Pompilian, s'a delectat savurând pe Ciolac până la ziuă.

Nu ştiu dacă Liszt a sărutat sau nu pe Barbu Lăutaru; dar Richepin, entusiasmat, care de altfel îşi făcea o glorie să spună că descinde din neam de ţigan, încălzit şi de un vin generos, a ciocnit cu el până în zori, şi la despărţire l-a îmbrăţişat, plângând. Întors acasă, a povestit cald, aşa cum ştia el, în *Les Annales*, impresiile lui din noaptea neuitată, şi ar fi interesant de găsit articolul inimosului poet, plecat şi el de curând, în lumea umbrelor, din care nu s'a mai întors nimeni.

Dar într'o zi a sunat goarna de război, şi romanţele au amuţit. Atunci Cristache a cântat *La Arme!* însufleţitul marş al lui

Castaldi. Cine a asistat, în ziua mobilizării, la scena când soldații, înflăcărați, l-au ridicat pe brațe în urale nebune, își poate da seama și mai bine cât era iubit de popor.

Oameni înțelegători l-au păzit de focul frontului, și l-am revăzut în zilele de restriște de la Iași, în uniformă de infanterist, în serviciul popotei de la Marele Cartier, ziua așezând farfuriile la bufet, seara trăgând pe'nfundate cu o vioară de împrumut — că p'a lui o lăsase în zăpăceala retragerii în mâna nemților — câte un cântec de inimă-albastră.

Într'o seară de iarnă grozavă, când, descurajați și bolnavi, ne așteptam să nu mai apucăm ziua de mâine, cu tifos exantematic împrejur și pericol de aeroplane de-asupra, fără știri de un an de la ai noștri, gata să plecăm în Triunghiul morții — câțiva amici adunați împrejurul unui castron cu fasole l-am auzit fredonând *Doina*.

Numai atunci ne-am dat seama ce ră-

sunet are în sufletul unui român cântecul jalnic al durerilor strămoșești.

Intr'un moment de acesta, probabil, i-au dat lăutarului minunat, Alexandru Vlahuță, Octavian Goga și Delavrancea, autograful prețios: *„Să trăești, dragă Ciolac, patru milioane de oameni cântă de veacuri doina asta, și numai tu știi s'o spui și boerilor,* — și tot într'un ceas de jale, de sigur, poetul Proca și-a scris capod'opera lui, când a preamărit melopeea noastră ne'ntrecută.

Când s'a împrimăvărat și speranța a renăscut, într'o zi, la popotă, zărind pe Ciolac, pe un colț de masă, i-am făcut un sonet:

„Unui lăutar"

Te-am revăzut în haina ostășească,
Drag cântăreț al doinelor străbune,
Artistule păgân din vremuri bune,
Tu ce făceai o lume să iubească!

Mi-a revenit în gând dulcea minune
A serilor de viață nebunească,

Și *Ciocârlia* ta Dumnezeească,
Pe-arcușul fermecat ce-atâtea spune.

Azi nu mai cânți. Vioara ți-e furată,
Dar porți cu tine, tot ispititoare,
In braț și'n suflet, patima curată.

Ca mâine'n strălucita sărbătoare,
Vei zice iar romanța'nflăcărată —
Și marșul biruinții viitoare.

Iași, 1917.

Deși nu desăvârșit, fiindcă răscolește suveniruri, îl public.

Biruința a venit, dar bietul Ciolac n'a avut parte să întoneze marșul mult așteptat. O infirmitate năpraznică i-a încremenit brațul în mijlocul unei romanțe, și privind desnădăjduit arcușul căzut la picioarele-i tremurânde, s'a coborât sfârșit de pe estrada care'l înălțase atâția ani, ca să nu o mai sue niciodată.

Unui puternic al zilei i-a năzărit, după ce se mai înzdrăvenise — desigur, cu cele

mai bine intenții, dar tot bizară rămâne ideea — să'l numească *inspector al trescăriilor Statului*, funcție pe care nefericitul muzicant o luase în serios, plecând în fiecare dimineață să-și facă datoria.

Ședea pe atunci pe strada Vasile Lascăr, 46, în casele proprii, cu fiu-său Manole, căsătorit, și cu fică-sa, fostă măritată cu căpitanul aviator Roguski, mort în război, și profita de ocazie că merge în inspecție, să dea o raită prin hale, să se aprovizioneze cum trebue, că nu degeaba era funcționar al statului...

Era un spectacol tragi-comic plecarea lui Ciolac la serviciu, trăgându-și de-abia piciorul, cu ordonanța fostului ginere pe capră, ținând în mână coșnița, — că de! la rândul lui era boer, și nu-i da voe țopârlanului să se așeze în trăsură lângă el... Il petrecea până la poartă întreg sălașul, cu coana Lina în cap, tovarășa de viață a artistului, o femee de o cor-

polență puțin obicinuită, cu un cap de o frumusețe rară.

Arareori eșea, seara; ultima oară l-am văzut în public la *Brasserie de la Paix.*, unde se așeza umilit la o măsuță, lângă pupitrul unde acum cânta fiu-său, ale cărui mișcări le urmărea melancolic. Alte cântece erau acum la modă: *Fox-Trot, Shimmy, Tango*, cerute de îmbogățiții de război, sau de tineretul crescut cu ele; rar de tot câte-o romanță sau serenadă amintitoare de trecut.

Figurile necunoscute din preajmă nu știau cine e străinul jerpelit cu gura strâmbă, din colț; de se întâmpla să se rătăcească prin local vreunul din vechea gardă, dându-i seara bună afectuos, îi strecura în mână câteva hârtii pe cari bătrânul lăutar le primea cu recunoștință.

A mers așa până'n toamnă, când paralizia s'a agravat și sinecura a fost revocată.

Atunci a început calvarul. Țintuit în

pat și ajuns pentru ai lui o sarcină, fata și nora nu s'au jenat să discute testamentul bolnavului neputincios în fața lui; au urmat amenințări de punere sub interdicție și bătăi cu părueli periodice, la care lua parte și coana Lina, împreună cu fiul Manole, până când Cristache, exasperat, și-a vândut casa și s'a mutat în strada Aurel Vlaicu, 81.

Se pare că pentru moment învinsese partida căpitănesei văduve — se spune că cumpărase noua locuință pe numele ei, fapt probabil avându-se în vedere ceea ce-a urmat — fiindcă în vecinătatea ei l-am găsit acum câtva timp, când, auzind despre suferințele lui, m'am dus să-l văd.

Sgribulit lângă o sobă ruginită de fier, c'o pelerină numai petice pe umăr, moțăia cu capu'n pământ. Alături, nevastă-sa obeză (moartă la câteva zile) în imposibilitate de a mai mișca. O lampă de petrol fumegândă da tabloului un aspect sinistru. M'a recunoscut și a început să

plângă. I-am spus c'am venit să culeg note biografice pentru un portret pe care voiam să i-l fac, și'n rezumat am aflat următoarele:

S'a născut în București, în strada Speranței nr. 9, și pe tată-său îl chema Radu Ciolac Muscalagiu, vestit pe vremuri în tarafurile dela Hanu Roșu și dela Petrache din Dealul Filaretului. Frați a mai avut doi: Fotache și Dănică.

Il însoțea pe Muscalagiu în cârciumile pe unde acesta îi trăgea cu naiul, c'o scripcă la subțioară, sbârnâind și el după bandă, până când într'o zi s'a pomenit cântând de unu singur.

— Cine te-a învățat, Ciolac dragă? l-am întrebat curios.

— Dumnezeu! mi-a răspuns Cristache privind în sus.

Ce tristă a fost toată convorbirea asta, cu răspunsurile greoaie și bâlbâite, cu siguranța că i le iau pentru necrolog!

M-a'ndemnat să-i văd camera de alături,

unde domnea un frig aprig, și pe pereții căreia am citit tot trecutul glorios al marelui artist. Ici *Legiunea de onoare,* sub portretul președintelui republicii, care i-o oferise cu o dedicație măgulitoare; colo autograful lui Enescu: „Admirabilului nostru Ciolac, cu toată recunoștința pentru prețioasa colaborare. (E vorba de albumul *100 de cântece românești,* la care a contribuit și Ciolac); mai încolo fotografia Țarului, dată cu mâna lui, omagii iscălite Sarah Bernhardt, Paderewsky, Robert de Flers,—atâția și atâția ale căror inimi le-a încălzit cu arcușul lui de vrăjitor.

Grozav a fost contrastul când l-am regăsit pe scaunul de pae rupt, în încăperea mohorâtă! Strângându-i mâna moale și rece, știam că n'o să-l mai văd.

Ce s'a mai întâmplat pe urmă n'am mai putut afla cu preciziune. La știrea morții, citită în ziare, am alergat la casa din Aurel Vlaicu, unde un om indiferent mi-a spus că se mutase de mult de acolo,

„de când fiica dumnealui și-a vândut proprietatea", până când, din adresă în adresă — trecând și pe la Spitalul central de boli nervoase, unde un medic inimos încercase să-l salveze — i-am dat de urmă, prin ajutorul Secției anchetătoare a scandalurilor lui familiare — tocmai „lângă Făgădău, alături de Manole Fieraru, peste drum de localul „*La Cotitură*".

Am ezitat mult până să întreb în fundul unui loc viran, pe care sta aplecată o șandrama cu aspect de staul de vite, dacă acolo a locuit în ultimul timp Cristache Ciolac.

O femee de vârstă mijlocie m'a recunoscut, și deschizând ușa mi-a răspuns indignată:

«Da, domnule dragă; l-am găsit într'o seară tremurând de frig, pe o bancă de lemn, părăsit de toți, nemâncat de două zile și cu buzele mușcate de păduchi, și făcându-mi-se milă de el, l-am adus în

bordeiul meu, unde l-am spălat pe corp și i-am tăiat unghiile. Scrie, conașule, la gazetă, să știe toți, că atunci când a rămas singur ca un câine, eu țiganca Elena Pandele Botea, fostă cântăreață la *Groapa dulce*, eu și numai eu am avut grijă de el până în seara de 26 Februarie, la ceasul nouă și jumătate, când a murit sărutându-mi mâna ca unei cocoane mari.

Scrie, conașule, la gazetă, să afle toată lumea că l-au scos de aici nebărbierit, cu haina ferferiță pe el și cu pantofi de casă în picioare, că fiu-său a dat telegramă din Constanța că nu poate să vină la înmormântare și că fică-sa a fugit la Ploești spunând că-i face rău să'l vadă, că Marția trecută, când l-au îngropat cu talerul la cimitirul Pătrunjel, nu eram după el decât eu și domnul general Nicoleanu.

Nici măcar lăutarii să-i zică lângă sicriu ultimul cântec, așa cum e obiceiul în breasla noastră de muzicanți, afară de unul Vlădescu, care i-e neam...

Bietul domn prefect i-a adus un buchet de flori; eu și cu soru-mea ne-am tăiat mușcatele dela fereastră și i le-am pus la căpătâi»...

Țiganca, la care acum mă uitam cu respect, se jelea înainte, pe când mie îmi trecea prin gând sfârșitul lui *Oedip:*

Cu viața nu se știe pân'nu se isprăvește,
Nu fericiți pe nimeni cât încă mai trăește.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Caragiale, pedagog

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Caragiale, pedagog

Pe calea Victoriei, cam peste drum de ministerul finanțelor, acolo unde e acum Regia Autonomă a Monopolurilor Statului, era pe vremuri liceul Sf. Gheorghe.

Am trecut mai alaltăeri prin dreptul locașului, între zidurile căruia s'a scurs un an din copilăria mea, și trecutul mi-a revenit în minte cu zilele lui îndepărtate.

Dar care elev din generația mea, a liceului Sfântul Gheorghe, se poate gândi la anii duși, fără să-i apară dinainte figurile profesorilor distinși de pe-atunci, numiții Maiorescu, Odobescu, Delavrancea, Caragiale, Vlahuță, Duiliu Zamfirescu, Haret, etc., în frunte cu directorul

școalei, Anghel Demetriescu; care-a putut să uite metoda lor pedagogică unică, ilpsită de pedanterie și pornită din inimă?

Vedenia mi-a mai rememorat pachețelul cu scrisori, pe care întâmplarea mi l-a pus în mână, cuprinzând o parte din corespondența schimbată între Anghel Demetriescu și foștii lui colaboratori, și iar m'a muncit gândul dacă se cuvine s'o dau în vileag sau dacă trebue s'o arunc pradă focului, nimicind astfel atâtea chestii intime.

Iată, însă, că acum citesc paginile lui Martet despre părerile lui Clemenceau, desvăluind că acesta numea pe învingătorul dela Austerlitz „nenorocitul de Napoleon", iar pe Platon „grec imbecil"; că se exprima despre Flaubert că „scrie ca un cal", iar despre Rousseau că era bun „cel mult de fecior în casă" — și scrupulul meu dispare.

Ce importă că Titu Maiorescu, din motive personale, batjocorește pe unul din

colegii săi cu epitetul de „prea umflat“, pe altul cu acel de „gol“, iar pe marele istoric Xenopol, autorul *Cărții Neamului*, îl tratează de „poligraf inconștient“, când posteritatea a așezat pe fiecare la locul său?

Răutatea stârnește cel mult un surâs, pe câtă vreme citirea întregei scrisori desvălue pentru biograf înc'o latură a temperamentului filozofului junimist, pentru literat încă o pagină frumoasă unde Maiorescu vorbește despre „așa numitul Dumnezeu“.

La lumină, deci, cu pietatea ce li se cuvin, acestor rânduri inedite ale lui Titu Maiorescu, cu făgăduiala altora la momentul oportun.

31 Mai, 1898

Iubite Domnule Anghel Demetriescu, (și pun acel Anghel păzitor înaintea numelui Dumitale, ca să-l păzească de confundarea cu prea umflatul Coco și cu prea golul Marin). M'am apucat să public toate discursurile mele parlamentare de la

1871 încoace, şi, Doamne, multe sunt! Dar cu toate că sunt multe, sau poate tocmai fiindcă sunt aşa de multe, publicarea lor ar fi foarte puţin lucru, dacă nu le-aş fi însoţit de introduceri şi note istorico-politice, care caută să fie un rezumat explicativ şi nepărtinitor al politicei române sub domnia lui Carol I.

Iţi poţi închipui că mă simţiam din capul locului dator să-ţi ofer un exemplar din o asemenea publicare, mai ales dumitale care, — în afară de inconscientul poligraf A. D. Xenopol şi de orbpasionatul D. A. Sturdza, — eşti singurul scriitor şi cercetător al istoriei noastre contimporane.

Dar aşteptam pentru aceasta să-mi termin cartea, şi speram să mi-o termin în Septembrie al anului curent, cu un al treilea şi ultim volum. Insă lucrarea mă duce mai departe decât prevedeam. Volumul al treilea de-abia va putea să apară la sfârşitul acestui an şi nu va cuprinde decât epoca de la 1881 şi până la căderea ministerului Brătianu în Martie 1888. Va mai trebui un al patrulea volum pentru explicarea evenimentelor şi publicarea discursurilor ulterioare. Şi cine ştie când voiu avea răgaz şi dacă voiu avea viaţă pentru a duce la capăt ceia-ce mi-am propus! Şi apoi mai am şi gândul de a face din introducerile şi notele

politice, fără discursuri, o carte deosebită, ca o istorie română de la 1866 încoace.

Numai viață și întregimea minții să-mi îngăduie Dumnezeu, așa numitul Dumnezeu, obscurul făuritor al lumii, care ne-a înzestrat cu conștiința personalității și cu oare-care prevedere, dar ne-a refuzat tocmai prevederea cea mai importantă pentru o întocmire mai sigură a activității personale: momentul morții. Și am 58 de ani!

Întinderea mult mai mare a viitorului volum 3 vine din necesitatea de a explica în introducere, pe cât se va putea de lămurit, deosebirea între junimiști și conservatori, eșită la iveală după proclamarea Regatului de la 14 Martie 1881.

Explicarea e grea, dacă e vorba să avem o viață publică conștientă și o luptă cinstită a partidelor politice pentru binele obștesc. Și lucrul greu cere vreme.

Așa dar, îți trimit în alăturare, cele două volume, fragmentare cum sunt încă, și te rog să primești încredințarea vechei mele afecțiuni.

T. Maiorescu

O amintire aduce alta, și iată că pe pânza suvenirului scena unei lecții de is-

torie la liceul Sfântul Gheorghe, cu Caragiale, se desfăşură încet şi duios.

A sunat ora de intrare, şi'n aşteptarea profesorului, draci de copii sburdalnici, bârfim:

— Par'că el ştie mai mult decât noi!

— Invaţă seara acasă, şi vine apoi să ne-asculte dimineaţa.

— Tata spunea Duminică mamii că n'a trecut nici un examen cum se cade. In tinereţea lui a fost sufleur.

Şi deapănă-l pe bietul Caragiale, care, deşi fără titluri academice, avea o cultură auto-didactică puţin comună; râzi de el cu inconştienţa copilăriei nevinovate.

— Vorba e, ce ne facem, că n'am învăţat lecţia nici unul, şi va fi vai de noi! conchide Popescu.

— Evrica! desleagă problema nu mai ştiu care.

Şi desvălue planul diabolic să scrie toate numele proprii şi datele cu litere greceşti, pe tablă, habar n'având dască-

lul analfabet de limba aristocratică a lui Socrate.

Zis și făcut.

Profesorul apare cam mahmur, și întrebările încep.

— Ei, băieți, să vă văd; dacă nu'mi răspundeți nici azi, să știți că vă las repetenți. Dar fără sufleur — că eu cunosc meseria. Ați înțeles?

Privirile toate se'ndreaptă spre piciul relevator al convorbirii familiare.

— Așa e că e adevărat? are aerul să spună copilul.

— Tu de colo, care te umfli'n pene, Rădulescule, ia fă-te'ncoa: Al cui fiu a fost Filip al II-lea, regele Spaniei?

— Al lui Carol Quintul, răspunde Rădulescu, trăgând cu ochiul la tablă.

— Bravos! Dar poți tu să'mi spui cum îi zicea oastei pe care a trimis-o contra Angliei?

Rădulescu se face că se gândește, până

descifrează „alfele și vitele“ și iar știe: Armada invincibilă.

— Perfect! Și după moartea lui, cine a urmat la tron?

— Filip al III-lea.

Încântat, dascălul îl mângâie și cere celorlalți răspunsurile din bancă.

— Ionescule, dela ce an, până la ce an a domnit regina Elisabetha din familia Tudorilor în Anglia?

— Dela 1558 la 1603.

— Bine și tu. Să-l vedem acum pe Eftimie, că râde pe'nfundate.

Eftimie răspunde îngerește.

Din ce în ce mai minunat de sârguința elevilor săi în ziua aceea, apostolul pune întrebări întregei clase, tot mai grele, în cele din urmă perplex de atâta erudiție — până dă cu ochii de tabla buclucașe.

Rămâne tablou. Dar nu'și trădează descoperirea, și lecția de istorie devine una de limba elenă.

— Rădulescule dragă, puiule, ia înar-

meazã-te mata cu un plaivas și cu o coală de hârtie și scrie-mi pe dânsa frumos cu litere grecești: *Filip al doilea.*

Rădulescu, sfeclit, se execută, și Caragiale, în noua sa calitate de expert caligraf, compară scrisul elevului cu cel de pe tablă, să vadă dacă se aseamănă.

Experiența nu reușește cu nici unul din micii savanți.

— Bine mă, pezevenghilor, isbucnește atunci autorul *Scrisorii pierdute,* lifte spurcate, voi n'ați auzit că eu sunt neam de grec? Să iasă afară măgarul care a scris cu tibișirul pe tablă, că de unde nu vă ia mama dracului...

O tăcere lugubră, urmată de eșirea profesorului, care trântește ușa furios, și câteva minute îndestulătoare pentru legământul solemn, să nu dăm pe față pe deliquent nici unul.

O, sfântă credință în puterea jurământului! Aud și acum formula groaznică: „Să se facă strigoi în mormânt care-o

spune!" și două-zeci de voci tinere răspunzând grav la auzul numelui fiecăruia strigat de unul dintre noi, după catalog: „Jur!".

Dar ușa se redeschide cu zgomot, și Anghel Demetriescu, directorul liceului, înalt, zdravăn cum era, cu privirea severă și cu părul în vânt, își face apariția, urmat de Caragiale, roșu de mânie.

— Să știți că nu glumesc; vă bat de vă zmintesc dacă nu spuneți cine a făcut porcăria, vibrează glasul răgușit de indignare al directorului.

Ne privim speriați, dar nu mișcăm.

— Deocamdată veți rămâne aici, nemâncați și nedormiți trei zile.

Aceeaș tăcere.

— Și pe urmă, afară din toate școlile statului, să fie un exemplu pentru toți, amenință, din ce în ce mai exasperat, directorul.

— Eu am scris! răsună o voce pițigăiată, a celui mai nevolnic din clasă, cuprins, sub influența trecută a unei lecții

despre sacrificiu, de un atac subit de jertfă.

Stupoare generală.

— Nu-i adevărat! protestează în cor colegii, ridicați în picioare ca la un semn.

O ultimă expertiză dovedește îndată că elevul minte.

Și'n timpul acesta Caragiale, așezându-și ochelarii cari au început să-i tremure pe nas, se uită la noi, sorbindu-ne cu privirea, până când nu se mai poate stăpâni:

— Cum se poate, mă? nu se găsește printre voi nici o lichea să trădeze? E fenomenal! Bravos, picilor!

Anghel Demetriescu încremenește. Noi nu știm ce să credem. Vedem apoi pe ambii dascăli discutând aprins într'un colț, Anghel supărat, Caragiale căutând să-l domolească; distingem crâmpee de frază, și din când în când câte un cuvânt: *Caracter, solidaritate, laşitate, Teofrast, La Bruyère, Emmerson, Carlyle, lichelism, Parlament, etc.* — până când figura directorului,

convins, se înseninează, iar vocea ne dojenește blând:

— Profesorul vostru mă roagă să vă ert, fiind-că, deși pușlamale, ați dat dovadă de caracter, și fiindcă, în definitiv, ofensa îl privește pe dumnealui, îl ascult.

Dar, când veți fi mari, să nu uitați ceasul acesta. Să vă mândriți că l-ați avut profesor pe Caragiale, și să spuneți și altora că el citea nu numai în cărțile cu slove pe cari ați crezut că nu le cunoaște, ci și'n sufletele oamenilor.

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Barbu Katargiu

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Barbu Katargiu

Cu ocazia sărbătoririi Unirii

Ancheta POLITICII, despre *Oratoria română,* mi-a reamintit paginile magistrale ale regretatului meu profesor Anghel Demetriescu, despre Barbu Katargiu:

„De la 1834, adică de când s'au arătat primele începuturi de viaţă parlamentară la noi, până astăzi, nimeni între români n'a fost inzestrat într'un grad mai înalt decât Barbu Katargiu cu darul de a mişca inimile prin vorbă; nici A. Panu, care mai mult recita discursurile sale decât le improviza; nici Mihail Cogălniceanu, care adesea pare prolix, şi câteodată pedant, cu toate mişcările sale de o elocinţă grandioasă; nici Nicolae Ionescu, a cărui frază

admirabil țesută și a cărui dicțiune măiastră nu duc totdeauna la o concluzie inevitabilă; nici G. Costaforu, care, cu tot spiritul și verva sa nesecată, rămânea tot avocat, deși *causeur charmant;* nici V. Boerescu, care avea multă volubilitate în vorbire, dar puțini nervi și mușchi; nici atâți corifei ai tribunei noastre, cari fac un contrast isbitor cu mulțimea afonă sau gălăgioasă din Parlamentul nostru. Deosebit de frază și argumentație, acțiunea lui Barbu Katargiu avea în sine din acțiunea lui Mirabeau, precum judecă George Linche, unul din cei mai de aproape și mai inteligenți cunoscători ai lui. Era destul să ceară el cuvântul, pentru ca, în mijlocul ședinței celei mai sgomotoase, liniștea să se restabilească. Când Barbu Katargiu se suia la tribună și-și arunca privirea sa profundă peste băncile deputaților, o tăcere religioasă domnea în Adunare. Când își aducea mâna prin păr, când, cu o dexteritate surprinzătoare, mânuia monoclul,

care îi da o înfățișare singulară, când ochii săi plini de foc începeau a scăpăra scântei și a fascina privirile auditorilor, sau când, luând un aer mai insolent, își înfigea mâna în umărul vestei și arăta Adunării numai profilul figurii sale demonice, un fior pătrundea pe deputați. Din acest moment, el devenea despotul tribunei; o întrerupere imprudentă sau chiar bine pusă din partea unui adversar, departe de a-l deconcentra și de a-l face să-și piardă equilibrul, era un nou nutriment pentru verva sa nesecată; pieptul său se dilata, talia sa mică, văzută prin lentila elocinței, lua niște proporții uriașe, iar vocea lui puternică ar fi fost în stare să desfidă orice furtună parlamentară. Atunci el nu mai era omul pe care-l văzuseși cu câteva minute mai'nainte. Era o adevărată transfigurare... Acea ardoare militantă, acel suflet care le străbătea, acea viață extraordinară ce le comunica vocea și gestul lui, sunt moarte pentru noi".

Vai, nu numai că sunt moarte, — s'a zis cu drept cuvânt că frazele unui orator, oricât de strălucite, nu pot fi savurate decât auzite din gura lui, vocea și gestul jucând în darul vorbirii un rol covârșitor, — dar nici publicarea discursurilor lui Barbu Katargiu în volum nu dă decât o idee palidă despre valoarea lor, căci iată cum „le scuză" editorul Wiegand, în fruntea cărții pe care o editează în 1886:

Din nenorocire pentru viitorime, de la 1859 până la 1862, discursurile deputaților se publicau nu după note stenografice, ci după însemnările succinte ale tachigrafilor, cei mai mulți aleși dintre tineri cari se distinseseră între camarazii lor de studii pe băncile colegiului Sf. Sava, dar cari, pe de o parte din lipsă de deprindere, nu puteau urma pe oratori în repeziciunea cuvântării lor, iar, pe de alta, nu erau destul de familiari cu chestiunile politice, ca să apuce pretutindeni partea marcantă a unei argumentări. Eșiți din colegiu, unde fuseseră îmbibați cu principiile școalei radicale în limbă, ei introduceau în discursurile ora-

torilor o frazeologie şi un vocabular străin celor mai mulţi dintr'înşii. Farmecul acelei limbi bătrâne, în adevăr românească, le era necunoscut. Aceste neajunsuri se văd în multe părţi ale colecţiunii de faţă".

Totuşi, una din cuvântările lui Barbu Katargiu a fost prinsă întocmai, şi fiindcă, din nenorocire, puţini mai ştiu în ţara asta cine a fost ilustrul şef al partidului conservator de odinioară, — aceasta este şi cauza pentru care insist cu atâtea citate, — reproduc discursul pronunţat de dânsul în calitate de deputat la 11 Decembrie 1861, în întregime. E rostit pentru slăvirea înfrăţirii românilor din Principate, şi'n el vibrează cel mai cald patriotism.

Domnilor,

„Sunt în viaţa oamenilor evenimente de acelea în cari limba omenească e cu neputinţă de a exprima sentimentele ce mişcă inimile.

Evenimentul zilei de astăzi e de acelea ce nu se exprimă; toţi îl pricepem în acest minut în adâncul inimei noastre.

Unirea e săvârşită ni s'a zis. Acest cuvânt e un cuvânt înalt; el cuprinde făgăduinţa mântuirii şi viitorul ţării. De aceea el a circulat ca o scântee electrică în inimile noastre tuturor, şi sunt încredinţat că, dacă există nemurirea sufletelor, după cum religia ne încredinţează, strămoşii noştri au simţit şi ei acea înfiorare şi cu lacrimi de bucurie ne binecuvântează din înălţimea cerurilor.

Unirea s'a făcut. Această unire este simţită de aceste două popoare de mai mult timp decât ne putem aduce noi aminte; dar, de au simţit-o, nu s'a făcut, sau de s'a făcut, n'a ţinut decât un moment.

Pricina neisbutirii le fură mijloacele ce întrebuinţară. Aceste mijloace se bizuiau pe puterea materială. Puterea veacului în care trăim este puterea morală, a înţelepciunii, a cuvântului, a înfrăţirii, pentru unirea naţionalităţilor.

Unirea noastră dar de astăzi se face sub scutul înţelepciunii şi înfrăţirii; şi înţelepciunea ne vine de la Dumnezeu; înfrăţirea între oameni este unul din cele mai de căpetenie comandamente ale religiei noastre. Să zicem, dar, ca biserica noastră: „ceea ce Dumnezeu a unit, oamenii să nu mai îndrăznească a mai despărţi"; nu. Dar ca să ne asigurăm contra unei asemenea primejdii, nu este

destul unirea dintre țările surori; ne trebue unirea și între fiii ei. Așa numai vom consolida pentru veacuri marele fapt de astăzi; așa numai vom păstra locul nostru între națiile Europei, unde ne aflăm de astăzi înscriși. La din contră, acea binecuvântare a strămoșilor noștri ce ne privesc din sânul veșniciei se va preface într'un blestem, și sunt în drept de a zice că cel ce va îndrăzni de astăzi înainte a mai arunca tăciunele discordiei între noi, să aibă blestemul nostru și al urmașilor noștri; el va avea hula și blestemul chiar al națiilor ce ne privesc...

Acum, pe drapelul nostru, înaintea căruia să fim toți îngenunchiați, să scrim astăzi: „*Tot pentru țară, nimic pentru noi!*“

Care român, citind aceste rânduri sfinte, nu va tremura de emoție, și care, constatând micimea zilelor de azi, când, după ce au făcut România Mare, frații se urăsc între ei ca dușmanii, nu se va gândi la blestemul fostului președinte de consiliu?

Ele răsună ca o dojană postumă și mai tare în momentul de față, când sărbătorim unirea tuturor românilor.

Dar nu numai orator de seamă, ci și mare patriot și om politic înțelept a fost Barbu Katargiu, și pentru că scopul acestui articol este să reînvieze în memoria contimporanilor figura bătrânului fost slujitor al lui Cuza, este necesar să amintesc atmosfera politică a timpului.

Pân'atunci conduseseră treburile țării boerii.

„De vom răsfoi filele cronicelor noastre — zice biograful lui Barbu Katargiu — vom vedea că acești boeri au adus țării servicii de acelea a căror amintire nu se șterge niciodată și că, pe când celelalte straturi ale societății nu visau de drepturi și de autonomie, ei singuri se expuneau a le dobândi".

În ședința Camerei dela 23 Mai 1861, când capii partidului liberal se laudă cu ideile lor democratice, Barbu Katargiu îi întrerupe:

„Ați zis că dv. ați luat inițiativa celor patru puncte din *Divanul adhoc* și că dreapta le-a combătut. La aceasta nu vă voi răspunde de cât numai

cu fapte, arătându-vă că acele patru puncte și toate principiile pe cari se bazează Convenția noastră s'au cerut de noi aristocrații, încă pe când dv. erați în străinătate, și, spre a vă încredința și mai bine, vă putem da un exemplar din câteva sute ce au mai rămas din cele 6000 tipărite și distribuite atunci de noi. — Nu veniți, dar, a vă îmbrăca ca cioara cu penele păunului, nu vă arătați tot ceea ce nu sunteți, căci ne cunoaștem".

„La legi noui, oameni noui!" striga dintr'o parte impetuos Cogălniceanu: „Caftanlăii îndărăt și junimea înainte!" îl aproba viguros Cezar Boliac; dar Barbu Katargiu se punea de-a curmezișul acestor maxime fermecătoare, din convingerea că o clasă care nu avusese pân'atunci o viață publică era incapabilă de a apăra ea singură niște interese pe cari nu le pricepe îndestul.

E plin de savoare răspunsul pe care-l dă boerul președinte al consiliului de miniștri, democratului Ion Brătianu, în ședința de la 27 Iunie 1859, când acesta

declară că partidul din stânga, deşi va vota bugetul, n'are încredere în „Ministeriu“:

„Voiţi să vă suiţi? Nimeni nu vă opreşte. Dorinţa vă e firească. Nu vă oprim de a vă sui pe scara slujbelor. Niciodată n'aţi fost popriţi nici dv., nici părinţii dv. Vă rugăm numai să călcaţi mai încet, din treaptă în treaptă. Nu voiţi a sări din capul de jos al scării tocmai la cel de sus şi de acolo deodată sus pe streşină. Fiind pasul cam mare, ne e frică să nu căderi peste noi ce vă privim cu atâta plăcere şi să ne-alegem cu gâturile rupte şi noi şi voi“.

În definitiv, ca şi azi, era chestie de metodă. Cei din stânga vroiau o revoluţie radicală, cei din dreapta, în loc de revoluţie, erau pentru evoluţie. Dar, deşi adversarii, „debaterii“ se stimau reciproc, şi ca dovadă voiu termina partea aceasta tot cu un citat din Anghel Demetriescu, de la care am luat de altfel întregul material biografic pomenit mai sus:

„Trebue să recunoaştem, însă, că era în atmos-

fera noastră politică de atunci ceva care predispunea pentru entusiasm și că reprezentanții națiunii, între cari figurau alături cu frații Golești, Brătienii și C. A. Rosetti, Principele Știrbei, Principele Bibescu, Principele Brâncoveanu și alte notabilități ale țării, erau capabili de a se ridica în sfera intereselor publice, de a le jertfi, de îndată ce ele veneau în coliziune cu interesele generale. Pe atunci nu se cunoșteau încă expresiile „cumulard" și „gheșeftar", cari au îmbogățit în anii din urmă vocabularul nostru parlamentar".

Cum a fost cu putință atunci ca'n discuțiile senine de care pomenește istoricul, în ziua de 8 Iunie 1862, Barbu Katargiu să fie ucis mișelește?

Fapt e că, după ce rostise un mare discurs în chestia agrară, pe care-l terminase cu curajoasele cuvinte: „Voiu preferi moartea mai înainte de-a călca sau a lăsa să se calce vre-una din instituțiile țării"— fusese prevenit că dacă va mai rezista cererilor de împroprietărire va fi ucis,— de-abia plecat de la „Adunare", a fost răpus de un glonț de revolver, tras pe la

spate, foarte deaproape, pe când cobora în trăsură dealul Mitropoliei, însoțit de prefectul poliției, Bibescu.

Paranteză romantică: o ghicitoare, d-na Lenormand, îi prezisese în tinerețe, la Paris, că zilele lui se vor săvârși printr'un atentat, iar exact la ora 5, ceasul asasinatului, deși la București era senin, la Maia, moșia sfetnicului coroanei, s'a pornit o vijelie care n'a ținut decât câteva minute, dar care a smuls crucea bisericii de lângă conac.

Barbu Katargiu n'a avut decât o fată, căsătorită, contra voinții lui, cu'n străin. Aceasta a fost marea lui durere în viață. Și ca să se vadă cât de mult și-a iubit neamul, boerul acesta bârfit, dau la lumină o dispoziție din testamentul, găsit în biuroul său ordonat, fericit că pot oferi cititorilor și ceva inedit:

„Dacă fiica mea se va căsători cu un strein de neam și de alt rit de cât ritul țării noastre, atunci

moșia Maia va sluji pentru înființarea unui pensionat de fete, cari vor fi instruite și educate gratuit.

Această hotărîre a mea va părea poate ciudată și nedreaptă la ochii unor oameni cu judecată ușoară.

Chibzuind, însă, mai matur, vor simți că-mi era peste putință de a nu face orice ca să nu las să se stingă în această țară numele familiei ce am purtat și pe care m-am nevoit în tot cursul vieții mele a-l păstra și-l înconjura de câtă considerație mai mult mi-a fost cu putință. Și pe de altă parte mi-era foarte cu greu a mă hotărî să las în mâini streine și prin urmare pustiirii și dărăpănării acea moșie unde am fost petrecut cei mai veseli ani ai copilăriei și ai vieții mele, unde se află îngropat tatăl meu, și unde, poate, mă voiu afla și eu".

Acesta a fost Barbu Katargiu, om dintr'o bucată, „statornic în principii și neclintit în hotărîri" — cum îl caracterizează Anghel Demetriescu, — care și-a plătit credințele cu viața.

*

Și acum, când am văzut tributul acestui fost prim-ministru, șef al partidului

conservator, în așezămintele țării, să vedem cum îi cinstesc urmașii memoria.

Indată după săvârșirea odiosului atentat, Principele Grigore Brâncoveanu a propus și Adunarea a încuviințat „ca o datorie sacră" să se ridice „Ministrului Primar al Principatelor-Unite, victimă a curajului său politic", un monument pe care să se graveze deviza sa din totdeauna: *Tot pentru țară, nimic pentru noi.* S'a votat și suma necesară, dar proectul a rămas baltă, până în 1913, când, sub guvernul Maiorescu, senatorul Nicu Filitti a reamintit parlamentarilor votul Adunării din 1862, și a cerut energic ca hotărîrea înaintașilor să fie îndeplinită. Chiar în ziua aceea s'a format un comitet, compus din Iorgu Cantacuzino, Nicu Filipescu, Mișu Dețliu și Matache Dobrescu, decis să nu mai lase să se tărăgănească lucrările, și statuia a fost comandată imediat sculptorului Romanelli, din Florența. Parcă era un făcut: diferite evenimente, printre cari

și marele război, au întârziat din nou aducerea monumentului, până l-am văzut, însfârșit, instalat acum câțiva ani, în coasta dealului Mitropoliei, nu departe de locul unde Barbu Katargiu a căzut pentru o idee.

Ca totdeauna, până la inaugurare, o pânză groasă acoperea bronzul masiv; dar gazetele indiscrete reproduseseră opera artistului, după părerea unanimă reușită.

Curagiosul om politic era reprezentat pe un fotoliu, în momentul ceasului din urmă, având la spate România care-l înfășura în steagul ei, ca într'un giulgiu.

Ani întregi am trecut pe dinaintea statuei astfel înfășurată, mirându-mă de ce dăinuiește la infinit ceasul căderii vălului, până când, mai alaltăeri, însoțind la Cameră pe distinsul meu prieten Const. Xeni, am rămas amândoi înmărmuriți: Vremea, marea nivelatoare a valorilor, a ros și pânza care acoperea fără rost ceea ce trebuia să se vadă de mult, iar vântul făcând gestul pe care se cuvenea să-l facă oamenii, a

smuls pânza statuei, care s'a inaugurat astfel singură!

Ne-am coborît să examinăm lucrarea lui Romanelli mai de-aproape. Pe soclul susținător al statuei, nu e scris încă nimic. Doi parlagii, cari urinau pe provizorul gard rudimentar înconjurător, se întrebau: „*Cine'i ăsta?*", iar spectacolul degradator îl completa afișul Teatrului Nostru cu *Moritz al II-lea* și stâlpul susținător al sârmelor tramvaiului electric, așezate par'că dinadins drept în fața monumentului.

Apoi „Aiasta nu se poate", cum a zis mândru alt Katargiu. Dacă pânza care s'a smuls simbolic de pe metalul rece s'a așezat pe ochii politicianilor, incapabili să vadă profanarea ce se face memoriei unui om care și-a slujit țara cu atât devotament în cât și-a jertfit viața pentru ea, este de datoria noastră să semnalăm nelegiuirea și să protestăm.

De acord că sunt prea multe statui în București și că recunoștința posterității se

poate arăta și sub altă formă. Așa e. Dar din moment ce o statue s'a ridicat, nu e permis să se terfelească memoria celui pe care-l reprezintă.

Credințele politice ale lui Barbu Katargiu nu importă. La Londra, cei doi mari antagoniști, Gladstone și Disraeli, cel dintâi șeful partidului liberal, iar celălalt al partidului conservator, sunt nemuriți în piatră aproape alături, englezul descoperindu-se cu același respect în fața amândurora.

Ce înseamnă această apatie din partea ultimilor rămași din vechea gardă conservatoare? Ce este această lipsă de cavalerism din partea adversarilor?

Să ia atunci inițiativa primarul sectorului respectiv, d-rul Minovici, care e un om activ și îndrăzneț. Să dea jos gardul degradator, aruncând cât colo afișele teatrale și parul tramvaiului electric, cari pot fi așezate și aiurea; și punând să se graveze pe soclul monumentului — peste

noapte, devremece se consideră lucru de rușine, — simpla inscripție: *Barbu Katargiu. Tot pentru țară, nimic pentru noi,* să facă să înceteze odată impietatea care durează prea de mult.

Cel care scrie acestea nu e înscris în nici un partid politic. și privește viața, după cum spunea Vlahuță, dela o înălțime la care nimic din ambițiile și deșertăciunile pământești nu se poate ridica...

Scârbit însă, de cele văzute, a crezut de cuviință să atragă atenția asupra unui lucru care, dacă ar continua, ar constitui o lașitate națională.

BCU IAȘI/CENTRALĂ UNIVERSITARĂ

N. N. Basarabeanu

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

N. N. Basarabeanu

Iar s'a arborat steagul negru la Teatrul Național!

— Cine?

— Nea Nae.

— *Ceau! Ceau!* îmi fulgeră prin gând, salutul cu care ne întâmpina nenea Nae Basarabeanu, până în ultimele zile.

Și vroind să aflu amănunte, intendentul localului mă conduce în mansarda săracă din spatele edificiului Teatrului Național, (pusă la dispoziția bătrânului slujitor al instituției de către un director milos) în care, pe un pat modest, cu fața în sus și mâinile de piept, îmbrăcat în negru, stă pregătit pentru drumul din urmă fostul bibliotecar al primei noastre scene.

La cap, un sfeșnic luat în iuțeală de la rechizită, în care câți-va artiști au înfipt lumânări. Tocmai sosește prinosul de recunoștință al oficialității, o frumoasă coroană de flori, — și bărbierul chemat pentru toaleta lugubră.

Alături sgomot. Salonul figuranților. Mulți din ei, habar n'au de priveliștea din camera vecină. Tineri, veseli, sburdalnici, îmbrăcați în zale pentru repetiția lui *Cyrano,* cu mustățile în vânt, cu arma la șold și cu panaș la pălăria mare de fetru, coboară ropăind scările ce duc la foaier, pe când intendentul, la capul mortului, cuvântă:

— Aseară, după ce am făcut rondul, ca de obicei, am observat în camera lui nea Nae lumină. Cheia ușii era pe d'înăuntru. Bătând, să văd dacă n'a adormit cu lampa aprinsă, n'am căpătat nici un răspuns. Am anunțat secția de peste drum și am chemat un lăcătuș. L-am găsit rece, culcat pe pat, îmbrăcat. Își dădusè sufletul

de curând. Lângă scaun, o mătură. Bietul de el, rânduit cum era, începuse să deretece prin odae, și având probabil un atac de cord, s'a întins ca să nu se mai scoale. Se plângea de câte ori suia scările, că-i bate inima. Ea l-a răpus. Era și bătrân: 76 de ani... Ce om cumsecade! Merită să se scrie ceva și despre el.

— Firește că merită. A fost o figură, care nu va putea să lipsească din istoria teatrului românesc. Dacă pe scenă a apărut mai mult în roluri de călău — asta era specialitatea lui — pentru viitorime, a adus literaturii dramatice, prin aranjarea bibliotecii teatrului, servicii nepreţuite. Când, mai târziu, cercetătorii cărturari vor da de afișul cu litere cirilice: *Iudith și Olofern 1841. Intrarea 4 sfanți jos și 2 sfanți în picioare,* sau vor găsi tot materialul de care vor avea trebuință pentru lucrările lor, în cele șase mari dulapuri cu cărți, manuscrise, fotografii și documente, adunate în cincizeci de ani de muncă, din pro-

prie: inițiativă, nu vor putea să nu aducă un cuvânt de laudă bătrânului bibliotecar căruia îi zicem azi adio.

Nu poți să-mi dai câteva date biografice? Lucrurile astea trebuesc scrise asupra momentului; timpul fuge, și uitarea vine repede.

— Adresați-vă d-lui Nottara sau d-lui Gusti; dânșii l-au cunoscut mai bine.

Dar, pe când vorbesc, bag de seamă că d. intendent se uită întrebător la o coală de hârtie tipărită cu litere de aur, pe care ezită să mi-o arate.

„E tocmai ce-mi trebue!", strig îndată ce-mi arunc ochii pe ea. Subiectul articolului e găsit și fără date biografice. Coala aceasta, două-trei anecdote din viața lui nea Nae, și o vizită prin *Biblioteca* atât de dragă lui, mi-ajung ca să fixez tipul.

Iată-l:

Trăind și buchinind mereu în lumea fictivă a teatrului, a căpătat o *țară*, rămânând totuși un muncitor harnic și folo-

sitor societății. Auzind și citind incontinuu fraze ca acestea: *„Tu întâi, datorie; răzbunarea mea pe urmă!“* — *„Și mult trebue să se învârtească pământul împrejurul soarelui până să mai vadă o faptă ca asta!* — sau *„Du-te la mânăstire, Ofelia!“*, cu cultura simplă pe care o poseda, muzicalitatea frazelor l-a furat, așa că n'a mai putut gândi și judeca decât în chip romantic, — și caraghios, fie-mi ertată expresia.

Fițuica găsită de intendent printre hârtiile răposatului e delicioasă:

„A fi“ sau „A nu fi“.

— That is the question —

Evrica: ce mândru, ... ce plauzibil ... și ce impozant Edificiu Arhitectonic ar fi, dacă Arhitecții noștri cari sunt discipolii lui Visconti ... lui Pradier... lui Charles Garnier... și ai Meșterului Manolea... apoi dacă acești competinți discipoli ar pune umăr la umăr și?... și ar înfiripa și ar clădi sub orizontul orașului București *Un extraordinar palat de gală* împodobit cu diverse curiozități și minuni științifice, instructive, inventive și demne de extaz.... de studiu și de o admirare generală — mai ales

când această Nouă Operă Edilitară — ar întruni în făurirea și în cadrul ei, atât combinațiile Mozaistice și Muzeale specificate acilea mai jos, cât și alte Folklorisme Fenomenale și Hiperbolice ce se vor găsi și chibzui în timp de doi ani, cât va dura lucrarea.

„Profanare", poate vor striga unii. „Sunt rânduri scrise în ultimii ani, când se debilitase..." Nu; toți cari l-au cunoscut de aproape pe Nae Basarabeanu, așa l-au apucat, cu singura deosebire că l-au întâlnit din ce în ce mai original. In plină activitate, când îl întrebai ce mai face, îți răspundea cam așa:

— „Aici cu *Didina,* și aici cu *Parisul!*" arătându-ți în acelaș timp inima, în care ținea ascunsă comoara femeească pe care o adora, și apoi capul în care fierbea dorul de a vedea capitala Franței.

E timpul să amintesc faimoasa conferință a doctorului Raoul Baudet, chirurg-șef al spitalului Bichat din Paris, asupra „țîcnelii" unor indivizi, mulți dintre ei

iluștri. Dacă savantul își permite să claseze printre aceștia chiar pe țarul Petre I — improvizat ridicol chirurg, anatomist și dantist practicant — ceeace nu l-a împiedicat să fie pentru posteritate *Petru cel Mare* — „toute proportion gardée" se poate spune și despre nenea Nae că era „cam original".

Anecdotele, pentru învederarea celor afirmate, curg. Cele mai multe relative la mania lui de a inventa jucării. După ce-și îndeplinea cu minuțiozitate datoria profesională, se retrăgea în lumea lui, și acolo, în afară de reforma distrării copiilor, se ocupa și cu lucrări mai serioase, de pildă cu înfăptuirea *Palatului Fosforescent* sau cu înlocuirea jocului de șah!

Făcea pe dracu 'n patru să poată trece granița, — amicul meu Mora a povestit cum l-a găsit în tramvai cu o boccea la subțioară și, întrebându-l unde se duce, i-a răspuns: *La Londra!* — și odată ajuns în marile capitale, să se puie în relație cu

fabricanții de nimicuri, în special cu cei de păpuși.

Odată, era s'o pățească. Convins de eficacitatea nu știu cărei năzbâtii, i-a scris lordului Beaconsfield, pe atunci prim ministru al Angliei, iscălind, spre indignarea familiei Basarab-Brâncoveanu, N. N. Basarab, — iar răspunsul a fost o anchetă prin ministrul nostru din capitala Marei-Britanii, care cerând să se cerceteze cine-i tipul, acesta a fost descoperit în persoana umilului bibliotecar al Teatrului Național. Cel mai furios a fost Dimitrie Sturza, care a cerut lui Patan Sihleanu, pe atunci director în templul Thaliei, înlocuirea funcționarului.

A doua zi, Patan, distrat de felul lui, lucrând cu Gusti, l-a întrebat:

— Cine-i ăla Basarab, de la noi, care n'are de lucru și scrie primului ministru al Angliei?

— Trebue să fie Basarabeanu, a răspuns simpaticul regizor, care'și cunoștea omul.

— Să-l dai afară imediat! s'a răstit, repezit cum era, Patan.

— Bine, s'a mulțumit să răspundă Gusti.

Dar contând pe inima bună a directorului, n'a luat nici o dispoziție, mulțumindu-se să atragă atenția lui Basarabeanu, să nu mai țină corespondență cu slujitorii înalți ai marilor Puteri.

Cam peste vre-o două luni, directorului trebuindu-i nu știu ce date statistice relative la trecutul teatrului nostru, Basarabeanu s'a prezentat cu ele în dinți, mai documentat ca oricând.

— Cine-i ăsta, Gusti? a întrebat Sihleanu, nedumerit de erudiția prezentatorului.

— Basarab, coane Patan, bibliotecarul nostru; ăl de l-ai dat afară...

— ?.

— Știam că ni-e de folos, și n'am luat nici o dispoziție.

— Bine-ai făcut, a răspuns Sihleanu, zâmbind.

Şi-aşa a rămas nenea Nae în slujba instituţiei 50 de ani, până a fost scos la pensie din cauza vârstei înaintate.

Dar acum îl muncia chestia tablelor. Modificase regulele cunoscutului joc universal şi'şi botezase invenţia *Lamerson*.

— Dar când faci adversarul marţ, cum zici? l-a întrebat într'o seară, grav, Costache Bacalbaşa, la un pahar cu vin.

Lamerson, merson, a răspuns serios inventatorul noului joc, în hazul asistenţilor.

* * *

Cele de mai sus nu sunt înşirate pentru a batjocori memoria dispărutului, ci pentru a fixa la lumina adevărului personalitatea sa, din toate punctele de vedere simpatică şi interesantă. Ce-i va păsa posterităţii de nevinovatele lui galeiade, în faţa operei pozitive pe care a lăsat-o?

Dacă n'ar fi avut micile manii descrise, poate nu migălea prin arhive să adune atâtea comori, aşezate cu sfinţenie în rafturi sau sub sticlă. Unele ciudate: *Foto-*

grafiile celor mai frumoase artiste române dela 1863 până azi — altele interesante: *Cartea de vizită a Eufrusinei Teodor Popescu, devenită nobilă cu titlul de contesa de Marcolini și a Elenei Teodorini, mare primadonă absolută, devenită nobilă cu titlul de contesa de Lafer* — altele instructive: *O foaie din revista* **L'illustration,** *reprezentând balul Mabil din Paris de care pomenește Eminescu, în satira III-a!*

Sub toate a scris Basarabescu explicația cu litere îngrijite, veghiând la păstrarea lor, cu o grijă de părinte, până a închis ochii.

Iată și altele de alt gen:

Flori de pe mormântul Damei cu camelii din Paris. Bilet de tramvai de la Lido, fermecătoarea plajă a Adriaticei. Icoană ce mi s'a dat de un călugăr în mânăstirea Capuținilor din Veneția. Frunză din salcia de la mormântul sublimului poet Alfred de Musset. Trandafir de pe mormântul celebrei tragediane Rachel, atâtea amintiri scumpe cari vorbesc de sufletul delicat

al bătrânului bibliotecar, pe care (după cum se mira plastic un camarad din vechea gardă) nu l-a auzit nimeni certându-se cu cineva, sau înjurând.

Ordonat cum era, nu se putea să nu se gândească și la el. Vizibil, un bilețel înfipt în ciobul oglinzii din mansarda unde s'a sfârșit, atrăgea atenția:

„Când voiu muri, să fiu îngropat la cimitirul Sfânta Vineri, unde am locul de veci în aleea III-a, figura 5".

Crucea de marmoră sub care l-au așezat eri artiștii, în frunte cu directorul Teatrului Național, cu respectiva inscripție aurită, era și ea gata: *Trecând pe la Londra și Paris, m'am oprit aci.*

Poate că o fotografie mare, pe care altul să scrie acum dedesubt: *N. N. Basarabeanu, primul bibliotecar al Teatrului Național din București,* rânduită la locul de onoare, în casa pe care a cinstit-o, ar avea aprobarea tuturor.

Ion Gorun

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Ion Gorun

Pe bulevardul Academiei Nr. 4, acolo unde e acum berăria *Jubileu*, sus lângă cer, mai aproape de stele, că acolo le şeade bine poeţilor, a locuit multă vreme Alexandru Vlahuţă; şi într'o modestă cameră mobilată, scriitorul acestor rânduri.

Era pe vremea când, după cum constată Vlahuţă în primul număr al revistei *Vieaţa* (cu *e* — s'a schimbat şi ortografia de-atunci), *Convorbirile Literare* tratau pe Hajdeu de „biet bătrân ramolit", când Hajdeu zicea despre Maiorescu că „e un om de nimic", când Maiorescu trimitea pe Gherea la şcoală, rostind celebra butadă că „restauratorul de la Ploeşti face nişte salată de icre mai presus de orice

critică", când profesorul Lazu publicase o broşură contra lui Coşbuc, acuzându-l de plagiat, când Toni Bacalbaşa îi spunea lui Vlahuţă, prin *Adevărul Literar* „broscoi veninos şi meschin negustor de cernea-lă", — însfârşit pe vremea când domnia între mânuitorii condeiului o frăţie literară cam la fel cu cea de azi.

Atunci au hotărît Alexandru Vlahuţă şi doctorul Ureche să scoată revista *Viaţa*, „fără bisericuţă", în dorinţa de a aduna toate talentele de seamă, şi-atunci poetul *Iubirii* şi-a croit planul frumos al înfiinţării unei *Case a scriitorilor*, în care toţi cei ce ţin o pană în mână, fără deosebire de credinţe, să se întrunească, să discute, să se ajute.

Menirea scriitorului el o considera aidoma ca a preotului în altar:

...Voi, căror vi s'a dat solia sfântă
De preoţi ai acestei mari puteri,
Voi, în al căror suflet se frământă
Intunecate valuri de dureri,

Şi gânduri de-un întreg popor gândite,—
Nu duceţi minunatul vostru dar
Ofrandă mâinilor nelegiuite,
Ci, tot ca sfânta masă din altar,

A'mpărtăşirii taină prea curată,
Aşa cuvântul să vi-l pregătiţi —
Ca mii de inimi la un fel să bată,
Şi miilor de veacuri să vorbiţi.

Bizară coincidenţă — unde e făuritorul visului să şi-l vadă împlinit? — ca locaşul mult dorit de poet să se întruchipeze aevea după trei-zeci şi patru de ani, chiar în bulevardul Academiei Nr. 4, şi—culme a întâmplării — chiar în camerele unde şi-a zămislit planul!!!

Pacea între cei de-aceeaş breaslă nu însemna, însă, tolerarea alături a nulităţilor îndrăzneţe, căci iată ce citim în numărul următor al *Vieţii:*

„Cu numărul viitor vom începe a ne ocupa de operele acestor pseudo-scriitori cari, lipsiţi de orice talent, isbutesc totuşi, prin tupeul cu care se prezintă, prin aerele de cugetare profundă pe cari le

iau, să amăgească pentru moment spiritul de apreciere al unei părți din public și să-și facă o reputație pe care — până una alta — se grăbesc s'o speculeze.

Sub titlul *Serviciul de gunoae în literatură*, destinăm o rubrică specială acestor glorii de contrabandă".

Dar numai Vlahuță și doctorul Ureche nu puteau birui: le trebuia un ajutor. Au recurs la un concurs. Indemnul a apărut în *Viața* cu data de 23 Ianuarie 1894:

Un concurs de gazetărie

..Nu știm dac'a mai fost, dar de ce n'ar fi? Deunăzi spuneam unui confrate că ne-ar trebui un redactor, un tânăr de talent, priceput în ale gazetăriei care etc... etc...

— Cât ați fi dispuși să-l plătiți?

— Până la două-sute de lei pe lună, deocamdată.

— De ce nu publicați un concurs?

Ideea ni s'a părut bună, în orice caz originală. Să vedem ce rezultate va da.

Punem la dispoziția fiecărui concurent o pagină din revista noastră. Tineri de talent, încercați-vă puterile".

La 20 Februarie, directorii revistei anunțau că s'au prezentat 23 de concurenți, iar la 13 Martie publicau rezultatul concursului:

Ion Gorun	473 voturi
Grigri	428 voturi
Scurtu	304 voturi
Pincio	302 voturi
Zizim	287 voturi

Invingătorul era Alexandru Hodoș, care, sub pseudonimul pe care și l-a păstrat de-atunci, debuta printr'un atac la adresa Academiei Române, iar în numărul imediat următor se afirma și în versuri:

Biruința

Stejarul 'nalt și înverzit
Intinde crengile-i stufoase
Desface brațele-i vânjoase
In cer cald și liniștit.

Sunt ani, era numai o ghindă
Căzută'n praf și în noroi,

De glod mâncată și de ploi,
Și totuși izbuti să prindă.

Ideile nemuritoare,
Hai, tăvăliți-le 'n noroi!
Din glodul grămădit de voi,
Vor crește mai triumfătoare.

Ion Gorun și-a făcut intrarea triumfală în casa lui Alexandru Vlahuță, în prima Duminică după publicarea rezultatului concursului, invitat la dejun, și acolo l-am cunoscut, așezat în fața lui Caragiale, a lui Delavrancea, a pictorului Grigorescu și a doctorului Ureche. Bărbatul cu fața palidă, încadrată de-o barbă neagră, era miop și cam fudul de-o ureche — mai mult sforțându-se să asculte decât vorbind — avar la furculiță, însă darnic la pahar, ceeace a făcut pe Caragiale și pe Delavrancea să-i prevadă viitor de aur, fiindcă, pe lângă că avea talent, era și „de-ai noștri".

Scopul acestor rânduri nu e să-i fac biografia. I-au descris viața alții, începând

cu rolul lui la *Voința Națională* și *Universul*, până la afirmarea lui în literatură, lupta dusă de el contra iznafilor în gramatică, încoronarea operei scriitorului cu Marele premiu național.

Intrucât mă privește dau la iveală numai două-trei „suveniruri" din viața lui, aducătoare aminte a unei epoci, explicătoare a sufletului distins care s'a dus.

Anul și data nu le mai rememorez Știu atât, că scena s'a petrecut la Societatea scriitorilor români, și că Ion Gorun, cu ocazia acordării unui premiu, ne-a rugat, pe mine și pe George Ranetti, să votăm pentru Constanța Hodoș, credincioasa lui tovarășă de viață, și, desigur, una din cele mai talentate scriitoare române.

Nu numai c'am promis, dar am făcut și propagandă. Zadarnic. Fericiții aleși, ca totdeauna de altfel, erau hotărâți mai dinainte, așa că oricărui confrate ne adresam, eram refuzați cu regret, deoarece promiseseră sprijinul altuia. Atunci, ca să

nu pierdem votul, am dat și noi ajutorul cui am crezut de cuviință — astfel că la verificarea urnei, Constanța Hodoș, n'a avut decât *un vot*, adică al soțului. Gorun, profund indignat, n'a făcut altceva decât să ne caute și să ne zică ironic *mersi*. De-atunci, nu l-am mai privit în față fără să roșim.

Ne-a plătit-o. Lui Ranetti, printr'o polemică pe care, nu e locul s'o pomenesc aci; mie, c'o glumă care, sensibil cum eram în tinerețe, mi-a făcut mult sânge rău.

Tocmai publicasem o poezie în care era vorba de ghinionul unui cerșetor căruia nu reușiam să-i dau niciodată pomana cerută, fiind-că de câteori băgam mâna în buzunar, să-l miluesc, constatam că „n'aveam schimbat", până când într'o zi:

Și amintindu-mi că pe lume,
Fără noroc am fost și eu,
Sfidai în față nenorocul:
Și'n loc de-un ban, i-am dat un leu.

când Ion Gorun, la pândă, mă pocni.

Ci-că moșneagul, intrând să cumpere o pâine cu darul meu, fusese îmbrâncit de brutar și dat pe mâna poliției. Moneda era falsă!

Asta-i francul ce mi-l dete
Radu D. Rosette!

a îngânat bietul bătrân la interogator, spre hazul cenaclelor de-atunci, — întărind înc'odată zicala că „moțul iartă, dar nu uită".

Când am avut ocazia să fim alături la o agapă, eram bătrâni. Am ridicat paharul, i-am privit ochii blânzi, și i-am cântat în strună:

Și am rămas nemângâiat,
Cum toate, toate s'au schimbat:
Din câte'n vis m'au urmărit
Nimica n'am mai regăsit,

Nici cerul blând și majestos,
Nici cânt de pasăre duios,
Nici farmecul iubitei lunci,
Nici inima ce-aveam atunci!

— Hai să ne'mpăcăm! i-a fost răspunsul, ciocnind cupa cu mine, și de-atunci am devenit iar prieteni.

Și iată că acum, după avalanșa de morți: Hajdeu, Coșbuc, Caragiale, Delavrancea, Vlahuță, Duiliu Zamfirescu, Chendi, Iosif, Anghel, Cerna, Macedonski, Gârleanu, Ranetti și alții și alții, mai toți cei de eri, a venit și vestea încetării din viață a lui Ion Gorun, nu mai spun cum, că prea e sfâșietor de dureroasă constatarea cum închid ochii pentru somnul de veci aproape toți acei ce-și jertfesc zilele în slujba idealului. Ultimele-i cuvinte au fost: „Singur! Unde sunt prietenii? Nu vine nimeni să mă vadă": și-apoi versuri din *Faust* cu refrenul *Suflet* și *Dumnezeu*. Citind desfășurarea tristei ceremonii a înmormântării lui, mi-a venit în gând *Atunci...*

...Ci dacă t'ei apropia
Ca'n vremea cea d'intâi,
Cu ochii plânși t'ei așeza
Ușor la căpătâi,

Şi 'ncetinel, cu trupul frânt,
Asupra mea plecat,
Din buze albe un cuvânt
Şoptivei tremurat, —
Şi dacă tot nu voi clipi
Şi nu se va deschide
Privirea mea spre a zâmbi
Şi inima spre-a râde, —
Să n'aşteptaţi alte porunci,
Alt semn şi alt cuvânt,
Aprindeţi rugul meu atunci,
Şi-mi daţi cenuşa 'n vânt!

Pentru purificarea prin foc a fost ultima dorinţă a lui Ion Gorun, ultimă dorinţă care, nu ştiu dece, nu i-a fost îndeplinită, pentruca ce-a fost vremelnic în el să cadă tot pradă viermilor, de cari estetul avea oroare.

Opera lui, însă, oricât de discutată azi, nu va pieri. „Se 'nsărcinează ea vremea să dea cu 'ncetul laoparte ce va fi de dat laoparte" a zis tot Alexandru Vlahuţă, care a păstrat lui Hodoş dragoste şi admiraţie până în ultima-i clipă. Oameni şi

lucruri își au un judecător suprem-senin pe care nimic din zarva și din strigătele noastre pătimașe nu poate să-l clatine vreodată din judecata lui. E o dreptate mai presus de noi și de vremea noastră".

Serviciul de gunoae în literatură, în slujba căruia s'a pus Ion Gorun când a eșit întâiul la concurs, atunci când și-a schimvat la *Viața* porecla în renume, îl va face și mai bine posteritatea.

Unul din puținii credincioși rămași din vechea gardă, se uită cu melancolie în urma celui cu care-a muncit pe același ogor, și-i trimite ultimul salut.

Haralamb G. Lecca

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Un uitat

Haralamb G. Lecca

La Caracal, acolo unde o legendă nemeritată, pusă în circulație de un „hătru bun de glume" ne spune că atunci când Dumnezeu a împărțit bunătățile și răutățile pe lume, s'a răsturnat carul cu proști; în târgușorul modest în care, par'că dinadins, ca să desmintă calomnia, s'au născut atâția fii iluștri ai țării, un grup de intelectuali inimoși, în frunte cu d. Mărculescu, fostul prim-președinte al tribunalului Romanați, colonelul Vlădescu și avocatul Pârvulescu, a reușit să strângă, prin colectă publică, *numai printre localnici, CÂTEVA SUTE DE MII DE LEI,* destinați ridicării unul monument lui Haralamb

G. Lecca; și peste câteva săptămâni, bustul acestuia, opera sculptorului Dimitriu-Bârlad, se va ridica mândră, în bronz, pe piața tăcută a urbei în care poetul a văzut lumina zilei.

Haralamb Lecca! Câți din vechea gardă își mai aduc aminte de el, câți din generația care a urmat știu cine a fost? Și cu toate acestea se cuvine să-i fie cinstită de toți memoria, findcă dacă, în ceea ce privește versul lui, părerile sunt împărțite, serviciul pe care l-a făcut teatrului românesc e în afară de orice discuție.

...Și totuș, uitarea s'a lăsat mereu mai adâncă în jurul numelui lui; ea la cuprins în brațele-i negre încă din viață, pe când vegeta, biată epavă omenească, într'un scaun de paralitic, ca să-l ducă la mormânt singur, fără un prieten, fără un reprezentant al teatrului sau al Societății scriitorilor români!

Haide dar, cântec vechi al suvenirului, „zi-mi" tot mie ceva de demult, de vreme

ce alții nu te mai vor; cu gândul pierdut în noaptea trecutului, aud cum îmi vii de departe, și te-ascult...

Haralamb Lecca! Din perete-mi surâde trist fotografia prietenului cu strania presimțire *Pentru când n'oiu mai fi.*

...Am pornit la drum cam odată. Eu la *Viața* lui Vlahuță, el la *Revista Nouă* a lui Hajdeu. Magul dela Câmpina ne-a lăudat pe amândoi într'o zi, în prefața volumului de versuri *Prima* al lui Lecca, și gazetăria am început-o tot în acelaș timp: scriitorul acestor rânduri la *Țara* lui Take Ionescu, Haralamb G. la *Gazeta Poporului*, a celebrului Don Paladu, imortalizat de Ranetti.

Cum *Țara* apăruse cu câteva luni mai înainte, directorul ei, Cristodulo, a fost solicitat să anunțe apariția foaiei liberale la Știri. Primind însărcinarea eu, am vestit nașterea *Gazetei Poporului* printr'un joc de cuvinte versificat. Se putea pune înțepătura și pe contul zețarului care uitase

să culeagă litera *r.* Iscălisem: *Wladimir.*

Riposta a fost spirituală. Nu mi-o mai aduc aminte aidoma, dar mă turtise. Era a lui Lecca.

Polemica a continuat — Lecca mânuia epigrama cu multă îndemânare: citez la întâmplare cea făcută societăţii de tramvae:

X aşteaptă cu nevasta
Tremurând în ploaia rece;
Toate trec pe lumea asta,
Numai tramvaiul nu trece!

— biruind când el, când eu, spre hazul cititorilor din epoca aceea, până ne-am cunoscut şi ne-am împrietenit.

Inalt, uscăţiv, cu nasul lung, ascuţit, pe care luceau totdeauna nişte ochelari fără ramă, cu mustăcioară mică umbrind buze subţiri, cu vocea nazală, seacă şi înţepată, cu mers repede şi legănat — de obiceiu, pe când umbla fredona — era un tip. Locusteanu, într'un portret pe care i l-a făcut în *Flacăra*, l-a caracterizat cu

„semnul sfidării". Așa se prezenta pe bicicleta pe care o încăleca cu pasiune, făcând uneori sute de chilometri pe zi, așa la regimentul de artilerie în care era căpitan de rezervă, unde se înființa la toate manevrele, chemat sau de bunăvoe, în formația căruia a făcut și două războaie. Campania din Bulgaria a descris-o.

Răutăcioșii îl tachinau că'mbrăca uniforma cu plăcere mai ales de dragul *Bene-Merente*-lui, ce-l etala pe piept la toate ocaziile.

Cu caracter autoritar, cu sinceritatea-i aproape brutală, era greu să-și facă amici. De-aici ura confraților în literatură, de-aici opoziția actorilor când a fost vorba ca Lecca să fie luat dela direcția Teatrului Național din Iași, unde se făcuse nesuferit, ca să fie adus subdirector la București, mâna dreaptă a lui Pompiliu Eliad.

Stilul lui, chiar, e nervos; fraza înțepătoare. Un exemplu tipic de scârba pe

care o purta omenirii, ni-l dă sfârșitul lui *I. N. R. I.*

...Dacă tu la noapte, mâine, sau oricând ai re'nvia,

Crist, ce-ai face?

O VOCE

Ca un spectru, i-ar privi pe toți în față;
Ar vedea că pe ogorul semănat cu-a sa povață
N'a crescut decât neghină, vai! și s'ar cutremura.
Și-ar pleca să mai străbată înc'odată omenirea:
Fariseii i-ar sta 'n cale mai haini, mai nemiloși;
Ar chema mult pân' să-i vie doisprezece [credincioși;
S'ar găsi iar o Kaiafă să-i împiedice menirea,
Iar o Iudă ca să-l vândă,—ar re'ncepe răstignirea,
Și-ar muri a doua oară, pentru-aceiași păcătoși!

Avea, însă, momente de duioșie, și de fapt aparținea școalei romantice. Prima lui durere a fost când și-a pierdut mama:

Câți fiori de grijă până să mă vezi venit pe lume!
Câte nopți la căpătâiu-mi, dormitând, m'ai legănat!
Și când tocmai începusem să te strig și eu pe nume,
Mamă, mamă, m'ai lăsat!

(In cimitir)

Cimitirul l-a obsedat:

Cresc plăpânde viorele
Pe grămada de pământ
De de-asupra groapei mele.
De când nimeni la mormânt
Nu mai lasă nici o floare,
Şi de când o ursitoare
Mi-a 'nscris locul unde sunt

(Epitaf)

Lola, Balada Nebunului, Marş Funebru, In temniţă, Imposibil, Neam Rău, La spital — în genul inspiraţiilor lui Musset — „dacă el n'ar fi cântat decât atât, încă ar fi de ajuns pentru a-i arvuni o pagină de onoare în istoria poesiei române", îşi da părerea Hajdeu, pentru ca Lecca cu acel *Weltschmerz* care-l chinuia, să continue să cânte şi după 1896, în căutarea mult aşteptatei, care îi apăru în sfârşit într'o seară de iarnă pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti, sub forma *Bellei* din drama lui Richepin, *Steaua.*

In calitate de traducător, cunoștința s'a făcut prin mine:

— Aristitza Romanescu.

— Haralamb Lecca.

A fost un fel de „încurcă-i drace", à la minut, și de atunci, mai bine de un deceniu, până la căsătoria poetului, nu s'au mai despărțit.

Aristitza a fost Mascotta lui Lecca. Lângă ea a scris, *Bianca, Casta Diva, Jucătorii de cărți, Câinii, Suprema forță*, etc..., toată acea frumoasă serie de piese, care i-a făcut faima; lângă ea a tradus *Enoch Arden, Mizerabilii, Femeia îndărătnica, Hero și Leandru, Romeo și Julietta*, etc. — cu ea a întreprins numeroase turnee în țară — primele cu ansamblu perfect — unde făcea de multe ori și pe actorul, și pe regisorul, și pe casierul trupei.

Intre anii 1898—1902, Lecca pusese monopol pe toate scenele teatrelor din Ro-

mânia. Pe unele se jucau aproape numai piesele lui!

Alături de Davila și Gusti, a fost unul din oamenii noștri de teatru cei mai pricepuți. „Un precursor" a scris despre dânsul *Sburătorul*, prin pana d-lui M. Iorgulescu. (De altfel singurul care l-a plâns). „Poseda o limbă frumoasă și îndemânare. A captivat o generație. Și trebue să se țină seamă și de epoca în care a scris".

Eu cred că nu e un autor dramatic perimat.

Mai cred să multe din lucrările lui sunt superioare așa ziselor capodopere reprezentate în ultimul timp pe scena Teatrului Național. Să se facă experiența. Cu actorii, cu costumele, cu montarea și cu publicul de azi, sunt sigur că vor avea și mai mare succes ca în trecut.

Și dacă n'ar fi decât să i se plătească tributul de recunoștință pentru serviciile pe care le-a adus teatrului românesc, s'ar cuveni, cu ocazia desvelirii bustului lui

Haralamb Lecca la Caracal, o reprezentație festivă la Teatrul Național din București, cu *Casta-Diva* bunăoară.

Aș îndrăzni să solicit, — zece ani dela moartea scriitorului, — și așezarea portretului lui pe un perete al templului pe care l-a slujit cu atâta dragoste, dar mi-e să nu se spună că cer prea mult...

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

GION

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

GION

O vizită în „cartierul“ Matei Basarab, cu mormântul unui poet, în preajma unei biserici bătrâne,

Aici s'a mutat cu jale
In cel mai din urmă an,
Care în cărţile sale
Se citeşte Anton Pan“.

mi-a readus în minte „mahalaua“ Lucaci, cum i se spunea pe vremuri, şi cu ea versul lui Baudelaire! *La forme d'une ville change plus vite, helas! que le coeur d'un mortel.*

La No. 31 am revăzut casa lui Gion, aidoma ca odinioară

Unde lucrurile mute
Ar avea atât de spus;

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

„Ah! a fost aici viață,
Dragoste—unde s'au dus?"

și figura celui care a locuit-o mă obsedează de-atunci mereu, pe placa suvenirului, trecutul îndepărtat se estompează iar...

Gion! Il chema G. Ionescu; și în loc să se singularizeze ca alții, prin adăogirea lângă numele dela ofițerul stării civile a localității unde s'au născut, să-și zică deci Ionescu-Pitești, prin împreunarea numelor s'a botezat englezește *Gion* — și atât stă scris pe lespedea unui monument sub care doarme de mult, într'un colț uitat al cimitirului Bellu, ca și sub bustul ce s'a ridicat pe-o piață liniștită a urbei în care G. Ionescu a văzut lumina zilei.

Era un om înalt, blond, zdravăn, cu obrazul rotund, cu mustața în vânt, cu ochii vioi, cu părul în formă de perie, — îl luai drept ofițer de jandarmi călări, îmbrăcat civil.

După ce-a făcut studii strălucite la Paris și Bruxelles, doctor în litere, el a fost

ales ca mentor copiilor naturali ai fostului domnitor Cuza — morți ambii tuberculoși — și cu ei a călătorit în Spania și Italia, întorcându-se în țară cu amintiri neșterse.

Inzestrat cum era, nu i-a trebuit mult să se facă cunoscut prin articolele publicate în *Românul, Epoca* și *L'Indepandance Roumaine;* și azi *Gion*, mâine *Gion,* cu puțină politică și-un profesorat, la început la liceul Lazăr și apoi la Matei Basarab, iată-l într'o zi secretar general la Ministerul Cultelor.

Era un tip. Când vorbea, dădea ochii peste cap și făcea gura moț. Glumeț, exuberant, cult, simpatic, plin de vervă, avea un mod particular de-a se exprima, săltăreț, cu întorsături de limbă măestre, cu atributive gingașe. Stilul lui colorat se citește cu plăcere și azi. *Doftoricescul meșteșug*, conferința ținută la Ateneu și tipărită apoi în broșură, *Ciuma și holera după Zaveră* și *Portretele istorice,* evidențiază maniera sa în mod particular.

Dar pasiunea cea mare a lui Gion a fost studiul istoriei. Deși nu de specialitate, a adus aportul lui în direcția aceasta, *Istoria Bucureștilor,* cu toate lipsurile semnalate de d. N. Iorga, fiind, fără discuție, o lucrare meritorie.

Imboldul de-a o face a pornit „dela o țuică". Moș Costache Bălcescu, fost sfetnic al Coroanei, mai-mai s'ajungă centenarul, avea o memorie prodigioasă. Pe la amiază, când Gion, eșind dela cursuri, oferea două-trei țoiuri cu nectar din prunii Muscelului veneratului fost ministru, în pomenita casă din Lucaci, limba unchiașului devenea o adevărată arhivă vie. Și dă-i cu pățania coanii Raluca, cum a prins-o bărbatu-său făcând dragoste cu Minescu la hanul Manuc, cum era să fie prădat de tâlhari în podul Beilicului, cum a făcut odată pe'ntâi Maiu pe iarbă verde în grădina Bellului. Gion profita de ocazie să invite pe minunatul povestitor și la masă, și nu odată se pomenea la sfâr-

șitul felurilor mai mult notând decât mâncând...

Câte-odată cei de față, ca să'ntărâte pe Bălcescu, îl contraziceau.

— Mă copiilor, voi o să mă'nvățați pe mine? Voi nici nu erați pe lume când mă juca pe mine pe genunchi Tudor Vladimirescu!

De-atunci Gion, a luat obiceiul să ofere mese prietenilor, și nu cu puțin au contribuit mișcării literare de pe-atunci întrunirile acestea periodice, la care luau parte toți intelectualii țării. Invitațiile erau făcute pe serii; câte-odată poeți, câteodată profesori, câteodată actori sau pictori, câte-odată amestecați, discuțiile continuând aprinse până în zori.

Oaspeții unei seri, la o masă copioasă, când am fost invitat și eu, nu i-am uitat: episcopul Ghenadie, Hașdeu, Bengescu, Lecca, Apostolescu, Ludovic Dauș, Cincinat Pavelescu și Aristitza Romanescu.

O mai fi trăind Costache, feciorul de-

votat, cu mănuși albe, care la sunatul stăpânului apărea protocolar: *Poruncîți !?*

Revăd și-acum biuroul pe lângă care am trecut mai alaltăeri tremurător, cu biblioteca având scris pe frontispiciu *Donner ne peu, prêtez ne veux,* cu bibelouri să nu mai fie loc pentru un ac, cu tablouri scumpe, cu orga la care Gion se așeza improvizând visător, cu perna dela poalele unei canapele pe care Ana Ciupagea, viitoarea soție a amfitrionului, brodase cuvintele simbolice: *Toujours a tes pieds.*

Ce haz a făcut bietul Gion în seara aceea, istorisind inima rea ce i-o pricinuise, la debutul în publicistică, greșala tipografului, care-i culesese pseudonimul *Sion* în loc de *Gion!*

Dar toate acestea sunt lucruri mai mult sau mai puțin cunoscute, de cei din generația mea, precum și afecțiunea ce i-o purta marele Hașdeu, care consimțise cu bucurie să-i dea ca tovarășe de viață

pe fiică-sa Iulia, — când moartea tragică a copilei sfărâmă idila în fașe, și cu ea fericirea magului dela Câmpina, devenit în urmă, în căutarea consolării, spiritist.

Ceeace nu s'a știut până astăzi e că, nemaiputând să-l aibă copil pe calea aceasta, Hașdeu a vrut să înfieze pe Gion, câtăva vreme în urmă, prin tribunal, pentru care scop i-a adresat scrisoarea încadrată în negru de mai la vale, aflată în posesia rudelor autorului *Istoriei Bucureștilor*, cu consimțimântul cărora o reproduc aci:

Amice Gion,

Ultimul Petriceic-Hașdeu, doresc a nu se stinge în România un nume vechi, de patru veacuri și pe care cu atâta vrednicie l-au purtat bunicul meu, tatăl meu, fie-mea. Sunt sigur că ceasul morții mele nu e departe:

O mon âme, ayons bon espoir:
Dieu sans doute a marquè notre heure;
Jamais l'éternité ne leurre.
Un beau jour améne un beau soir...

și de aceea, cunoscând inima și mintea D-tale te-am ales pentru a purta după încetarea mea din viață, D-ta și urmașii D-tale, numele Petriceicu-Hașdeu, împreună cu armele neamului meu și cu deviza „Pro fide et patria" — Dumnezeu și România.

Strângere de mână

B. P. Hașdeu

București 14 Iulie 1890

D-sale

D. G. Ionescu - Gion

Imprejurările intervenite ca acest proect să nu ia ființă, nu ne sunt cunoscute. Dar scrisoarea arată stima și iubirea pe care o purta Hașdeu aceluia ce s'a numit G. Ionescu-Gion, încetat din viață în plină maturitate, răpus de-o arterio-scleroză, pe când n'avea decât 47 de ani.

Numai cine nu l-a cunoscut nu l-a iubit.

E caracteristic că după ce l-au condus până la cimitir, plângându-l ca pe un părinte, elevii lui, dela liceul Matei Basarabi-au purtat doliul la mână, ca după moartea unui suveran, timp de trei luni...

„Ce e viața"? a zis chiar Gion, în limbajul lui înflorit. Un *être* și un *disparaitre* — cu o condițiune: atât cât are să fie pe lume, arătă-se să fie acel *être* cu toate podoabele sale, luminos și mare, întreg și creator; și apoi vină anostul dar necesarul *disparaitre*, când, cum și unde-o vrea. Mulțumit de-al tău *être* la sfârșit, în mână cu paharul, cu condeiul, cu spada sau cu crucea, vei aștepta pe d-nul *disparaitre*, totdeauna cu surâsul pe buze"

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

V. A. Urechia

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

V. A. Urechia

Zilele trecute a avut loc o ceremonie duioasă, și anume sărbătorirea bunului meu prieten, inginerul profesor Nestor Urechia — scriitor distins în acelaș timp — cu care ocazie foștii lui elevi dela Școala de poduri și șosele, azi profesori și ei, i-au oferit magistrala operă a lui Vasile Pârvan, *Getica;* și manifestația colegilor, adunați în jurul patului de suferință al înaintașului lor, n'a putut decât să bucure pe toți, fiindcă a dovedit că floarea rară a recunoștinții tot se mai găsește din când în când și în țara noastră.

Dar, prin asociație de idei, gândul mi s'a dus departe, spre tatăl sărbătoritului, *Vau,* cum i se zicea în familie, *V. A. U.*

cum iscălea uneori, și ingratitudinea contimporanilor către cel care se numea V. A. Urechia mi-a răsărit și mai bătătoare la ochi.

Dacă la isbucnirea războiului, curentul latinității, pe lângă instinctul național, ne-a atras către Franța, — cu toată politica statornică a bătrânului rege Carol, susținător al puterilor centrale — faptul se datorește și lui V. A. Urechia, pionier neînfricoșat, timp de peste 50 de ani, al acestei latinități, în micul regat dela gurile Dunării.

Cel mai inimos naționalist al generației trecute, animator înflăcărat al masselor, el a fost. Și a început-o, lăsând la o parte activitatea-i studențească dela Paris și Madrid, chiar dela Unire, când a fundat ziarul *Zimbru*, împreună cu admirabila falangă de patrioți: Alecsandri, Negruzzi, Kogălniceanu, C. A. Rosetti și Brătianu.

Prima dată când s'a afirmat a fost în

Cameră, după războiul româno-ruso-turc, ca deputat de Ismail, protestând contra retrocedării Basarabiei, într'un discurs memorabil.

Numit după câţiva ani ministru al instrucţiunii publice, el a înfiinţat, organizat şi ajutat şcolile româneşti din Bulgaria, Serbia şi Macedonia, şi n'a uitat nici pe cele din Istria.

Cu ce bucurie striga, într'o cuvântare, V. A. Urechia „Mulţumesc lui Dumnezeu că acum Aromânii mei pot ceti sfânta Evanghelie în româneşte!"

„Răsfoind filele învechite ale hrisoavelor, zice un panegirist al său, sorbind căldura inimii marilor cronicari, Vasilie Alexandrescu Urechia a fost dascălul care o jumătate de veac a avut cea mai mare înrâurire asupra semenilor săi, dezvelindu-le adevărul asupra trecutului neamului nostru".

De a predat o lecţie de istorie, la un voevod de-al nostru s'a oprit mai mult; de a scris o istorie a literaturii române,

pagina patriotică a comentat-o mai cu drag; de a compus o nuvelă, a glorificat un erou național; de a ținut o conferință, despre iubirea de țară a insistat; când muza l-a inspirat să facă o piesă de teatru, ea s'a intitulat *Marțial.*

Chiar dania făcută orașului Galați, *Biblioteca Urechia,* e compusă în cea mai mare parte din cărți în care se vorbește de iubirea de neam.

Dar activitatea lui principală a fost consacrată chestiei Ardealului. Luând în mâinile sale vânjoase conducerea *Ligii Culturale* — un fel de Deroulède al nostru, ridiculizat tot ca marele patriot francez (care preconizând revanșa, se închina la statuia Alsaciei și Lorenei) dar tot atât de dârz ca dânsul — într'o propagandă caldă și continuă — aduceți-vă aminte de manifestația grandioasă când cu procesul *Memorandului* — a ținut aprinsă decenii întregi flacăra caldă a naționalismului, pentru ca atunci când a sunat goarna

mobilizării, armata să intre în foc conștientă de dreptul ei.

Vorbind la perfecție trei limbi străine, italiana, franceza și spaniola, simpatic ca înfățișare, cu glas sonor și armonios, V. A. Urechia a fost campionul românismului la toate congresele internaționale, unde propaganda lui inteligentă ne-a făcut servicii imense.

Deunăzi, în sala de ședințe a comitetului Ateneului, priveam imaginea fostului lui președinte, redată de un pictor celebru, reprezentând pe V. A. Urechia depunând o coroană la picioarele columnei lui Traian din Roma, alături de Smara și de Badea Cârțan. N'a uitat înțeleptul moșneag nici mormintele celor trei mari susținători ai cauzei românismului: Victor Emanuel, Garibaldi și Cavour!

Câte ironii s'au făcut atunci, și ce mult spune gestul inimosului bătrân azi, după războiul în care latinitatea și-a arătat forța unită!

Când se'ntorcea obosit în mica-i proprietate din Sinaia, casa lui patriarhală devenea refugiul tutulor năpăstuiților din Transilvania, și nu odată am întâlnit în pragul ei pe părintele Lucaci, sau pe alți refugiați, cari plecau de-acolo întăriți, cu îndemnuri la luptă, și uneori și c'un mic ajutor bănesc, dat dintr'o pungă mică dar chibzuită.

Nu văd încă recunoștința *fraților*, cum îi botezase el, cuvenită memoriei celui care i-a iubit atât, și nici a noastră, și mă doare.

Bustul modest ridicat pe vremuri lui. V. A. Urechia la Azuga, din inițiativa unui negustor înțelegător, lipsește și azi de pe soclul batjocorit de dușman în prima zi de ocupație. După doisprezece ani, nu s'a găsit nimeni să-l pună la loc.

Fie ca aceste rânduri, inspirate de sărbătorirea fiului, să ne deștepte la datoria pe care-o avem și pentru cinstirea numelui tatălui.

Vintilă Brătianu inedit

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Vintilă Brătianu inedit

Copist la Regie. Şef arhivar un bătrân simpatic cu cioc, Moş Mincu. Coleg de birou, luptătorul liberal Alexandru Donescu, pe-atunci student. Era pe vremea când Vintilă Brătianu fusese numit director al instituţiii.

S'a apucat să reformeze de-a doua-zi, şi printre altele a luat măsuri drastice contra funcţionarilor cari se lăsau pe tânjală. Eram şi eu printre aceştia. In loc să muncesc, făceam versuri:

De-o lună sunt funcţionar;
Ajut pe d-nu arhivar
Să coase foile 'n dosar;
Iar câna m'apucă dorul iar
Să scriu un vers senin şi clar,

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Aud pe domnul arhivar
Urmându-și proza: „La dosar!

Rezultatul nu s'a făcut așteptat. O adresă confidențială m'a înștiințat discret că peste cincisprezece zile mă puteam devota cu totul muzei, de oarece nu mai eram slujbaș al statului.

A pățit-o la fel Ionel Perieteanu, fostul secretar general al primăriii București, părinte al Capitalei fiind acelaș Vintilă Brătianu — și tot din cauza poeziii.

Înțelegeți bine că numai simpatic nu-mi rămăsese în amintire șeful partidului liberal, „omul rece și rău, incapabil de-o înălțare sufletească" cum îl arăta aparența înșelătoare, — când întâmplarea m'a făcut să-l cunosc sub altă înfățișare, într'o vară, la Dorna.

Singur în romantica stațiune balneară a Bucovinei, pe terasa înflorită a unui restaurant, ascultam hazul și glumele dela o masă vecină, în jurul căreia luaseră loc,

alături de Vintilă Brătianu, Brătescu-Voinești, N. N. Săveanu, Leonte Moldovanu, Horia Furtună și alții, și nu-mi venea să cred ochilor.

Acesta era acrul, încruntatul și temutul fost ministru de finanțe?

Savura anecdota, râzând cu hohote de snoavele lui Brătescu-Voinești, aprecia calambururile, ori cât de pipărate, debitate inocent de Horia Furtună, trăgea cu urechea la cântecul lăutarilor, și din când în când mirosea delicat un trandafir care îmbălsăma toată atmosfera.

Când mi-am exprimat mirarea, pentru cele văzute, unui comesan din bandă, comentând reputația de care se bucura Excelența sa, și aducând ca dovadă experiența mea personală, răspunsul a fost surprinzător:

— Dar cine nu-l cunoaște în intimitate, nu știe cine e Vintilă Brătianu. E o grădină. Plin de atenții, prietenos, expansiv, sentimental, e cu totul altul decât îl crede vulgul. Să-ți dau un exemplu:

Eri i-a expediat lui Mavrodi dela *Viitorul* un pachet cu păstrăvi afumați, iar după amiaza și-a petrecut-o citind *Cyrano* de Rostand, pe o bancă din parc.

Să caz din cer!

— Nu te uita neîncrezător, c'o să te convingi personal. Pățania ta și-a lui Perieteanu nu dovedește decât că omul acesta cu personalitate dublă, pune datoria mai presus de orice.

A doua-zi l-am revăzut în acelaș loc, cu aceiași prieteni. Turna în paharele celor de față un vin negru strașnic, dintr'o sticlă cu eticheta *Sâmburești.* (Sâmbureștii e via lui Vintilă Brătianu, devenită celebră din cauza campaniii dusă de ziarele opoziției, cari afirmau că proprietarul ei o declara când ca făcând parte „din deal", când „din vale", după cum îi convenea la expropriere).

Se vede că mă uitam cu jind, fiindcă împărțitorul m'a cinstit și pe mine cu'n pahar. Dat fiind mediul ambiant, am mul-

ţumit printr'o epigramă, în care-am amestecat, făcând un fel de şpriţ, şi acidul carbonic al băilor locale:

Câna, aprins de-acid carbonic,
Beau din vinul Dumitale,
Nu mai ştiu de Sâmbureştii
Sunt la deal sau sunt la vale.

Adresantul, în loc să se supere, a făcut haz, şi din ziua aceea numărul convivilor dela masa rotundă, s'a mărit, prin prezenţa mea, cu încă unul:

„Un şobolan" m'a prins în cursă
Momindu-mă cu 'n vin perfid;
Mă dau bătut; cu-aşa resursă,
„Vin" vin deacuma — şi 'n partid.

In partid n'am venit, dar cunoscându-l pe Vintilă Brătianu mai de-aproape, l-am iubit din ce în ce mai mult, bucurându-mă de-o prietenie neştiută de nimeni, de care n'am abuzat, şi de-o stimă de care mă simţeam mândru.

Şi iată că acum vine vestea c'a sunat

ceasul să plătească și el tributul morții; judecata contimporanilor azi, și-a istoriei mai târziu, va arunca și pentru dânsul talgerul în balanță... Martor modest, am găsit de cuviință să fixez pe hârtie și eu câte-va momente din viața celui în intimitatea căruia am avut cinstea să trăesc.

Cine vrea să cunoască mai bine inima lui Vintilă Brătianu, să mai afle că la terminarea războiului pentru întregirea neamului, omul acesta, reputat rece și indiferent, a luat de suflet un orfan de război, pe care l-a crescut în casă, la fel ca pe fiul lui legitim, și l-a iubit atât de mult, încât copilul, simțindu-se ca între ai lui, zicea binefăcătorului său *tată*.

BCU IASI/CENTRU

Gheorghe Ranetti

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Gheorghe Ranetti

„Les morts vont vite"

Şase luni, şi uitarea începe să-şi aştearnă vălul şi peste Gheorghe Ranetti. Câtă dreptate a avut el, când, la dojana ce i se făcea că nu urmează dieta prescrisă de medici, răspundea filosofic:

„Să fac ce-mi place acum, — că pe urmă, Omer, Shakespeare sau Terchea berchea, e totuna !"

Gloria pământească! Deschid iar sertarul cu amintiri, şi iată una chiar asupra gloriei.

Cald, frumos; dimineaţă de primăvară parfumată. Sculptorul Späthe urcă dealul Tâmpei în tovărăşia prietenului Ghiţă Ranetti, cu care a venit să petreacă o zi „în

străinătate"; se'ncântă de priveliștea minunată a Brașovului din vale; ajung însfârșit la picioarele statuii lui Arpad, pe care ungurii l-au cocoțat în inima Ardealului.

Dar iată că, pe culme, apare și salută respectuos, un copil:

— Să trăiți, domnule Ranetti.

Excursioniștii rămân perplecși.

— Vezi, mă neamțule, zice după câteva minute autorul lui *Don Paladu,* jumătate serios, jumătate în glumă, vezi? Faima mea a trecut Carpații înaintea armatei române.

Bietul sculptor tace, oarecum umilit — când apare alt pici:

— Să trăiți, domnule Späthe, zice și acesta, la rândul lui, descoperindu-se.

— Vezi mă, grecule? S'a auzit și despre mine pe-aici, nu numai despre tine!

Câteva minute de tachinărie reciprocă, și tovarășii se întorc curioși spre copilași:

— Și de unde ne cunoașteți, băeți? întreabă poetul și sculptorul, cu amorul propriu satisfăcut, aproape deodată.

— Apoi din București, din băcănia lui Babeș, răspund veseli micii interpelați, bucuroși că li se dă importanță. Nu veniți D-voastră la noi în fiecare zi la douăsprezece la aperitive?

Ne-a dat drumul jupânul să venim să ne vedem părinții din Schei.

— Pieriți din fața noastră, că nu mai aveți nici un haz! a replicat Ranetti, amintindu-și de apostrofa *Șefului* din nuvela lui Carageale.

Cum, însă, cuvântul *aperitive* amintea nedespărțiților excursioniști un obicei scump sufletelului lor, n'au mai stat să discute contradictor asupra gloriii și popularității, și-au luat-o binișor la vale...

*

Scormonesc ce scormonesc prin sertar, și-apare altă amintire: *Tămbălăul*, Revistă-operetă jub...hilară în 3 acte, a anului 1906, de *Gh. Ranetti, Radu D. Rosetti și Sever Moscuna.*

Era pe vremea expoziții din parcul Carol. Ne'ntruneam în fiecare seară la mine, și-am dat-o gata într'o săptămână. Director general al Teatrelor, Alexandru

Davila. După obținerea cuvenitei autorizații, revista nu s'a jucat din cauza neînțelegerii dintre autori și trupă, și manuscrisul mi-a rămas. După 22 de ani, piesa — mai ales una de felul acesteia — nu mai e de actualitate, dar cum versurile sunt toate de Ranetti, reproducerea câtorva din ele va interesa. Pe lângă că reflectează spiritul vremii, materialul poate că va folosi biografilor și bibliografilor marelui nostru umorist.

Cupletele Femeei Române

— Pe aria Deșteaptă-te Române —

Deșteaptă-te, femee, din somnul cel de moarte
In care te-adâncirâ tiranii de bărbați,
Acum ori nici odată nu vrem să fim consoarte,
Vroim să fim slujbașe, miniștri, deputați.

Noi, damele moderne, femei emancipate,
Habar n'avem de case și de gospodării,
Să stea bărbații-acasă spre-a ne găti bucate,
Și tot dânșii să fie nemțoaice la copii.

Femeile să aibă drept a vota şi ele
Şi dreptul să se'mbrace în frac şi'n pantalon;
Carambolaş să joace cucoana 'n cafenele.
Iar Domnul s'alăpteze pe prunci la biberon.

Cupletele Presei Române

— Pe aria „Qui veut des plumes de paon". —

Sunt a patra putere
In statul Românesc.
Da — da — da — da!
Eu răstorn ministere,
Innalţ sau nimicesc!
Se tem de mine toţi, deştepţi sau dobitoci,
Da — da — da — da! } *bis*
Cu Presa nu te joci!

Dar câte amintiri nu-mi năvălesc în minte la evocarea figurii lui Ranetti, pornit cam într'un timp cu mine la munca, grea şi pe atunci, pe ogorul literaturii!

Zi de vară. Sub arşiţa namiezii, urcăm împreună într'o trăsură, porniţi din Câmpina, drumul şerpuitor spre ocna Telegii, — azi Doftana. In preajma pajiştilor în-

florite, vorbim de Pietraru, de Serdaru de Pantazi, de Scarvulis, eroii închisorilor de odinioară, când „iată, la o cotitură, un porc mânca o margherită".

Blestem, și triplă profanare,
Privind nerușinatu-i rât,
Strigă amicul meu cutare,
Imi vine să îl strâng de gât.

E răspunsul lui Ranetti la reflecția mea făcută la apariția contrastului.

Dialogul a urmat în versuri, pe cari memoria mea nu le mai reține, — dar finalul nu l-am uitat:

Cu sufletul pătruns de jale,
Zadarnic ochii ți-i tot storci,
Că și iluziile tale
Le vor mânca tot niște porci

*

Dar cele mai nepieritoare suveniruri despre umoristul care a descrețit zeci de ani frunțile contimporanilor lui, cu o pirotehnie verbală îndrăcită, le am din timpul de restriște de la Iași.

În afară de activitatea lui umoristică, în toată perioada războiului, în ziarul Marelui Cartier, *România*, Ranetti a scris zi de zi, cu credință și cu avânt, articole înălțătoare, cari nu cu puțin au contribuit la susținerea moralului trupelor depe front, în cele din urmă biruitoare.

*

Și-acum, când Ranetti e și el în pământ, să-i cinstim memoria. Un comitet s'a format să'i ridice un monument, azi se vor rosti discursuri. Bust și vorbe — biete zădărnicii omenești — și-or fi având și ele rostul, dar câțiva prieteni și admiratori ne-am gândit la alt-ceva.

Tovarășa devotată a lui Gheorghe Ranetti, care mai bine de 25 de ani a împărtășit viața lui sbuciumată, l-a îngrijit și l-a desmierdat, printr'una din acele neprevederi prea dese, vai! unor caractere ostile minciunilor convenționale, — *n'a fost legitimată*...

„Conform statutelor" — o, formalități

ridicole persistente încă în secolul al XX-lea! — conform statutelor, *Sindicatul ziariștilor* și *Societatea scriitorilor români*, plus *Societatea autorilor dramatici*, din cari a făcut parte „defunctul", nu pot acorda nenorocitei femei nici o pensie !!!

Încă vre-o câte-va săptămâni, și va ajunge muritoare de foame pe străzile Bucureștilor.

Aceasta nu trebue să se întâmple. Și ne-am gândit că singura salvare e intervenția „pe lângă cei în drept" pentru găsirea unei modalități ca biata văduvă să-și poată câștiga existența.

Gheorghe Ranetti a făcut parte din Consiliul de administrație al Regiei Monopolurilor Tutunurilor, pe care l-a onorat prin prezența și munca lui.

Greu ar fi să i se dea femeii cu care a împărtășit atâți amari de ani calvarul vieții, un debit de tutun? Modest, dar problema ar fi rezolvată.

Pentru atâta strălucit *debit* verbal, recunoștință memoriii lui, un mic debit de tutun.

Constantin Mille

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IAS/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Constantin Mille

Constantin Mille! Amintirile vin năvalnic, la simpla evocare a numelui.

Eşti tânăr, copil încă, în fericita vârstă a iluziilor. Scrii, şi, nerăbdător, arzi de dorinţa de-a eşi la lumină, de-a cuceri lumea cu graiul. Puişor încă tânăr, aştepţi cu înfrigurare să-ţi crească aripile spre a te avânta puternic în albastrul visului ce-ţi făureşte capul. Ce zic aştepţi? Ba nu aştepţi de loc, ci cu aripile golaşe, cu aripile-ţi micuţe şi de-abia formate, te încerci să sbori.

Nu eu îţi voiu reţine sborul, nu eu îţi voiu tăia aripile, nu eu care am făcut întocmai cum faci azi... etc... (VERSURI *de Radu D. Rosetti cu o prefaţă de Const. Mile).*

Data: 1890. Aveam cincisprezece ani!

Copilărie grea. Drept adăpost o cameră din redacţia **Adevărului,** unde dormeam

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

pe o masă, acoperindu-mi corpul șubred cu învelitoarea verde de pe ea; pernă, colecția ziarului.

Intr'o noapte, vânzătorii de gazete, cari-și aveau domiciliul sub masa pe care mă 'ntindeam, mi-au furat pălăria, și iată-mă în imposibilitate de a eși în oraș cu capul gol. Tot bietul Mille m'a scos din încurcătură.

Opt ani mai târziu. Imi trec licența în drept. Mille mă inspiră și eu scriu: **Despre libertatea presei.**

N'a fost bucurie sau durere a vieții mele, să nu-mi fie alături, totdeauna afectuos.

Ultima atenție datează de astăvară. Se'ntorsese dela Raguza și-și publica în **Lupta** impresiile lui de călătorie de pe minunata coastă a Dalmației:

Am însemnat aci scurte note de drum luate în fugă. Doritorii de amănunte să citească interesanta carte a lui Radu Rosetti, HAI-HUI, *și n'o să le pară rău.*

Dacă înșir toate acestea n'o fac din orgoliu — că vine pentru unii vremea când se uită zâmbind amar la toate vanitățile lumești — ci ca să arăt statornicia dragostei lui Mille pentru mine, treizeci și șapte de ani împliniți.

Nu numai pentru atât. Ca să evidențiez în acelaș timp bunătatea lui de inimă, mai ales față de scriitori și artiști.

Ca unul ce l-am cunoscut bine, pot să afirm că n'a fost literat, sculptor, pictor, muzicant sau actor, din generația mea, care să fi urcat scările *Adevărului* ca să solicite lui Mille concursul într'o împrejurare oarecare, și care să nu fi fost satisfăcut. Adeseori însoțea gestul cu un articolaș iscălit cu inițialele C. M., și nu odată l-am auzit glumind: „Brăniștene, dă-i și **patretul**".

Patretul, cu a, odată catalogat în colecția clișeelor gazetei, apărea și reapărea în cursul anilor la toate ocaziile, ridicând pe solicitator din ce în ce mai sus, până

când acesta, ca eroul din epigramă, din înălțime... nu-l mai vedea pe Mille.

Puțin îi păsa lui, de ingratitudine. Artist până în măduva oaselor, socotea stimularea talentului ca o datorie.

În discursul de adio, pictorul B'Arg a spus cuvântul de mulțumire al celor pe cari Mille i-a ajutat. Să-mi fie îngăduit, pentru marea mulțime, ale cărei interese Nestorul presei române le-a servit, să mai adaug câteva amănunte despre multele lui însușiri.

Dintr'o clădire rece și indiferentă, Mille a făcut un cuib cald: interiorul locașului îți devenea simpatic de cum începeai să urci scara **Adevărului** cu pereții împodobiți, în loc de zugrăveli banale, cu afișe ilustrate aduse din toate colțurile lumii.

Atâta nevoe avea omul acesta distins, de Frumos, că nu putea să lucreze decât într'o perspectivă estetică. Biroul lui dela **Adevărul** era o bijuterie. Din podea până'n tavan, cărți, tablouri și vase rare,

așezate simetric împrejurul biuroului masiv, foarte cu gust aranjat — până și ferestrele erau transformate în vitrouri copiate după cutare gravură modernă din **The Studio**, sau după cutare geam de biserică din Roma.

La fel și-a orânduit lucrușoarele în camera de lucru dela **Lupta** și tot așa biuroul de acasă, mărit în Iulie trecut c'o anticameră arhaică, plină cu icoane vechi și cu candele rare...

Pasiunea lui cea mai mare a fost totuși ziaristica. Cu câtă patimă își iubea profesia se vede din împrejurarea că de-abia ajuns la Paris în zilele de restriște, scoate **La Roumanie**, și nu trece mult după ce vinde **Adevărul**, cu gând de odihnă, c'o începe dacapo cu **Lupta.**

In ajunul morții, cu 40 de grade, doctorul trebue să-l mustre ca să-l facă să renunțe să citească cu ochii împăienjeniți de friguri gazetele așezate lângă căpătâi

ca o comoară scumpă, și cu câteva ceasuri mai 'nainte de-a intra în agonie, cere să i se aducă ziarele de dimineață!

Ultimul lui cuvânt a fost: „**Să vie redactorii ziarelor și membrii asociațiilor de presă**".

Dorea să moară ca un patriarh, dându-le la despărțire binecuvântarea.

N'a mai fost timp. Dar cei chemați în clipa supremă au simțit de departe gestul solemn al blagoslovirii, și nu-l vor uita.

Intrucât mă privește, pierzând un prieten și protector drag, am crezut de-a mea datorie să viu în casa aceasta de care mă leagă atâtea suveniruri: lângă mulțimea buchetelor, aduse scumpului dispărut, să depun și eu floarea albă și rară — a recunoștinței.

Mormântul Regelui Carol

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Mormântul Regelui Carol

Nu urăsc pe lume decât un lucru: Ingratitudinea. Spectacolul nerecunoștinței mă indignează în așa grad, că'mi pierd calmul obicinuit, și vederea celui care uită binele ce i s'a făcut și iubirea ce i s'a arătat îmi devine odioasă.

Ingratitudinea unui popor e și mai condamnabilă. Iată de ce, eu, care am cultul morților, am tremurat de revoltă zece ani în șir, în fața provizoratului de lemn putred încărcat cu'n morman de coroane uscate, care reprezentă mormântul Regelui Carol I, m'am înduioșat de intervențiile credinciosului servitor al Palatului „Mis" pentru a face să înceteze scandalul, am

aprobat din toată inima nobilul protest al amiralului Gratzosky, fost aghiotant regal.

Mi-aduceam aminte de zilele de slavă ale marelui Căpitan, care ne-a dat Independența și Regatul, de osanalele ridicate Lui de toți oamenii politici, fericiți când Suveranul le întindea două degete, de respectul și devotamentul tuturor supușilor, unanimi să-i recunoască meritele, și nu'mi venea să cred ochilor.

Mormanul acesta de putregai — căci, vai! ori cât de brutal sună cuvântul, acesta era adevărul — mormântul Regelui Carol I ?! Priveliștea te încremenea cu atât mai mult cu cât ea se desfășura în bijuteria care se numește catedrala Curtea de Argeș, la doi pași de alt mormânt de voevod al țării, al lui Neagoe Basarab, față de care strămoșii noștri își arătaseră altfel recunoștința.

Zece ani în șir am venit să mă plec în fața mormântului uitat, și tot atâta timp, căutând o explicație acestei nemaipome-

nite profanări, mi s'au indicat fel de fel de scuze: ba că se așteaptă marmora de Paros promisă în 1915 de Venizelos — o lespede enormă din circul străvechi al insulei Creta — ba că fostul prim-ministru al Greciei neținându-se de cuvânt, s'a comandat un bloc de marmoră de Carara în Italia, care după scăderea leului ar fi costat fantastic, și-un ministru de finanțe, (care nu era d. Vintilă Brătianu) *a refuzat să acorde valuta necesară,* ba că nu sosise momentul oportun (!) etc... etc..., pentru fiecare din ele putându-se repeta celebra vorbă a lui Maiorescu: „Tristă scuză, slabă scuză!"

Anii treceau, și de fiecare dată, întorcându-mă amărît în capitala care I-a fost dragă, filosofam recitind testamentul Lui frumos:

„Având aproape 60 de ani, privesc ca o datorie să mă hotărăsc a lua cele din urmă dispoziții.

Alcătuind acest testament, mă gândesc înainte de toate la iubitul meu popor, pentru care inima

mea a bătut neîncetat și care a avut deplină încredere în mine. Viața mea era așa de strâns legată de această de Dumnezeu binecuvântată țară, că doresc să-i las și după moartea mea dovezi vădite de adâncă simpatie și de viul interes pe care l-am avut pentru dânsa. Zi și noapte m'am gândit la fericirea României, care a ajuns să ocupe acum o poziție vrednică între statele Europene...

Mulțumesc din suflet tuturor cari au lucrat cu mine și cari m'au servit cu credință; iert acelora cari au scris și au vorbit contra mea căutând a mă calomnia *sau a arunca îndoeli asupra bunelor mele intențiuni. Trimițând tuturor o ultimă salutare plină de dragoste, rog ca și generațiile viitoare să-și amintească din când în când de acela care s'a închinat cu tot sufletul iubitului său popor, în mijlocul căruia el s'a găsit așa de fericit. Pronia cerească a voit ca să sfârșesc bogata mea viață, am trăit și mor cu deviza mea, care strălucește în armele României* Nihil-Sine-Deo".

Cum era cu putință, la așa devotament, să se răspundă cu atâta ingratitudine?

...Am făcut din nou, săptămâna trecută, drumul obicinuit la Curtea de Argeș, și

intrând în catedrală, am rămas uimit: în locul scândurei putrede, o lespede de marmoră minunată, lucrată aşa cum ştie Späthe, când vrea să scoată flori din piatră.

Pe ea următoarea inscripţie:

Aci se odihneşte pe veci robul lui Dumnezeu Carol I de Hohenzolern, cel dintâi rege al României, adormit întru Domnul în al 76-lea an de viaţă închinată ţării, după o binecuvântată domnie de peste 48 de ani.

In sfârşit! Când? Cum? Cine? Evenimentul s'a petrecut în ziua de 14 Mai.

Atunci, ce rost mai au aceste rânduri? Au, fiindcă se persistă într'o atitudine inexplicabilă, care dă prilej la alte reflecţii. S'a sărbătorit, cum era de datorie, împlinirea a 50 de ani dela războiul Independenţei. S'a tămâiat din nou, cu această ocazie, în Parlament, Vodă Carol, sub a cărui binecuvântată domnie s'a săvârşit marele act. Figura răposatului Voevod a apărut şi mai în apoteoză după conferinţa dela Ateneu a fostului Său prim sfetnic,

d. I. C. Brătianu, care a arătat cu documente cât de pe nedrept a fost suspectat Suveranul dispărut în perioada de neutralitate a României. Memoria Lui va fi slăvită pe veci de generațiile viitoare.

Nu s'ar fi cuvenit atunci, în această mare zi festivă, 10 Mai 1927, un pelerinaj pios la groapa Celui preamărit? Păcat că n'au auzit cei vizați reflecțiile țăranilor veniți în acea zi la slujba religioasă, în sfânta mânăstire a Curții de Argeș, când și-au aruncat privirile spre mormântul pe care nu s'a găsit nimeni să arunce o floare.

Lucrătorii cari au așezat lespezile sub cari dorm, alături, Regele Carol și Regina Elisabeta, s'au întors de acolo scârbiți de meschinăria ceremoniei...

Fără aceste umile rânduri, poporul românesc n'ar fi știut că după 13 ani (!) a dat Dumnezeu ca foștii lui iubiți Suverani să aibă în sfârșit de-asupra groapei regale un acoperământ cuviincios. Or le-a fost

rușine „celor în drept“ să se afle de neglijența lor culpabilă ?...

Dar odată chestia aceasta delicată atinsă, trebue să am curajul s'o discut până la capăt.

Doresc ca corpul meu să fie îngropat LÂNGĂ biserica Curții de Argeș, reclădită de mine, și care poate deveni mormântul Dinastiei Române, a zis Suveranul care a condus destinele României atâți amari de ani.

Regina Elisabeta, în ultimele Ei zile de sihăstrie, indica chiar intimilor Săi, locul dorit: e un paraclis mic din curtea mânăstirii, cam la jumătatea drumului dintre biserică și palatul episcopal.

Din ce motive nu știu, s'a dispus altfel.

Și iar mă obsedează frazele înduioșătoare ale arhaicului testament:

Înălțând rugi ferbinți către A-Tot-Puternicul ca să ocrotească de-apururi România și să răspândească toate harurile asupra scumpului meu popor, mă închin cu smerenie înaintea voinței lui Dum-

nezeu și iscălesc cea din urmă hotărâre a mea: în numele Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh. Amin.

Scumpul său popor! Să-și întoarcă gândul pocăit cel puțin acum către Cel care o jumătate de secol a lucrat numai pentru binele neamului românesc, și să nu uite dorul Lui din urmă:

...însă, când capitala Regatului va cere ca cenușele mele să rămână în mijlocul iubiților mei bucureșteni, atunci înmormântarea la Curtea de Argeș va fi provizorie, până ce se va clădi un mausoleu pe o înălțime împrejurul orașului, unde se poate deschide un bulevard (mă gândesc la înălțimea înainte de biserica Cărămidari, unde se găsește astăzi un pavilion al Institutului geografic militar).

Punerea pietrei fundamentale a monumentului pe care se va așeza statua menită să nemurească înțeleapta domnie a lui Carol I s'a amânat iar...

Va costa multe milioane și nu se va înălța curând...

Până la înfăptuirea lui, generația viitoare, — citind cartea nepărtinitoare a istoriei, în care se va vedea și mai bine ce-a însemnat, pentru România, Carol I, — va avea datoria să-i îndeplinească și ultima dorință, fiindcă un Suveran, căruia țara recunoscătoare îi ridică un monument, merită și-un mormânt demn de El.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Imnul Regal

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Imnul Regal

In revista de specialitate „*Muzica*“ No. VI, d. Maximilian Costin, un tânăr și distins compozitor, directorul Conservatorului din Timișoara, a publicat un rechizitoriu al imnului nostru regal, cerând nici mai mult nici mai puțin decât înlocuirea lui.

„Alecsandri nu a fost fericit în inspirația sa poetică, iar Hübsch, muzicant mediocru, șef de muzică de pripas în țara noastră, nu a prea avut atunci nici motive s'o iubească, nici să creadă în destinele ei fericite.

Poezia comandată lui Alecsandri e forțată și plină de stângăcii:

Trăiască Regele
In pace și onor...

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

melodia după care s'a inspirat, monotonă".

Cam acestea sunt cauzele pentru care d. Costin nu vrea să mai audă cântul nostru național, iar concluzia e că „un imn trebuind să fie expresia colectivă a neamului la un moment dat", tinerii poeți și muzicanți sunt datori să-și încordeze lira întru glorificarea a tot ce e bun și frumos în sufletele noastre, înlocuind bătrânească armonie cu alta.

Imboldul a prins, cercurile artistice au început să-l discute, nu puțini sunt barzii cari 'n nopți de veghe râvnesc la gloria unui Rouget de Lisle.

Așa dar, după părerea strămutării Capitalei, ideea înlocuirii imnului național!

Mă înscriu hotărât *contra* — și fiindcă prin felul profesiunii mele sunt obicinuit să motivez, înșir „considerentele":

Un imn național nu este un cântec la modă care se poate schimba de azi pe mâine, după progresele tehnicei poetice

sau muzicale. Născut „la un moment dat", așa după cum recunoaște chiar d. Costin că trebue să fie zămislit, pentru glorificarea unui act patriotic și drept recunoștință suveranității care l-a înfăptuit, puterea lui stă în *tradiție*, e un „simbol armonios", transmis din generație în generație, și înlocuirea lui ar constitui o profanare.

Dacă la 1 Noembrie 1599, când Mihai Viteazu — îmbrăcat cu calpac unguresc împodobit cu fulie neagră și cu pene de cocor, așa cum îl descrie Xenopol — a făcut să se încline steagurile lui Andrei Batory, dacă atunci ar fi existat un imn domnesc, și armonia lui ar fi rezultat numai din sunete barbare de țimbale și tobe, însoțite de naive cuvinte bătrânești înălțate de lăutarii ce veneau în urmă, — în aceleași acorduri ar fi fost frumos să-și pună pe cap coroana de Domn al tuturor românilor, Ferdinand I, la Alba Iulia, în neuitata zi de slavă.

Și-apoi momentele când a răsunat întâi

pe meleagurile noastre *Trăiască Regele* n'au fost așa de mici cum și le închipue autorul articolului a cărui bizară idee o combat.

După veacuri de robie, deschisesem ochii fericiți la libertate, iar izbânzile dela Plevna și Griviţa ne dăruiseră Regatul, care este și opera lui Carol I, uitat, vai! prea repede, în beția măririi epocii posterioare.

Să nu scape din vedere d. Costin un fapt: cultul patriii este și el o religie; și că tot așa după cum reformatorii religiei creștine Luther, Calvin și Zwingl n'au putut aduce credincioșii la biserică decât revenind aproape total la tradiție, în tradiție stă și puterea imnului național al unei țări.

Gânditu-s'a cineva vreodată să schimbe *Marseilleza, God Save the Queen* sau *Cântecul Brabansonei,* sub cuvânt că un compozitor modern al națiunii interesate a reușit să le întreacă

Da, a mai încercat un original să pro-

pună înlocuirea inimosului *Marcia Reale* cu marşul din *Aida*, fără 'ndoială unul din cele mai înălţătoare din câte există, şi s'au găsit şi la Roma părtaşi ai inovaţiii, dar mişcarea contrară a fost aşa de formidabilă, că reformatorii au trebuit să cedeze.

Notele care se ridică solemn în ceasuri de bucurie, în jurul Suveranului, aduc aminte alte ceasuri mari din istoria neamului, şi repetate din tată în fiu, transmit şi întreţin flacăra patriotismului, care nu trebue să se stingă niciodată.

Să cântăm dar *Trăiască Regele* copilăriei noastre, aşa după cum l-am apucat, minunat orchestrat de Castaldi, şi putând să mulţumească gusturile cele mai rafinate.

Şi să dorim din toată inima ca toţi cetăţenii acestei ţări să fie la înălţimea imnului.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

„LA ARME“

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

„LA ARME"

Afară de imnul său național, fiecare popor își are cântecele lui eroice, în sunetele cărora s'au pregătit și s'au desăvârșit marile evenimente din viața lui, întreținând prin transmitere, din generație în generație, focul sacru al patriotismului; și dacă s'au scris volume întregi asupra împrejurărilor în cari au fost compuse *Imnul lui Garibaldi*, bunăoară, în Italia, sau *Deutschland über alles* în Germania, cu atât mai mult ne interesează pe noi obârșia unui *Pe-al nostru steag*, *Deșteaptă-te române* sau *La Arme*, marșul eroic compus de Castaldi pe cuvintele poetului Ștefan Iosif, în acordurile căruia au pornit voinicii noștri în ceasul cel mare al războiului pentru întregirea neamului.

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Nu știu dacă s'a ocupat cineva cum s'a născut *Pe-al nostru steag e scris unire,* cu refrenul

Căci Ștefan strigă din mormânt,
La'ntreg poporul său.
Uniți să fiți în cugete,
Uniți în Dumnezeu.

strigătul în ritmul căruia dulcea Bucovină a vibrat mai mult de-o sută de ani, nici dacă s'a spus în ce împrejurări s'a cântat întâi *Deșteaptă-te române,* interzis cândva în Ardeal, odată cu portul tricolorului, fredonat totuș în ascuns, când mai tare, când mai încet, la toate manifestațiile naționale de peste munți, — dar întru cât istoricul lui *La Arme,* de dată mai recentă, n'a fost încă lămurit, socotesc că pentru cercetătorii viitorului povestea nu e fără importanță, și de-aceea o înșir:

Era prin 1912, în atmosfera aceea turbure premergătoare războiului dintre turci, sârbi și bulgari, după care a urmat mo-

bilizarea noastră din 1913, cu sfârșitul înaintării armatei române până la porțile Sofiei și cu răsplata Cadrilaterului.

La cafeneaua *Imperial*, locul de întâlnire și de încălzire — nu numai la figurat — al cenaclurilor literare și artistice de pe atunci, în fruntea cărora trona Macedonsky cu efebii lui, ceva mai la o parte, la o masă de lângă sobă, în fața tradiționalului capuținer, ședeau la taifas, mai în fiecare zi, Castaldi și Ștefan Iosif.

Poetul *Patriarhalelor* citea liniștit, compozitorului, ce-i șoptiseră muzele peste noapte, și muzicantul, exuberant ca toți frații de sânge născuți la poalele Vezuviului, îl punea în curent cu nouile sale proecte „portative".

Intr'o seară, veni vorba despre lipsa noastră de entusiasm.

— Știi ce ne-ar trebui ca să ieșim din amorțeală? Un fel de *Marseillezà* care să miște massele, își dădu cu părerea Iosif. Un cântec cald și'nălțător.

— N'ai decât să-l faci! răspunse Castaldi.

— Dacă-mi făgăduești că-i compui muzica! replică poetul.

— Îndată ce mi-l vei aduce! încheiă compozitorul.

A doua-zi, mai de dimineață ca de obicei, Castaldi, ridicându-și privirea de pe gazeta în informațiile căreia se adâncise, vazu intrând prin ușa cafenelei pe Iosif, cu ochii roșii, dar mai vesel ca oricând.

In loc de *Bună-ziua*, poetul zise *gata*, zâmbitor, și scoțând o hârtie albă din buzunar, începu să citească.

Era inspirația avântată pe care o promisese, versul clocotitor pe care-l dorea, cetluit într'o singură noapte de veghe.

Alexandrinele curgeau sonore, în vecinătatea samsarilor înfrigurați de alte emoții, pe când Castaldi le sorbea cu lăcomie, aprins la față și el.

— Bravo! Splendid! Academic! își dădu drumul, la sfârșit, amicul poetului; dar,

dacă nu te superi, o să te rog să mai modifici puțin cadența. Pricepi: formele voastre nu sunt aidoma cu ale noastre. Pentru ce vrem să facem noi, trebue ceva simplu, pe înțelesul tutulor, cu refren „Per essempio": „*La arme*"...

— Bine, răspunse Iosif, convins.

Și a doua-zi dimineață, la ora zece, în biblioteca Fundației Carol, unde autorul marșului era custode, și unde dăduse întâlnire lui Castaldi, *La Arme* răsuna grav și triumfător chiar în forma cum a devenit popular.

— Acu, te ții de cuvânt să-i faci muzica?

La rândul lui, Castaldi tremura tot, cu ochii aiurea.

Iosif se uita la el, nedumerit. In cele din urmă îl văzu lungindu-și manșeta, înșirând repede pe ea un portativ cu semne cabalistice și fredonând:

La arme, cei de-un sânge și de-o lege
La arme, pentru neam și pentru Rege...

După câteva minute de frământare, compozitorul inspirat reușise să prindă și el, din ce în ce mai precis, melodia ce'i vibra încă nesigură în suflet, notele isvorâte din prima creație constituind întocmai refrenul înaripat de azi.

— *Arrividerci* fu tot răspunsul muzicantului, întrebării poetului, — ca s'o ia în goană spre casă, cântând și gesticulând, nu carecumva să-i fugă inspirația.

*

„Până seara, istorisește Castaldi, n'am mai eșit din camera de lucru. După ce am stabilit linia melodică și acompaniamentul, și am lăcrămat cel d'întâi la răspunsul coardelor pianului, în clapele căruia loveam ca un posedat, am vrut să experimentez dacă marșul se reține ușor, și am încercat cu un copil.

Aveam în gazdă o nepoțică de vre-o șapte ani. După ce i-am cântat aria pe cuvinte, voce și pian, am cercetat-o binișor:

— Îți place? Ia vezi, poți s'o repeți și mata?

La arme! cei de-un sânge și de-o lege,
La arme! pentru tron și pentru rege!

îngână încetișor fetița.

— *Brava! Bravissima!* i-am răspuns mângâind-o.

„Și-am mers înainte", continuă să ne spună Castaldi interesantul episod al lui *La Arme.* „Fetița rememora perfect, afară de partea chemării

Veniți viteji, apărători ai țării,
Veniți, că sfânta zi a răsărit...

pe care dânsa o cânta pe tempo de triolet, pe câtă vreme eu scrisesem partitura pe șasesprezece zecimi.

Toate încercările mele de-a o face să rețină partea aceasta a melodiei, așa cum o compusesem, au fost zadarnice.

— Dovadă că nu vor reuși s'o rețină nici soldații, mi-am zis, enervat.

Și-am îndreptat-o în tempo de triolet.

Dar ce e mai demn de însemnat în experiența aceasta, e că după ce am mai reflectat puțin, am văzut că fetița avea dreptate, constatând astfel că instinctul muzical al unui copil mi-a dat o lecție de compoziție și ritm, mie, ditai profesor de armonie la Conservator!

*

„Când, după alte două zile, în duo cu nepoțica mea", încheie Castaldi, „i-am cântat lui Iosif compoziția noastră, în casa din strada Câmpineanu nr. 46, unde locuesc și azi, a'nceput să plângă ca un copil.

Văzându-l, plângea și fetița, și cât sunt eu de tare, plângeam și eu".

— Am reușit să facem ceva nemuritor! îmi zise poetul la despărțire".

La arme a răsunat pentru a doua oară în casa lui Nicolae Filipescu, căruia i-a fost și dedicat. Indată ce marele patriot l-a auzit, a alergat la telefon;

— Acolo Ministerul de Război? Generalul Iarca? Dacă da, poftește imediat la mine, să vezi dacă avem sau nu energii.

Sosit, generalul Iarca a trăit și el câteva momente de înălțare, și după ce a felicitat pe autori, le-a cerut autorizația să dea ordin să se cânte marșul la prima serbare ostășească.

Prilejul s'a ivit în ziua unei inspecții făcută de Regele Carol școalei militare de infanterie.

La auzul celor trei sute de voci bărbătești, solemne și impunătoare:

Să știe toți că un popor nu moare
Când veacuri a luptat necontenit,
Și scris e'n cartea celor viitoare
Că va să vie ceasul prea-mărit...

Regele a rămas încremenit.

— Asta-i ceva nou, a spus Suveranul, celor de față.

— Vă place, Majestate? a întrebat Ministrul de Război,

— Bine! Bine! a răspuns scurt Carol I, rămânând gânditor.

Și numai „bine“ a adus *La Arme* oștirii care l-a cântat, din ziua când a fost zămislit, și până azi.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Tragedia lui Eminescu

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Tragedia lui Eminescu

— Documente inedite —

Un funcționar de la secția II-a a Tribunalului Ilfov, așezând arhiva, a dat peste un dosar care va interesa, desigur, pe bibliografii lui Eminescu, într'un mod deosebit. E vorba de dosarul punerii sub interdicție a marelui poet, No. 645 din 1889, în care se găsește răspunsul la interogator al acestuia, precum și raportul medico-legal al specialiștilor numiți de Parchetul de Ilfov să-l examineze.

Dându-ne seama de discreția cu care trebue tratată chestiunea și eliminând tot ce-ar putea să atingă dureros pe admiratorii genialului inspirat, dăm în vileag numai ce credem de cuviință, lăsând al-

tora sarcina delicată de a completa studiul medical și psihiatric al figurii marelui dispărut, cu nouile acte puse la îndemână.

Se știe că Mihail Eminescu, lovit în Iunie 1883 de „nemiloasa fatalitate ereditară", cum o numește Maiorescu în prefața poeziilor publicate în 1884 în editura Socec, a fost internat în diferite sanatorii, atât în țară, cât și în străinătate, și între sfârșitul lui 1884 și începutul lui 1889, părea vindecat, când în 1889 autoritățile, sesizate de cei în drept, l-au internat din nou în spitalul Caritas din București.

La 13 Aprilie 1889, cu adresa No. 6794, procurorul Mavrus — azi consilier la Curtea de Apel din București — cere primului președinte al Tribunalului Ilfov constituirea unei curatele pacientului Mihail Eminescu, aflat în casa de sănătate a doctorului Suțu, din strada Plantelor.

Procurorul indică în acelaș timp președintelui că bolnavul are ca prieten bun

pe Mihail Brăneanu, redactor-șef la „România Liberă".

Acesta, sesizat, constitue un consiliu compus din T. Maiorescu, Dem. Laurian, Șt. Mihăilescu, I. L. Caragiale, I. Gr. Valentineanu și Mihail Brăneanu, cari, convocați conform articolului 440 din Procedura Civilă (jurnalul 2783/89) depun la secția II-a a Tribunalului un proces verbal, în care sunt de părere că „boala fiind în recidivă, reclamă interdicția pacientului și rânduirea unui tutor care să poată primi de la Stat pensia lui viageră și să poată îngriji de întreținerea interzisului".

Procesul verbal al consiliului este scris în întregime și depus de Titu Maiorescu, care, după cum e cunoscut, era și avocat.

După semnarea actului acestuia (la 12 Iunie 1889) și depunerea raportului medico-legal, iscălit de doctorii Suțu și Petrescu, document prea trist pentru a-l reproduce în întregime, totuși interesant

pentru toți în partea unde descrie „vocea cântătoare a bolnavului vecinic distrat“ — președintele deleagă pe judecătorul Bursan (celebrul „Metru Ghiță“) cu luarea interogatoriului, și acesta e documentul cel mai prețios al dosarului, unde se vede continuitatea imaginației lui Eminescu în nebunie.

— Cum te chiamă?

— Sunt Matei Basarab; am fost rănit la cap de către Petre Poenaru, milionar, pe care regele l-a pus să mă împuște cu pușca umplută cu pietre de diamant cât oul de mare.

— Pentru ce?

— Pentru că eu fiind moștenitorul lui Matei Basarab, regele se teme ca să nu-i iau moștenirea.

— Ce-ai de gând să faci când te vei face bine?

— Am să fac botanică, zoologie, mineralogie, gramatică chinezească, evreiască, italienească și sanscrită. Știu 64 de limbi.

— Cine e Poenaru care te-a lovit?

— Un om bogat care are 48 de moșii, 48 de râuri, 48 de garduri, 48 de case, și care are 48 de milioane.

În ziua de 19 Iunie 1889, adică șapte zile după luarea interogatorului, punerea sub interdicție a lui Eminescu fiind la ordinea zilei, Tribunalul, „având în vedere că moartea pacientului e cunoscută publicamente", dispune închiderea dosarului, și tragedia e sfârșită.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Ingratitudinea

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Ingratitudine

Am fobia ingratitudinii — din nenorocire, unul din defectele neamului românesc. Pacinic din fire, nu mă face să-mi pierd calmul decât nerecunoștința.

Ingratitudinea m'a făcut să scriu rândurile în amintirea lui Cristache Ciolac, mort pe drumuri ca un câine; tot ea m'a îndemnat să trimet acum un an protestarea mea contra profanării mormântului uitat al celui care fusese Regele Carol I, și tot un caz de ingratitudine mă hotărăște să înșir cele ce urmează.

Zilele trecute, asistând la inaugurarea subsolului Ateneului, minunea înfăptuită grație muncii și priceperii d-lui dr. Ange-

BCU CENTRALA UNIVERSITY LIBRARY

lescu și a colaboratorilor săi, am aplaudat împreună cu toată sala pomenirea numelui lui C. Exarcu, căruia îi datorăm cea mai frumoasă clădire culturală din țară, — fără exagerare, una dintre cele mai impunătoare din lume.

Dați un leu
Pentru Ateneu

îmi răsuna în minte, pe când vorbea d. Adamescu, refrenul din depărtata mea copilărie.

Și tot atunci mi-aminteam de frumosul discurs rostit de nu știu cine la punerea pietrei fundamentale a edificiului, unde se spunea că trăinicia monumentului nu o va asigura legendara umbră a unei femei, ca'n povestea Meșterului Manole de la Curtea de Argeș, silit să-și îngroape soția între zidurile mânăstirii ca să-i întărească temelia, ci conlucrarea devotată a tutulor femeilor române, cari au adunat șir lung de ani sumele necesare lucrărilor, alături de fruntașii neamului.

Animatorul, însă, a fost C. Exarcu, și — după ce clădirea a stat din lipsă de fonduri, cât va timp *de roșu* — într'o bună zi perseverența acestui om a desăvârșit-o, dăruind-o bucureștenilor înmărmuriți.

Revăd scena petrecută în momentul inaugurării, ca prin vis: Regele Carol și Regina Elisabeta bătând în perete piatra comemorativă prin care membrii Ateneului hotărăsc așezarea bustului de bronz al lui C. Exarcu în aula Ateneului, ca pildă generațiilor viitoare de ce poate face voința unui om, pusă în serviciul binelui, și-alături bătrânul apoteozat în viață, plângând de emoție.

Placa e la dreapta intrării principale, și ca un exemplu de cum știau înaintașii noștri să răsplătească pe cei cari serveau țara, o transcriu întocmai:

ACT DE MULȚUMIRE LUI C. EXARCU

„Ai probat ce poate o voință devotată unei idei în mijlocul învăluirilor noastre zilnice.

Tu n'ai trăit în ultimul timp decât pentru o-

pera întreprinsă: Palatul Atheneului Român. Pentru dânsul ai muncit, la dânsul ai cugetat din prima zi a înființării în București a societății Atheneului.

Noi colegii tăi din această societate, cari te-am admirat și te iubim, pentru-ca imaginea ta vie în inima noastră să rămână tot așa de vie și pentru generațiile viitoare, donăm noului nostru palat bustul tău de bronz, datorit daltei statuarului Hegel din Paris.

Astăzi, în prezența MM. Lor Regele și Regina, în anul 1889, luna Martie 26 zile, s'a instalat bustul tău în palatul Atheneului; și noi dispunem ca acest act al nostru să fie gravat pe placa de bronz de pe consola bustului și totdeodată scris în două exemplare, cu propriile noastre semnături; unul din acestea să fie depus în arhiva societății, iar al doilea să fie încredințat iubitului nostru coleg.

N. Crețulescu, I. Em. Florescu, V. A. Urechia, B. P. Hașdeu, A. Odobescu, G. Sion, P. S. Aurelian, Gr. Tocilescu, C. Boerescu, Gr. Lahovari, C. Stăncescu, Anghel Demetriescu, G. Dem. Teodorescu, E. Wachmann, Th. Aman, Ionescu-Gion, St. Vellescu, C. C. Arion, Take Ionescu, Const. Dissescu, etc. etc.

Un sfert de secol a stat bustul pe soclul așezat de donatori. De-ar mai fi putut Exarcu, mort la câteva luni după mișcătoarea manifestație, să audă toate bine cuvântările ce i le aduceau din preajmă artiștii, conferențiarii, muzicanții și mulțimea recunoscătoare!

Dar întorcându-mă după război în Capitala ocupată de inamic, am rămas surprins constatând că profilul simpatic dispăruse dela locul lui. Am crezut la început că bronzul fusese luat pentru tunuri, dar cu tristețe m'am convins că neomenia au comis-o chiar ai noștri.

O scrisoare indignată, publicată de mine în *Universul*, a atras răspunsul vizibil jenat al președintelui de pe-atunci al instituției, Patan Sihleanu, — cu totul străin de profanare — în care se spunea, mi se pare, că totul se reduce la un provizorat, monumentul ridicându-se pentru moment de acolo, de oarece canapeaua de catifea din jurul soclului... făcuse păduchi.

Francezul are o vorbă: *Il n'y a que le provisoire qui dure.* Așa s'a petrecut și de astă dată. Până ce, exasperat, într'o ședință a comitetului Ateneului ținută acum trei ani, și la care am avut onoarea să iau parte, am solicitat repunerea bustului fondatorului Ateneului la locul de cinste indicat de donatori. Propunerea mea a fost susținută, dacă nu greșesc, de d-nii Trandafir Djuvara și dr. Obreja, iar distinsul meu amic și coleg, Aurel Iliescu, s'a asociat la ea, adăugând câteva cuvinte inimoase. S'a luat notă de discuțiunea urmată, în procesul verbal al ședinței, hotărîndu-se apoi în unanimitate, satisfacerea dorinței noastre, cât mai neîntârziat.

Alți trei ani, și tot nimic. Până mai alaltăeri: așezarea unui *alt bust* în fundul sălii, ca ori care altul. Nu se putea să nu jicnească simțul de pietate al celor cari au apucat alte vremuri. Iată ce scrie alt prieten și coleg al meu, C. Xeni, în „Universul" cu data de 5 Ianuarie 1928:

„In fine, după atâtea decenii, se poate spune că Atheneul Român e complet. Fără îndoială e cel mai frumos palat al țării. E o mândrie națională.

Și zidurile, ca și oamenii, își au norocul lor. Atheneul a fost norocos. Avântul inimos al generației de la 1865 a născut această grupare științifică, literară și artistică. Ea și-a găsit însă omul providențial în modestul C. Exarcu — *al cărui bust mititel regretăm că nu e pus în evidență, ci se confundă. colo în fund, cu busturile numeroase ce-l înconjoară.* El, aproape numai el, a ridicat acest falnic monument prin eroica sa perseverență, și după moarte, prin întreaga lui avere.

Dar după dispariția lui, Atheneul a avut noroc și în urmașii săi. Ei s'au arătat vrednici de Exarcu. Au păstrat, au mărit, au îmbogățit".

Care va să zică nu e numai o marotă a mea, ci un sentiment public, care este nevoie să fie adus încă odată la cunoștința celor în drept.

Era prea mic și detona în rotondă cu coloanele dimprejur? Inexact. Arhitectul Galleron, căruia îi datorăm planurile mărețului palat, a indicat personal locul cu-

venit operei *statuarului*, cum i-au zis așa de românește ateneiștii, sculptorului Hegel. Încurca circulația? Iar inexact, după cum poate constata ori cine, de jur împrejurul soclului fiind loc berechet.

Și apoi aici nu încape nici un fel de discuție: la mijlocul rotondei au găsit cu cale Hașdeu, Odobescu, Aman și ceilalți de același calibru, să fie așezat bustul colegului lor, — acolo trebue să rămână! E un dar al lor. Cu ce drept le critică gustul cei de azi? Din toată acea pleiadă strălucită de ateneiști nu mai e în viață decât unul: Constantin Dissescu. Lui mă adresez acum; pentru ca el, cu autoritatea pe care i-o dă vârsta și rangul pe care-l ocupă în societatea românească, să ridice vocea și să protesteze.

Așezarea bustului chiar la intrare, în centrul edificiului, sub cupolă, avea un rost: să întrebe cei neștiutori de cum pătrund în palat: cine-i „Domnul?“ — pentru ca să se lămurească numai decât *având răspunsul pe placa de bronz de pe*

consola bustului, aidoma cu cuprinsul plăcii de marmoră din perete, pomenită mai sus.

— E „nebunul“ graţie căruia Capitala României Mari are minunea aceasta.

Numai acolo *imaginea vie* a lui C. Exarcu, despre care vorbesc donatorii, va putea să trăiască în sufletul generaţiii viitoare...

Nu în fundul sălii, pe un soclu de scânduri, confundându-se cu lucrările artistice dimprejur, fără ca măcar să fie scris dedesubt, cât de modest, *C. Exarcu*.

Inc'odată, bustul trebuie pus cât mai repede la locul de cinste ce i se cuvine, fiindcă altfel se comite o impietate şi faţă de memoria aceluia căruia îi datorăm Ateneul Român, şi faţă de preoţii cari au slujit odată în templul lui...

Aflu că a fost aşezat în cavoul lui Exarcu, dela Bellu. Un trimis al instituţiii să meargă la cimitir şi să-l aducă înapoi. Şi cu ocazia aceasta, să raporteze preşedintelui de azi al Ateneului că mormântul preşedintelui de eri zace 'n ruină şi 'n uitare.

Biblioteca Universităţii Iaşi
BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IAS/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ROBA

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ROBA

Articolul d-lui Eugeniu Petit, publicat în *Curierul Judiciar,* în care comentează obligația pusă avocaților din Turcia să se prezinte în fața instanțelor judiciare îmbrăcați în robă, precum și decizia Baroului de Ilfov adusă la cunoștința „avocatelor" să nu mai apară în ședință cu pălăria pe cap, cu brațele goale și în costume extravagante (atrăgându-se în acelaș timp atenția colegilor să nu mai pledeze cu paltonul pe umeri, cu floarea la butonieră sau fără vestă — „pe cât e cu putință să îmbrace un costum de coloare închisă") — face iar de actualitate discuția robei.

Din punctul de vedere al solemnității

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

dezbaterilor, e sigur că roba impune. Acesta e și motivul pentru care a fost dată magistraților.

S'a zis că, într'o țară democrată, n'are ce căuta. Eroare. Dovadă că nu ființează numai în Anglia, Italia, Belgia, etc., ci și'n republici ca Franța, Germania sau Portugalia.

Ea reprezintă un simbol; cel ce-o îmbracă simte altfel fiorul misiunii împărțirii Dreptății pe pământ; cum slujește altfel preotul, învestmântat în odăjdii; cum luptă altfel soldatul în uniformă.

Nu numai că sugestionează pe posesor, dar insuflă încredere și celorlalți, uniformitatea și splendoarea coloarii impresionând prin estetică pe toți.

Despre aceasta s'au convins și legiuitorii noștri când, prin articolul 82 din Legea Curții de Casație, votată în 1861, au hotărît:

„In ședințele plenare, adică cu secțiunile întrunite, atât Curtea, cât și Ministerul public sunt în

uniformă; iar în secțiunile ședințelor separate, în mică uniformă".

In graba documentării n'am putut găsi discuțiunile cari au avut loc cu ocazia votării acestei legi; am dat, însă, peste regulamentul din 30 Decembrie 1863, cuprinzând articolul unic cu „uniforma Curței de Casațiune este regulată după cum urmează", și citirea lui e interesantă:

„Uniforma de ceremonie: Haină de postav albastru civit, tăiată drept înainte, în formă de frac, cu gulerul drept, cu 9 nasturi d'inainte, cu 2 d'îndărăt.

Jiletul drept, de cașmir alb, cu gulerul drept, cu 5 nasturi. Pantalonii de cașmir alb cu o bandă de fir galben, lat de 40 milimetre.

Pălăria tricornă, de pâslă neagră, cu bandă cusută de fir galben de catifea neagră, cu panglici de moară neagră, late de 50 milimetre, *cocardă tricoloră de pene mici și creță.*

Spagă de oțel aurit, mănunchiul cu 6 unghiuri aurite și cu 6 de oțel lustruit, cu marca țării de-asupra, lănțușel de mărgele de oțel amestecate cu mărgele aurite, cu ciucur sus și jos, cu garnituri aurite și cu portope de alb de piele de căprioară".

Un adevărat echipament de comandant de pe vremea revoluțiii franceze, Dacă'i vorba de fast, apoi era; împricinații trebue să fi rămas cu gura căscată când apăreau, impozanți, înalții magistrați.

De observat că judecătorii „Curții de Casațiune" de pe atunci erau obligați să poarte și'n oraș un semn distinctiv, care consta dintr'o medalie de aur cu un diametru de 25 „milimetre". Această medalie avea pe o parte sculptată în relief cumpăna Dreptății, deasupra căreia era scris: „Curtea de Casațiune a Principatelor Unite", iar pe cealaltă parte marca țării și numele lui Alexandru Ion I.

Dar toga propriu zisă a fost decretată mai târziu, în 1864 și 1869, înzestrându-se cu ea întreaga magistratură.

Nu numai magistratura, ci și avocații, după cum se vede în articolul 1, precis:

„Toată magistratura țării *și avocații* vor purta în viitor uniformă când sunt în seanță...

„Ea va consta dintr'o manta neagră", etc.

Fie că nu s'au prevăzut sancțiuni la caz de neascultare, fie că nu s'a putut, avocații nu s'au grăbit să se înobileze cu noua haină, și legea a căzut în desuetudine, când toga a fost însfârșit adoptată de toate Barourile din țară, cu vre-o cincisprezece ani înainte de război, datorită perseverenței unui avocat. Îl chiamă Tase Eliad.

Cu o încăpățânare la început luată în ràs, dar apoi admirată, amicul și colegul meu, tare pe litera legii, s'a îmbrăcat într'o bună zi cu manta elegantă, și nu s'a lăsat până n'a convins pe toți confrații să-l imite.

„De ce să fim puși în stare de inferioritate?“ spunea dânsul tutulor, în apriga-i propagandă. „Nu oficiem și noi pe altarul Dreptății, la bară?“

Într'un fel se impune judecătorului și publicului avocatul susținător al cauzei clientului, îmbrăcat în haina solemnă, — și în altfel cu paltonul pe umeri sau cu mâinile pe băerile pantalonului.

Aceleași argumente aduse pentru învestmântarea magistraților cu robă militează și pentru adoptarea ei de corpul avocaților.

Iată de ce propaganda lui Tase Eliad a prins, și iată de ce frumosul și nobilul port impus și solicitatorilor Dreptății ar dăinui și astăzi, dacă el n'ar fi fost desființat... tot din capriciul unui avocat.

Pe acesta îl chema Mihail Pherechide. Istorioara merită să fie povestită, fiindcă e savuroasă și tipică:

Puternicul și temutul președinte al Camerei liberale de pe vremuri, sosind într'o zi la Palatul Justiției, cu întârziere, se prezintă în ședință la secția I a Curții de Apel din București, prezidată de nu mai puțin temutul Scarlat Popescu, fără să fie îmbrăcat cu haina reglementară.

— Societatea Cutare, strigă grefierul.

— Prezentă prin mine cu procură, răspunde Pherechide.

— Mai strigă odată, mormăie încruntat asprul magistrat.

— Societatea Cutare, se execută auxiliarul justiției.

— Prezent, răspunde din nou Pherechide, crezând că n'a fost auzit.

Grefierul primește ordin să mai facă odată apelul nominal.

— Prezent! peniru a 3-a oară, strigă exasperat Pherechide, încruntat la rândul lui și neînțelegând scena.

— D-voastră ca ce figurați în instanță? îl întreabă înțepat Scarlat Popescu.

— Cum, ca ce figurez? Ca avocat cu procură!

— Atunci, domnule grefier, să treci societatea lipsă, grăește sentențios, neînduplecatul președinte.

Și-apoi, adresându-se lui Pherechide:

— D-voastră nu știți că avocatul nu se poate prezenta în instanță decât îmbrăcat în robă?

— Credeam că pentru a răspunde la apel nu-i nevoe de această formalitate, răspunde înfuriat președintele Camerei.

Dar, ca să nu mai fie discuție, vă promit că'n ședința viitoare voiu pleda așa cum mă prezint — ceeace s'a și întâmplat, fiindcă Pherechide, în culmea indignării, s'a dus drept la Cameră, unde desființarea robei s'a votat în douăzeci și patru de ore.

Se poate reînființa tot într'o zi. In expunerea de motive a legii, nu e nevoe decât să se insiste asupra ultimei decizii a Baroului de Ilfov, și ea poate fi prilejuită cu ocazia punerii în discuție a *Legii avocaților*.

Eu unul aș îmbrăca-o bucuros, chiar dacă i s'ar adăoga „spaga" în șold și cocarda tricoloră, ca la 64.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Legendele

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Legendele

Un cititor din America îmi scrie cu întârziere, relativ la articolul meu publicat în „*Universul*“, în care propuneam înfrumusețarea Capitalei cu fântâni monumentale — căderi de apă artistice, cari dau un aspect estetic orașelor — indicând: una lui Ronsard, bunăoară, marele poet francez ai cărui strămoși s'au născut în țara noastră, alta lui tata Bucur, întemeietorul Bucureștilor. Imi scrie acest cititor următoarele:

„D-ta nu știi că obârșia romană a șefului Pleiadei e o legendă? Idem povestea ciobanului Bucur. Obiectele găsite în albia Dâmboviței dovedesc că meleagurile atât de dragi d-tale au fost locuite cu mult înainte de vremea lui Bucur, după

unii cioban, după alții fiu al lui Laik-Vodă. Orașul e vechiul Thyannus al Romanilor, și numele i se trage, după cum își dă părerea Kogălniceanu în *Histoire de la Dzcie*, de la verbul *mà bucur*. (Vezi și *Bu-Curia Dominicalis* a principilor romani)".

Știu toate acestea din *Istoria Bucureștilor* de G. I. Ionescu-Gion, după cum cunosc și discuția care a avut loc asupra originii lui Ronsard, acum câțiva ani, între d-nii Ch. Drouhet, profesor de literatura franceză la Universitate, și N. Coculescu, profesor de astronomie la aceeaș înaltă școală. A fost publicată în *Convorbiri Literare*, și pitorescul ei constă în împrejurarea că pe câtă vreme primul, om de imaginație, caută să distrugă poezia, al doilea, om al științei pozitive, îi ia apărarea.

Ce susține d. Drouhet? Că Alexandri, în timpul politicii filoromâne a lui Napoleon al III-lea, și-a însușit părerea profesorului Vaillant, din lucrarea sa *la Roumanie*, apărută în 1844, în care, bazân-

du-se pe o epistolă rimată trimeasă de Ronsard lui Rémy Belleau, a tras concluzia că bardul era de origină romană, dar că „fanteziile literare ar trebui să se risipească d'inaintea cercetărilor istorice", cercetări de pe urma cărora d-sa s'a convins că afirmația nu-i adevărată, putându-se trage concluzia, tot din lucrările lui Ronsard, că el poate fi tot așa de bine de origină bulgară, maghiară, spaniolă sau germanică.

D. Drouhet persiflează, cu spirit, trebue s'o recunoaștem, „glasul tainic care a spus Banului Mărăcine să se înarmeze pentru a veni în ajutorul „Franciei ce plânge":

Căci și ea pe viitor
Mi-a veni în ajutor.

și conchide:

„Variațiunile lui Ronsard asupra aceleiași teme și desmințirile pe care faptele și documentele istorice le opun destăinuirilor ce ni le face asupra

leagănului neamului său, ne arată că origina dintr'o țară mărginașe cu Dunărea de jos a poetului francez trebue considerată ca o legendă eșită pe de-a'ntregul din imaginația sa, precum altădată Minerva eșise înarmată din capul lui Jupiter".

Olteanul și craioveanul, care iscălește N. Coculescu, a sărit ca mușcat de șarpe:

„Astăzi, când am citit rândurile pe cari d. Drouhet i le consacră în articolul său, găsesc că foarte bine ar fi putut să lipsească, fără nici un neajuns pentru acest articol, mai ales că Ronsard e unul din geniile splendide ale latinității. Felul răspunsului d-lui Drouhet m'a lăsat, însă, gânditor. Poate, mi-am zis, sentimentului meu de român se mai adăoga — cu *credința*, din copilărie, în această frumoasă legendă — și mândria de craiovean, care primește cu anevoie să i se răpiască cu ușurință un așa „mândru frățior" și, cu el, frăția cu nobila Franță.

Resimt și astăzi emoțiile puternice cari mă cuprindeau când, copil, recitam ori ascultam recitându-se dulcea poezie a lui Alexandri. Dar piesa *Banul Mărăcine!* Ce minunată ni se părea când se represinta în bătrânul teatru al Craiovei! Cât de mândri ne simțeam de nobilul și viteazul nostru erou! Ca urmare, un mare dor de ducă ne

cuprindea, dor de lung călătorit spre apusul îndepărtat, spre Țara plină de o magnetică atracție pentru sufletele noastre fragede, *spre Franța.*

D. Ch. Drouhet nu s'a mulțumit cu acest răspuns distrugător de credințe scumpe nouă, dar revine astăzi prin scris, ca să împiedice răspândirea *mai departe a fabulei,* etc."...

Indepărtând considerațiunile de ordin științific, mă raliez cu totul părerilor de natură sentimentală expuse de d. Coculescu, cu care ocazie răspund și îndepărtatului cititor al *Universului,* îngrijat de veracitatea legendelor.

Ce importă dacă spusele lui Ronsard — că-și afirmă origina romană chiar el, n'o contestă nimeni — ce importă, zic, dacă corespund sau nu adevărului? Dacă Ubicini la 1855, în prefața traducerilor poeziilor populare românești, relevă această tradiție istorică, iar învățatul italian face prozeliți ca Blanchemin și alții, după cum constată chiar d. Drouhet, cui folosește teza contrară?

Iată că inspirația lui Alexandri, când a pus în gura Banului Mărăcine cuvintele adresate Franței:

Căci și ea în viitor
Mi-a veni în ajutor

a fost profetică, fiindcă nu se știe dacă sprijinul moral și material pe care ni l-a dat și continuă să ni-l dea marea republică nu se datorește și recunoștinții, pentru statornicia prieteniei noastre de un mileniu, concretizată așa de frumos de Barthou: „România nu ne-a ajutat numai cu oștile sale, ci ne-a dat odinioară, prin descendență, și pe unul din cei mai mari poeți francezi".

Înfrățirea dintre popoare o fac și legendele, și defăimarea lor e o acțiune urâtă, fiindcă slăbește *credința*.

Ca o altă națiune să-și revendice pe Ronsard, asta e explicabil, dar ca *un român* să facă cor cu ea, nu văd care-i scopul.

O legendă, după toate dicționarele, nu-i decât o istorioară care are un fond adevărat, dar pe care imaginația populară și tradiția au transformat-o, amplificând-o. Renan adaogă:

„Nu e nimic mare care să nu se bazeze pe o legendă; singură culpabilă e omenirea care vrea să fie înșelată".

Așa trebue să fie și cu povestea lui *Banu Mărăcine*. Dar esențialul e că legenda s'a format, s'a răspândit timp de veacuri, și avem tot interesul să rămână...

In definitiv, subiectele de la cari s'au inspirat marii artiști când au făurit fântânile de pe piețele Romei, luate din Mitologie și din Viețile sfinților, sunt adevărate? Dar *Lupoaica* dela care au supt lapte Romulus și Remus, — reprodusă în piatră, aidoma cu cea de pe Capitol, și dăruită nouă de frații italieni — să fi existat oare în carne și'n oase? Mă cam îndoesc; dar ea cimentează obârșia noastră dela mama

Roma, și d'aia o privesc cu drag, cum aș privi cu mulțumire exteriorizarea legendelor puse în discuție în acest articol.

La urma urmei, nu mă încăpățânez să țin morțiș la propunerea mea. Poate să reprezinte fântâna și pe *Muma Pădurii*, numai reușită să fie, înlocuind oribilele depozite de benzină în ființă azi pe mai toate piețele publice.

Iar în ce privește comisia de estetică municipală, să dea Dumnezeu ca pretinsa ei incapacitate să fie și ea tot o legendă!

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Cimitirul Onoarei

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Cimitirul Onoarei

La Viena, în vastul Cimitir central, este o aripă așa zisă a *Onoarei.*

Pictorii, compozitorii, savanții, sculptorii, poeții, actorii, însfârșit toți fiii aleși ai neamului, sunt îngropați în grupuri separate, și mormintele lor, modeste sau somptuoase, înconjurate de flori și de plante, sunt îngrijite cu sfințenie.

Beethoven își doarme somnul de veci lângă Lanner, Gluck, Schubert, Strauss și Suppé; Amerling lângă Makart și Daffinger; Fernkorn lângă Tilgner și Zumbusch; Billroth lângă Klein și Albert; Gallmeyer lângă Martinelli și Materna.

Așa de departe au împins austriacii cultul morților lor iluștri, încât, când îm-

prejurări de forță majoră au împiedicat aducerea corpului distinsului dispărut, în cimitirul Onoarei, i-au adus acolo cel puțin inima sau i-au ridicat numai un monument, ca lui Mozart, bunăoară.

S'a discutat mult dacă izolarea aceasta superbă, și după deces, se împacă cu egalitatea înaintea morții, dar cred că nici un argument *pentru* nu e mai convingător decât o plimbare prin țintirime, și 'n special la *Bellul* nostru.

„Spune-mi cu cine te aduni, ca să-ți spun cine ești" grăește o zicătoare bătrână, nu totdeauna potrivită, dezmințită de multe ori și pe lumea cealaltă, cutare personalitate politică având de vecini la locul de veci iluștri necunoscuți; poeții, escroci sau samsari; literații, bătăuși sau tăbăcari; actorii, apași; și-așa mai încolo.

Desigur că aceasta nu e regula ci excepția, îndestulătoare, însă, pentru un surâs amar.

M'am amuzat într'o zi să verific vecinii

chemaților noștri întru Domnul, cei mai de seamă, și constatările făcute au fost surprinzătoare și penibile.

N'ajunge că bieții oameni, din cauza împrejurărilor vitrege ale existenței, au fost siliți să trăiască de multe ori în viața lor publică și privată într'o promiscuitate dureroasă; iată-i acum condamnați să stea alături de obscurii X, Y sau Zed, pe vecie— afară numai dacă, mai norocoși, după șapte ani, nu li se vor amesteca oasele în groapa comună cu ale celor oropsiți de soartă.

Știa el ceva, Chateaubriand, când a vrut să fie înmormântat singur, la marginea oceanului, să-i mângâie somnul valurile cântătoare ale apelor!

(Sau Clemenceau, când a cerut să fie îngropat în picioare, la el la moșie).

„Je veux être enterré aux milieux du peuple français, que j'ai tant aimé!"

a zis în schimb Napoleon, adus, ca să i se 'mplinească voia, din insula Sfânta E-

lena, la Paris, dar îngropat la Invalizi, în cel mai frumos mausoleu de pe glob, înconjurat numai de mareșali,— onoare care, trebue s'o recunoaștem, i s'ar fi făcut și dacă s'ar fi născut român, singuri voevozii noștri bucurîndu-se, sub lespezile lor sobre din mânăstiri, de cinstirea numelui și după moarte.

Chestiunea nu e așa deșartă după cum s'ar crede, examinată din punctul de vedere al pietății și-al ridicolului. Liber oricine să-și exprime mâhnirea pentru ființa pierdută în fraze plângătoare săpate pe pietre funerare, cu vorbe totdeauna simțite, deși în majoritate provocătoare de râs, dar de spectacolul acesta trebue scutite măcar vecinătățile celor ce și-au închinat viața frumosului, mormintele cari aparțin națiunii întregi, în fața cărora te descoperi cu smerenie și respect.

Ce s'alege de starea sufletească a cetățeanului când într'un asemenea moment de reculegere dă cu ochii de

Foae verde bob de știr
I-am dat vieții cu sictir!

placa comemorativă pe care Ioniță Garabet a găsit cu cale s'o lase moștenitorilor cu limbă de moarte, să i-o pună la căpătâi, să-i eternizeze memoria?!

Pentru cine crede că exagerez, să citească volumașul d-lui Popescu-Lumină, adunătorul tuturor lamentațiilor mucalite de prin cimitire. Sunt cele mai reușite versuri umoristice.

Dar moartea are și ea o demnitate, care e păcat să fie atinsă. Municipalitatea n'ar trebui să tolereze în țintirime afișarea tuturor elucubrațiunilor.

Un exemplu concret de contrastul mediului ambiant e atmosfera din jurul mormântului lui Vlahuță.

Admirator statornic al poetului, te descoperi respectuos în fața crucii arhaice de piatră, pe care nu e scris decât numele maestrului, și 'n minte încep să-ți cânte duios versurile

Şi-o să se facă noapte în jurul meu şi 'n mine,
Şi-o să se sfarme vasul de lut ce-abia mă ţine.
Şi ţărna mea, tu Doamne, în ţărn'o s'o arunci,
Dar eu ce nu sunt ţărnă, unde-o să fiu atunci?

simţi că cel care-a fost n'a pierit de tot, fiindcă e 'n sufletul tău, — când privirea ţi se opreşte pe alte versuri bronzate, acestea pe-o placă de peste drum:

Soarta când îşi întoarce pasul,
N'aduce anul ce-aduce ceasul.

E lamentaţia unei familii îndoliate, la căpătâiul unei fiinţe iubite, demne de compătimit; dar aici, alături de pulberea celui care-a fost Alexandru Vlahuţă, făuritorul atâtor strofe cizelate, banalitatea pare şi mai izbitoare.

Nu departe de mormântul lui Odobescu a figurat multă vreme strigătul unei răposate

„M'a omorît un măgar de doctor"

— reclamă pe care cel cu musca pe căciulă n'a reuşit s'o înlăture decât în urma

unui proces faimos — cât p'aci să vedem acum câteva luni lângă candela de veghe a lui Coşbuc şi înjurătura unui sinucis la adresa domnului Maniu!

Ce să mai zicem de cei cari, cu cele mai bune intenţii, terfelesc memoria unui scriitor sau artist scump nouă tuturor? Aici nu mai e vorba de vecinătăţi, ci de însăşi batjocorirea mormântului. Să luăm alt exemplu:

Era la Bellu o biată cruce modestă de lemn, pe care trecătorii citeau numele lui *Gheorghe Ranetti*. E prea de curând dus pentru ca unii din ei să nu se fi oprit, înduioşaţi, câteva minute, să depună o floare sau să verse o lacrimă peste micul petec de pământ sub care sărmanul *Cyrano* se odihneşte însfârşit şi el.

De câteva zile, cei ce revin citesc înmărmuriţi, pe-o altă cruce, oribil de inestetică, înlocuitoare a celei d'intâi, următoarea jelanie:

Dragă frate,

Crucea este simplă dar e sfântă:
Iar pe mormânt ea se înplântă
Numai pentru scurtă vreme.
Crede dragul meu nu te teme;
Domnul cel bun mă va ajuta
Chiar dacă alții te vor uita
Ceva mai frumos a așeza curând
Tu te vei încredința.

Tăsică.

citesc, înmărmuriți zic, și nu le vine să creadă ochilor.

In fața manelor lui Grigore Alexandrescu, cel care vine să se închine, dă cu ochii de un întreg catalog:

Gr. Alexandrescu
(Poetul). („Poetul" !!!)
25 Noembrie 1885
Lucica Alexandrescu
Florica Mehedințeanu
11 Aprilie 1886
Angelina Mehedințeanu
1901

etc.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

și pomelnicul amenință să se întindă până la stingerea neamului Alexandreștilor.

Nu știu dacă observațiile mele sunt rezultatul unei sensibilități bolnave, sau corespund sentimentului general; rămân totuș de părere că piatra funerară pe care e săpat un nume mare nu trebue completată cu altul, gestul constituind nu numai pentru generația prezentă, ci și pentru cea viitoare, o scădere a prestigiului mormântului. Ce-ați zice dacă pe lespezile lui *Byron, Heine, Musset,* etc.... familiile respective și-ar înșira descendenții în ordinea plecării lor de pe planetă?

Iată argumentele pentru cari cimitirul Onoarei din Viena își are rostul lui — e cu totul altceva decât un Panteon adăpostitor numai al geniilor — și iată pentru ce crearea unuia la fel, la noi, are din ce în ce mai mulți partizani.

Acum, când primăria a cumpărat dela florarul Faraudo o nouă porțiune de

teren pentru mărirea cimitirului Bellu, amenajarea unui colț liniștit — „la loc de odihnă, la loc de verdeață“ — pentru adăpostirea morților noștri iluștri, n'ar fi decât o chestiune de voință.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Moartea Romanței

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Moarte a Romanţei

Adevărul Literar, prin pana d-lui Sevastos, mi-a luat-o înainte. Indignat de insipiditatea traducerilor după cântecele moderne străine, melodii cu vorbe anapoda, ce se aud zilnic în dancinguri, în saloane, la petreceri, peste tot, tocmai făceam o colecţie amplă de stupidităţile în curs, când, „gând la gând cu bucurie", Domnul Sevastos citează *Madona Bruna:*

Ai cap frumos pe un corp de regină,
Ai în privire un ce de virgină;
Cine te vede
Nu poate crede
Să poată ajunge vre-odată la tine

etc.

BCU IAŞI - CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

şi se întreabă: Nu se zicea odinioară mai frumos:

Luna ştie, dar nu spune,
Multe taine de amor
Petrecute şi uitate
In tăcerea nopţilor?

Să scot şi eu una din traistă: Marele succes *In Hotel zur Grünen Wiese.* Repertoire Leopoldi; pe românește *In hotelul din livadă:*

Din zori până'n seară,
Hotelul restaurant
E plin de lume, că-i hotelul elegant
Dar totul este acolo
Teodor, garsonul şarmant,
Băiat frumos şi desghețat
El este epatant.

REFREN

In hotelul din livadă
Se joacă Teodor.
Micel Lize îi şopteşte
Cuvinte de amor.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Şi îi cântă din vioară,
Artist de soi,
Şi visează împreună,
Ei amândoi!!!

Ne-am întors *La România, La Lucia, La o copilă, La ea,* — în gustul *Omagiului Damicelei:*

Şarmantă damicelă
Cu ochi ca de gazelă,
Ornată precum eşti,
Pe toate eclipseşti.

Permite-mi aeci a-ţi spune
Că-mi place a dispune
De sânu-ţi inocent;
Spun fără compliment!!!

Şi cam tot de calitatea aceasta toate tălmăcirile melodiilor „din filmele sonore şi vorbitoare" la modă, şi din diversele baruri străine, tipărite cu coperte abracadabrante, — afară de două-trei reuşite, ale d-lui N. Kiriţescu.

Să ne'nţelegem: nu e vorba de critica

„Jazzului" bazat pe-o technică nouă, c'o libertate melodică necunoscută în trecut, creiând cu ajutorul saxofonului și al altor instrumente de dată recentă, ritmuri lascive sau drăcești, însoțite mai totdeauna de cuvinte, — ci de traducerea acestor cuvinte de către toți nechemații, cu rezultatul arătat mai sus

In definitiv, un *Tango* este un cântec popular argentin, după cum un *Shimmy* este o melodie „neagră"; *Polca,* poloneză; *Căzăceasca,* rusă; *Tarantela,* italiană; *Hora,* românească.

Se pune, însă, întrebarea: în afară de muzica zisă clasică, pe care cei mulți nu o pot înțelege, sunt suficiente pentru mulțumirea sufletului cetățenilor unei națiii, ariile acestea săltărețe? Simfoniile, cari înseamnă progresul orchestrației, nu au oare de multe ori la bază un cântec popular, o romanță, o serenadă sau o barcarolă, fredonată din generație în generație? Sinceritatea sentimentală, patetismul, extazul,

accentele dulci și profunde ale unor astfel de compoziții au alinat multe dureri — căci după ce ai dat o noapte întreagă din picioare, alături de aceea care ți-e dragă, inima are și ea nevoe de-o mângâiere, când ai rămas singur — și ele au fost isvorul de la care s'au adăpat maeștrii reputați.

Intr'o conferință ținută la universitatea *Analelor* din Paris, André Rivolett citează pe Wagner stând într'o noapte de insomnie aplecat pe balconul palatului Giustiniani din Veneția și ascultând până'n zori cantilena unui gondolier care-și păzește barca, melopeea primitivă a marinarului fiindu-i sursă de inspirație apoi, pentru celebrul „Duo d'amor" din actul al doilea al lui *Tristan*.

Dar, după cum am spus, așa zisa muzică mare, cu concertele ei simfonice, nu e accesibilă celor mulți, și înrâurirea asupra masselor a unui compositor clasic — numească-se el chiar Beethoven — e mult

mai mică decât a unui aed, rapsod, trubadur sau bard de vreme veche, sau a unui lăutar modern, fredonând cuiva la ureche o romanță sentimentală.

Alungat-a oare modernismul melodia cu cadența simplă și naivă, dar plină de grație și eleganță care se numește *romanță?* Nu, de vreme ce tradiția continuă în Franța, unde după *Plaisir d'amour* a lui Martini și neuitatele inspirații ale lui Paul Delmet, se compun lucrări ca *Pour un seul mot d'amour;* în Germania, unde, după liedurile vechi, Erwin, autorul lui *Ich Küsse Ihre Hand, Madame,* încasează anul trecut peste cinci milioane lei drept de autor; în Italia, unde, după *O sole mio* și minunatele inspirații ale lui Tosti și ale altora, se fredonează în toate colțurile *Mandalinata;* în Spania, unde gitanele suspină, acompaniându-se cu chitara, *Valencia.*

Să vedem acum cum se prezintă lucrurile la noi. Imediat după vremea cânte-

celor populare, a lui Barbu Lăutaru și a altor staroști, puși să ofteze în locul bocrilor sub balcoanele iubitelor, — ce dulce suna *Doina* strămoșească, și ce melodios s'avânta în noapte:

Mănânc putregaiŭ de fag
Si trăesc cu cin' mi-e drag.
...Cine'n dragoste nu crede,
N'ar mai călca iarbă verde;
Cine nu-i amorezat,
Las' să moară, nu-i păcat!

— imediat după această vreme patriarhală, a venit așa zisa epocă de aur a romanței românești, și compozitorii noștri s'au întrecut.

Care din generația mea nu și-aduce aminte cu emoție de *Steluța* lui Florescu, pe cuvintele lui Alexandri; de *Unde ești?* a lui Cavadia; de *Gândul meu la tine sboară*, poezia de Cottache, aria de Th. Georgescu; de *Când ore de'ntristare vor turbura vreodată...* atâtea și atâtea cântece cari ne-au legănat tinerețea?!

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Am d'inainte colecția *Micului Dor*, de care ne băteam joc odinioară, cu bucăți iscălite, în afară de cei pomeniți mai sus, Flechtenmacher, Ștefănescu, Scheletti, Ventura, Cohen-Linaru, Spirescu, etc., și mă uit cu jale la cealaltă colecție, strânsă de mine pentru a exemplifica halul de decădere în care-am ajuns.

Se părea c'am intrat pe făgașul cel bun, maeștrii tineri alegându-și, pentru a pune pe note, după strofele lui Scrob și Șerbănescu, versurile lui Traian Demetrescu, și ale altor poeți de valoare, chiar și ale lui Eminescu, când coardele lăutarilor s'au răcit, vibrând aproape numai pentru cântece „vărgate" — amestec de arii populare cu cele de mahala, cu întrebuințare de radicale ridicole — pentru cupletele din revistele de actualitate, sau... pentru tangourile, one-step-urile, shimmy-urile și fox-trot-urile cu traducere în românească arătată mai sus.

Rar, când vr'un Fernic, Oardă sau Tos-

cani persevereză în tradiție, nu găsesc editori, sau lucrările lor, deși meritorii, lâncezesc în rafturile negustorilor, amatorii de muzică ușoară modernă cumpărând exclusiv note de dans, ca și cum sufletul românesc, în afară de cadența sârbelor și bătutelor, n'ar mai fi capabil să tresalte la alt ritm.

Ce e de făcut?

Să imităm pe italieni, cari, de mai bine de un secol, în ziua de 5 Septembrie a fiecărui an, țin un concurs de romanțe la Piedigrotta, lângă Napoli, melodii repetate apoi de milioane de voci, în țara cântecului; sau pe ceilalți frați latini, spaniolii, cari, după apelul lui Manuel de Falla, directorul Conservatorului din Grenada, au instituit și ei un asemenea concurs, în Andaluzia.

Afișe lipite la colțuri de stradă au anunțat capitalei „mari manifestări muzicale pentru sărbătorirea unui deceniu dela înființarea *Societății compozitorilor români.*

E momentul oportun să i se sugereze ideea îndemnului pentru renașterea romanței sentimentale.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Tempi passati

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Tempi passati

Dărâmarea *Terasei Otteteleșanu*, în locul căreia se va clădi Palatul Telefoanelor, a făcut să curgă valuri de cerneală, și aproape nu există scriitor care, frequentând celebra cafenea, să nu-și fi dat contribuția regretului, descriind în pagini mișcătoare amintirea zilelor de-odinioară, petrecute în tovărășia lui Delavrancea, Macedonsky, Iosif, Anghel, Gârleanu, Dragoslav, etc...

Ce-a fost *Tortoni* și *Procope* pentru parisieni, a fost *Fialkowsky* pentru bucureșteni, și pe urmă *Terasa*.

Partea care n'a fost speculată îndeajuns — probă că bătrânii s'au stins sau nu mai scriu — este cea relativă la istoricul clă-

BCU IAȘI CLUJ UNIVERSITY LIBRARY

dirii dărâmate, cu câtva timp în urmă casa boerului oltean Ioan Otteteleșanu — cu bunic la *Otteliș*, localitate de unde derivă numele familiei — precum și cea mai evocatoare a serilor de pomină în cari „una din cele mai mari cucoane ale vremii", cum o numește d. C. Bacalbașa în *Bucureștii de altă dată*, își deschidea larg saloanele, elitei capitalei, pentru ca amatorii de valsuri, polci sau cadriluri, să danseze până la ziuă.

Era pe când protipendada se jena să vorbească în graiul strămoșilor.

„Femeile din aristocrație nici nu prea știau românește; toată educația lor, tot sufletul lor era străin. Ochii, mintea și inima lor erau pironite asupra Parisului. Această elită, înstrăinată de neamul ei, vorbea, citea, scria, cânta și petrecea franțuzește. O greșală de limba franceză, în această societate, era discalificarea și ridicolul pentru vecinicie".

Și d. Bacalbașa, din volumul căruia copiez rândurile de mai sus, amintește

hohotele de râs stârnite pe atunci în „lumea bună" din cauza unei erori de tipar, dar atribuite ignoranței recenzistului Claymoor, în darea de seamă a ziarului *„L'Independance Roumaine*, unde, vorbindu-se de salonul, în care aștepta amfitrioana, se spunea *ou elle se TEINT*, (adică *unde d-sa se sulemenește)* în loc de *ou elle se TIENT*, greșală care, din păcate, da pe față un adevăr, venerabila doamnă căutând, pe cât era cu putință, să îndrepte răbojul anilor, cu dresuri venite din țări îndepărtate.

Dacă am reprodus întâmplarea aceasta este că o coincidență bizară a făcut ca marea manifestație naționalistă, pusă la cale de d-nul Nicolae Iorga, pe când era director al Teatrului Național Alexandru Davila, pentru ca doamnele din aristocrația noastră să nu mai organizeze reprezentații de binefacere în limba franceză, să aibă loc tocmai în preajma casei unde invitații vorbeau numai în graiul lui

Voltaire, musafiri cari nu erau decât părinții celor ce, rău nărăviți, voiau să perpetueze urîtul obicei, alături.

Tempi passati! Evenimente trecute, dar cari trebuesc fixate, pentru cronicarii viitorului, avizi să cunoască societatea înaintașilor, după cum noi sorbim cronicile lui Neculce, călătoriile lui Dinicu Golescu sau suvenirurile lui Ion Ghica.

Scrisorile acestuia din urmă sunt mai cunoscute:

„...Pe când s'au zidit acele case, Dâmbovița în București era o gârlă pe care nu fiecine o putea trece înot. Populațiunea capitalei era puțină, și apa curgea adâncă și curată, murdăriile aruncate pe dânsa nu-i urcaseră fundul, ca la cea mai mică vuitură de apă să treacă peste maluri, să înece orașul... Cine nu s'a plimbat până mai acum doisprezece ani cu luntrea prin mahalaua Isvorul, pe *strada Brezoianu*, prin *Dudescu*, pe la Antim, și pe d'inaintea Bisericii Doamna Bălașa?"

Nu e nici o sută de ani, și par'c'ar fi vorba de întâmplări de pe vremea lui Bucur!

Ce-aşi putea spune nou despre pitorescul colţ al Bucureştilor, dispărut în câteva zile, ca prin farmec?

Că după moartea Otteteleşenilor a adăpostit Cercul Militar şi-apoi clubul Regal, transformat în cele din urmă în *Terasă*, ca să fie închiriată de societatea „Dacia" — devenită proprietară prin actul încheiat cu Academia Română — diferiţilor antreprenori numiţi Stere, Jaja, Herdan, Popişteanu şi Russo? Nu prezintă interes.

Nu se poate spune acelaş lucru şi de modul cum a ajuns imobilul în posesia Academiei.

Ioan Otteteleşanu a lăsat moştenire lui Ioan Kalinderu, membru al Academiei Române, casa din calea Victoriei No. 49 şi acesta a donat-o înaltei instituţii, care la rândul ei, imobilul neproducând aproape nimic, a vândut-o *Daciei*.

Moştenirea a fost lăsată, însă, cu oarecari obligaţiuni: printre altele, ca'n ceealtă casă, soră geamănă cu *Terasa*, zidită

la Măgurele, — trecută și ea în patrimoniul Academiei — să se înființeze un azil de orfane.

Sunt zidurile vechi sub care Eminescu a scris:

Stă castelul singuratec, oglindindu-se în lacuri,
Iar în fundul apei clare doarme umbra lui de veacuri.

Ascultați cuvântarea lui Ioan Slavici, directorul de studii al Institutului, la inaugurarea acestuia:

...Stăpâni pe o mare avere, înzestrați cu frumoase daruri firești, iubiți și stimați, de lumea prin mijlocul căreia treceau, Ioan Otteteleșanu și soția sa Elena, numai cuprinși de adâncă durere puteau să-și înfățișeze gândul că mai curând ori mai târziu, din zi în zi mai curând, vor trebui neapărat să iasă din această lume lor atât de plăcută, și nu odată își vor fi zis: Toți, toți aceștia cari azi s'adună împrejurul nostru, se vor risipi, se vor duce și ei unul câte unul, și în cele din urmă lumea ne va uita, ca și când n'am fi fost nici-odată...

Nu se gândeau bieții oameni ca pentru

actul lor de danie îi vor pomeni numai Academia la festivități, și elevele recunoscătoare, — că vor ajunge, însă, celebri de pe urma casei din calea Victoriei, fiindcă acolo unde se lăfăia odinioară „crema“ Bucureștilor, s'au instalat apoi scriitorii români, să-și ia caputinerul!

Pe frontispiciul locașului de cultură de la Măgurele, trecătorul poate citi azi frumoasele cuvinte săpate din îndemnul Academiei: *Labor et Honor.*

Un moșneag răutăcios m'asigură că, cu vre-o șaizeci de ani în urmă, râdea la soare, în același loc, un as de cupă, săpat în piatră, amintitor al norocului orb când boerul Otteteleșanu câștigase casa într'o noapte, la cărți!

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Afurisenia

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Afurisenia

Citind zilele trecute darea de seamă despre un proces al Eforiii Spitalelor Civile cu Stăpânirea, în chestia exproprierii — expropriere de pe urma căreia gratuitatea căutării sănătății a fost aproape desființată, întrucât, pioasele așezăminte, nemaiavând mijloacele din trecut, lâncezesc în sărăcie — mi-a năzărit ideea năstrușnică să consult la Tribunal dosarul cu pricina, și documentul pe care l-am descoperit mi-a plătit oboseala cu dobândă.

E vorba de o traducere din limba greacă veche, după actul de fundațiune al spitalelor Colții, cu dispozițiunile fondatorului, spătarul Mihai Cantacuzino, din anul 1715.

Scris pe pergament turcesc, sună așa:

Sămnilu cu mila lui Dumnezeu, Papă şi Patriarhu al marelui oraşu Alexandria şi judecător a toată lumea.

...„Dacă dar toate acestea se vor păzi şi se vor păstra cu temeinicia, şi dacă atunci se voru îndeplini şi conduce într'un chip lui Dumnezeu, toţi împreună, atâtu cei care voru lucrà, cum şi aceia cari voru conlucra şi voru înbunătăţi, să fie bine cuvântaţi şi ertaţi de către Dumnezeu Tatăl şi de către Domnul nostru Isus Hristos, alu căruia haru şi milă să se înmulţească preste ei şi preste casele lor — şi preste toate averile lor şi întreprinderile lor, dăruiască-le lor Dumnezeu bine cuvântare cerească şi bine cuvântarea a le lor venituri şi cheltueli, cu bine cuvântări de bunătate: să-i âmple pre ei de susu din roua cerului şi din rodniciea pământului şi îngerul Domnului să meargă înaintea lor călăuzindu-i ca păzindu-i în toate zilele vieţei lor, înmulţească-le viaţa loru, întru bunătăţi şi învrednicească-i pre ei şi dobândirea bunătăţilor făgăduite, aibă asupra lor şi sfintele binecuvântări ale cuvioşiloru şi purtătoriloru de Dumnezeu Părinţi şi ai tutulor sfinţiloru.

„Iar aceia cari vor cutezà să lucreze din potrivă, pentru a resturna şi a clinti orânduelile şi poruncile numiţilor prea slăviţi boeri, scrise şi însemnate în

această carte, unii ca aceştia ori care ar fi ei, şi de veri-ce rându. treaptă şi stare aru ţinea, *să fie afurisiţi şi de către Prea-Sfânta dătătoare de viaţă, nedespărţită şi de o fiinţă Treime,* a tatălui şi a sfântului Duhu, a celui întru fiinţă cunoscător, crezului şi închinătoru singuru Dumnezeu.

„Să fie blestemaţi şi neertaţi, şi după moartea lor nedeslegaţi şi umflaţi, pietrile şi fieru să se topească, iar ei nici-decum, aibă de moştenire lepra lui Ghiezi şi ştreangu lui Iuda, fie ei pre pământ suspinând şi tremurând ca câinii, urgia lui Dumnezeu preste capetele lor şi partea loru fie cu Iuda vânzătorulu şi cu ucigaşii lui Dumnezeu Jidovi, cari au răstignit pre Domnul; munca şi averile lor fie în perzanie şi peire şi îngerul Domnului să-i gonească şi să nu-i apere pre ei în toate zilele lor, blestemul lui Dumnezeu fie în casele loru, iar anii loru puţini şi ostenelile lor hrăpească-le străinii.

Pământul să se deschidă şi să-i înghită pre ei ca pre Satan şi pre Aviron, facă-se lor ca lui Madiam şi lu Sisara, şi ca lui Ioavin în râu Chason; ajungă ei ca Oriv şi ca Ziv şi ca Zver şi ca Salmana.

Aibă către acestea şi blestemele celor 318 purtători de Dumnezeu, părinţi din Nichea şi a celor

Valle Synaade, mai fie ei și osândiți la vecinica pedeapsă.

Așa ne rostim cu darulu, (care) cu mila și cu stăpânirea prea Sfântului Duhu.

Datu-s'a în București, la anul mântuirei 1715, luna Iunie 15.

Samnilu cu mila lui Dumnezeu Papă și Patriarhu alu Marelui orașu Alexandria și judecătorul alu Pământului adeverez".

Dacă legiuitorilor cari au făurit legea exproprierii, și parlamentarilor cari au votat-o, nu le-a fost frică c'or să-i ajungă blestemul filotimului spătar, e întrebarea dacă și judecătorii amenințați de hrisov să rămână după moarte „nedeslegați și umflați" vor avea curajul să dea câștig de cauză Statului.

Bine'nțeles că chestia a'nceput să mă intereseze, și căutând prin cărți, am ajuns la obârșie. In originala sa lucrare *La Magie dans l'ancien droit roumain,* d-nul C. Stoicescu, profesor de drept roman la Facultatea de drept din București, ne

descrie așa numitele *Damnationes.* Ca exemplu reproduce epitaful unui patrician din Pompei, care nu e decât un *blestem* săpat pe un mormânt, contra celor ce nu vor respecta stipulațiunile sale testamentare: „să fie înmormântat în grădina casei, și locul să nu se vândă".

S'a constatat, însă, că blestemul contra profanatorilor de morminte exista încă de pe vremea egiptenilor, dovadă cel găsit în cripta lui Tut-Ank-Amon, care „s'a și prins" omorînd pe toți cei ce-au atins lespezile sarcofagului.

Magia a jucat în societățile vechi un rol important, fiindcă, desigur, cu cât o mentalitate e mai primitivă, cu atât e mai mistică.

Dar, raportându-ne la noi, ce e *jurământul* la mărturie decât frica de sancțiunea necunoscutului? Atât numai că, în trecut, se lua cu forme bisericești pompoase — vezi Anatema arhierească de odinioară, sau *more judaico* evreesc — pe

câtă vreme acum se săvârşeşte în faţa crucii sau prin ridicarea mâinii.

Al doilea blestem pe care l-am găsit în acte particulare — am întrebuinţat la început cuvântul *afurisenie* fiindcă sună mai drăceşte la ureche, dar expresia justă este blestem, cea d'intâi fiind mai mult canonică, — al doilea blestem pe care l-am găsit este într'o stipulaţie pe care o face bătrânul Tănase Zaraf Godu din Braşov, ca nimeni să nu-i poată vinde locul fără să lase *Junii* din Schei să-şi facă tradiţionalele jocuri de Paşti pe'ntinsul lui:

„Adică eu Tănase Zaraf Godu din Scheiu Braşovului împreună cu femeia mea Paraschiva şi cu feciorii mei cari mai jos anume ne vom iscăli, dăm în ştire cu această scrisoare, pentru gândul cel stătătoriu al meu şi voinţa ca să se ştie în viaţa mea cât şi după moartea mea. Această scrisoare o dau în mâinile Prea cinstiţilor orăşeni din Scheiul Braşovului ce'i mai zice şi Bolgar seghi. Precum ca să se ştie că având eu o grădină pe

coasta din spre Prund cumpărată dela Oprea Puf şi găsindu-se acest obicei dela toţi cei bătrâni cari au ţinut acea grădină — vreau şi eu ca vrând Preoţii împreună cu orăşenii să iasă cu Litic şi sfintele taine la crucea de pe coastă, precum şi junii de Paşti, că totdeauna au trecut prin această grădină, — pentru aceia şi eu voiesc şi făgăduesc să fie şi de acum înainte slobozi să treacă fără de opreală. Şi oricine va stăpâni această grădină, străin sau feciorii, nepoţii sau strănepoţii mei, sau oricine din neamul meu să-i lase.

Iar cine se va împotrivi, unul ca acela să fie blestemat de Dumnezeu şi de cei 300 şi 18 părinţi cari au fost la Nicheia la întâiul Sobor, asemenea şi de ceilalţi sfinţi părinţi cari au fost la celelalte Soboare — ca să fie stătătoare această rânduială care am aflat-o dela bătrâni — pentru care mă iscălesc şi pun pecetea mea, ca să se creadă ori unde".

In savanta sa lucrare, *Curs de istoria dreptului român,* d-nul Ion Peretz ne învaţă că blestemul în acte a pornit dela *Domnii ţării.* Imposibilitatea în care se găseau de-a asigura menţinerea „deciziii" pe care o redactau la împărţirea dreptă-

ții, îi silea să ia fel de fel de precauțiuni pentru ca actul să fie respectat după ce vor răposa sau vor fi maziliți. „După *viața mea*, zicea unul, (ceeace e mai corect decât după *moartea* mea) cel pe care îl va alege Dumnezeu să fie Domn al acestei țări, fie din feciorii Domniei mele, fie pentru păcatele noastre din alt neam, acela să nu răstoarne această danie a Domniii mele, ci să o întărească și împuternicească".

Dar care era sancțiunea dacă nu o respecta? Nefiind niciuna, îi turna o formulă de imprecațiune, pe românește *blestem:* „Iar de nu va întări și împuternici această Danie sau întărire, acela să fie proclet și afurisit".

Iată misterul pentru care, spune d-nul Peretz, Domnii respectau actele și dispozițiunile predecesorilor, și că, deși stăpâni pe averea supușilor, nu-i despuiau în favoarea lor, ci când aveau nevoe de proprietăți, le cumpărau.

Cel mai înfiorător blestem, — blestemul cel mare, cum l-au botezat istoricii — este cel înscris în faimosul hrisov al lui Matei Basarab, din 1639, în chestia mânăstirilor închinate. L-a dat la iveală Cezar Boliac:

...iară cine din Domnii, cari va alege Dumnezeu după petrecerea noastră, sau din Vlădici, sau din episcopi, sau din boeri și puternici, se va ispiti vre odinioară, pentru mita sau pentru rugăciunile și alniciile călugărilor străini sau cu îndemnarea a cuiva din străini sau din țară a primi acte sau hrisoave ascunse de dânșii ce s'ar arăta vreodată, și acest hrisov al nostru care este cu sfatul, cu voia a tot Soborul făcut, va călca și în seamă nu'l va băga, și va închina și supune vr'una din mânăstirile țării veri din acelea ce au fost vândute și cârciumărite de acei străini, veri din care n'au fost, acela om, Domn fie, Mitropolit fie, episcop fie, sau ori care boer mare va fi, ori străin, ori din țară, acela om împreună cu îndemnătorii lui să aibă a moșteni blestemul soborului, arhiereilor, egumenilor, și a toți preoții țării, care blestem înaintea noastră și înaintea adunărei a toată țara în sfintele odăjdii îmbrăcați, și cu făclii aprinse în mână, înfricoșat și groaznic făcutu-l'au și bleste-

mând, stinsu-s'au făcliile cum este legea blestemului care blestem în acest hrisov al nostru arătăm-ul și noi, și'l punem înainte, cum pe acel om ca acela care va îndrăzni a sparge această sobornicească legătură, dimpreună cu îndemnătorii lui, să'l spargă Domnul Dumnezeu, să'i vie cursa care nu o știe și să cază în ea, să'i fie curtea lui pustie și întru locașul lui să n'aibă cine locui, să se șteargă numele lui din cartea vieții, și cu drepții să nu se scrie, să pue Dumnezeu pe păcătosul asupra lui, și diavolul să stea de-a dreapta lui; când se va judeca, să iasă osândit, și rugăciunea lui să fie întru păcat, și să fie zilele lui puține și dregătoria lui s'o ia altul; să fie feciorii lui rămași săraci, și muierea lui văduvă să fie gonită din casa lor; să jefuiască străinii osteneala lui;... și în ziua de înfricoșată judecată să nu vază slava lui Dumnezeu, și foc și spuză și vânt viforât să'i fie partea paharului împreună cu Iuda și cu Arie și acestea să se întâmple lui a le nemeri în valea matcei focului cu de trei ori anatema a 318 sfinți părinți de la Soborul Nicheii...

— „Ptoa! să nu se prinză; am pus mâna pe fier!" au zis probabil, — cum spuneam noi în copilărie, când ne înjura

un coleg de mamă, — Cuza și ministrul său Kogălniceanu, când au secularizat averile mânăstirești.

In definitiv, nu suntem toți blestemați, din ziua când Adam și Eva au fost dați afară din Rai, să ne câștigăm pâinea cu sudoarea frunții? Numai eu știu cât am alergat și cât am înăduşit pân'am adunat documentele reproduse mai sus! E un început; cercetări duse mai departe ar putea da naștere unui studiu interesant.

„Iar cel care va găsi greșeli în aceste rânduri, îndreptare să aducă, iar nu blestem" cum se scria în vechile ceasloave.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CIŞMEGIUL

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CIŞMEGIUL

Aţi citit, desigur, de multe ori, că Cişmegiul este una dintre grădinile cele mai frumoase din Europa, dar până azi n'a îndrăznit nimeni să scrie că e *cea mai frumoasă din lume*, afirmaţie pe care mă'ncumet s'o fac, nu numai controlând amintirile mele de călător, ci reproducând şi părerea câtorva prieteni cari au ocolit pământul.

Parcurile vilei Carllota, de lângă Belagio, renumite pentru răzoarele lor luxuriante, sunt departe de minunea de pe meleagurile lui Bucur.

Nici eu nu ştiam până mai deunăzi că pe cele câteva hectare ale Cişmegiului

cresc 540 de speţe de pomi şi arbuşti, 45 de feluri de iarbă şi câteva sute de varietăţi de flori. Să se noteze că nu e vorba de-o grădină botanică, menită să instruiască, ci de un loc public obicinuit.

Să intrăm, iubite cititor, în dimineaţa asta frumoasă de Mai, pe poarta principală a grădinii, de pe bulevardul Elisabeta, şi să contemplăm împreună feeria ce se desfăşoară înaintea ochilor.

De cum păşeşti, cât îţi cuprinde privirea, o mare de verdeaţă, şi pe jos un covor verde imens, cu o bordură de pansele galbene cu chenar de pansele albastre, având la ambele capete câte-o rotondă de cinerare multicolore — în fund, (aşezată acolo par'că dinadins, ca să dea caracter naţional priveliştii) clopotniţa bisericii Schitu Măgureanu, lângă nişte ruine; iar la dreapta apele tot verzi ale unui lac ca din basme, pe luciul căruia lunecă bărci liniştite şi câte-o lebădă stingheră.

Poezia bătrânelor sălcii plângătoare

ce'și contemplă umbra secular în undele limpezi ale lacului nu se poate descrie...

Dar să o luăm pe aleea din stânga, să-i zicem a *liliacului*, fiindcă acum e luna lui — peste o lună va fi, împreună cu alta, a *trandafirilor* — și să ne îmbătăm de forma și mirosul lui, din ce în ce mai fermecați, pe măsură ce înaintăm. Tei, arțari, plopi, ulmi, castani, pini, brazi, cireși, pruni și gutui de ornament își împletesc culorile frunzelor de diferite feluri: palmate, dințate, lunguețe, verzi, roșii, galbene sau pestrițe, și-și îmbină vopselele nenumărate ale florilor, ici-colo întrecuți de o sidonie japoneză, o glicină elegantă sau o magnolie exotică.

Nu știi încotro să te uiți mai întâi în sus; și din distanță în distanță rămâi în extaz în fața altor frumuseți, apărând pe jos: mici oaze de lalele sau nu mai știu ce podoabe ale naturii, până și *Floarea reginii* care crește numai pe vârfurile munților.

Vino și mâine, și poimâine, iubite cititor, ori când, și în toate sezoanele, și nu-ți fie frică nici când că vei găsi grădina pustie: în primele zile ale lui Marte îți vor surâde viorelele și ghioceii; acum, ce-ți apare înaintea ochilor; toamna, mixandrele, vanilia, daliile, tufănelele, crăițele, cârciumărițele și simfonia galbenului din ultimele zile ale lui Noembrie.

Acum e bine să știi și cine e vrăjitorul care veghează peste raiul acesta, fiindcă e și-o mână omenească, pe lâng'a lui Dumnezeu, care are grije să arate muritorilor darurile pământului.

Il chiamă *Rebhuhn*, arhitect peisagist, directorul general tehnic al Casei grădinilor publice din capitală, și e venit în țară de vre-o douăzeci de ani, născut fiind într'un orășel din Silezia. Biografia lui în ce ne privește, e interesantă. După ce'și termină studiile la Uranienburg și le desăvârșește prin Elveția, Franța, Anglia, Olanda și Belgia, cu ocazia unei expozi-

ții, se fixează la Jardin des Plantes din Paris, când întâmplarea face să se întâlnească cu florarul Proch, trimis de guvernul nostru pe malurile Senei, să găsească un om priceput, capabil să gătească puțin grădinile capitalei noastre oropsite.

I-a trebuit multă perseverență lui Proch, până să convingă pe silezian, a cărui țintă era Japonia, să vie la București.

I-a sărit în ajutor un prieten al lui Rebhuhn, care și-a înduplecat amicul, făcându-i și planul: „Inchei contractul numai pe un an. Dacă ești mulțumit, îl prelungești; dacă nu, te'mbarci la Constanța pentru Constantinopol și de-acolo pleci la Tokio, unde ne întâlnim.

— După un an de ședere în România, spune Rebhuhn, când am văzut starea de primitivitate în care se afla horticultura aici, și mi-am dat seama de posibilitățile de muncă, în specialitatea mea, în această țară binecuvântată, cu o climă care avantajează dezvoltarea unei flore aproape

universale, mi-am zis: „Aici e de mine“ și n'am mai plecat.

Marele lui protector, grație căruia a reușit să-și realizeze planurile, a fost chiar Regele Ferdinand, el însuși botanist de forță, care-l prețuia.

Se pare că dragostea de flori se moștenește. Răposatul Rege o avea de la augusta Sa mamă, de la Sigmaringen; Brătescu-Voinești, delicatul și talentatul nostru prozator, a luat-o de la tatăl său, iar Rebhuhn de la strămoșii lui, toți horticultori de vre-o două sute de ani. Fiul său, un copilaș cu obrajii rozi, e destinat aceleiași meserii.

D-l Rebhuhn e un pasionat. Sculat în fiecare dimineață la cinci, poate fi văzut în toate zilele cu foarfecile în mână, dând câte-o raită pe lângă florile lui dragi, îngrijindu-le ca un părinte; ici tăind, colo punând să se sape sau dând ordin să fie stropite, trist când constată moartea uneia, vesel când o găsește surâzând.

Să nu se uite că și planta își are individualitatea ei, și că dacă proverbul zice: „Să nu dea Dumnezeu omului cât poate să rabde", nu e același lucru cu o floare sau c'o crenguță, pe care o schimbare bruscă de temperatură sau o lovitură poate s'o doboare într'o secundă. Câte îngrijiri migăloase, ca să ne bucurăm de ce vedem!

Dar marele talent al lui Rebhuhn e în crearea atmosferei. Nu degeaba e „arhitect peisagist". Cișmegiul care se transmitea din generație în generație arhaic, cum era, s'a transformat de nu-l mai cunoști. Aleea principală, plină de praf, de odinioară, a devenit covorul imens cu chenar smălțat, de care am pomenit la început. Până să facă să i se adopte planul, Rebhuhn a luptat cu edilii de eri mai rău ca faimosul Le Nôtre, la Versailles, cu Ludovic al XIV-lea — vezi discuția *Le tapis vert;* — din niște vechi pietre romane, părăsite pe un maidan, a

crecat o rotondă, azi a panselelor, mâine a bujorilor, poimâine a crinilor, răsărită ca'n poveşti; mai sunt câteva săptămâni şi ne vom putea sui pe movila până acum fără nume, cu o cascadă şerpuitoare, de-aci 'nainte botezată *a păsărilor,* fiindcă aci vor veni să-şi facă cuibul, găsind mediul prielnic şi hrana necesară, sveltele sburătoare ce'şi înalţă ciripitul şi trilurile spre bolta albastră.

In dorinţa de a inova, mintea grădinarului pe care a avut norocul să-l descopere Proch, nu se odihneşte o clipă. Acum se străduieşte să creeze o altă alee, *a Iernii,* cu plante verzi şi în mijlocul lui Ianuarie, şi cine ştie ce surprize ne rezervă viitorul în celelalte grădini şi squaruri ale capitalei, dacă instituţia Casei grădinilor va continua să-i lase iniţiativa şi să-i acorde sprijinul de până acum. Se cere, însă, şi o sporire a bugetului acestei Case, dat fiind că marile oraşe europene acordă până la *2000 lei pe an* pentru în-

grijirea unui pom, pe câtă vreme la noi suma alocată pentru acest scop e ridicolă. Să sperăm, totuș, că grație d-nei Elisa Brătianu, căreia i se datorește crearea Casei grădinilor, și care nu cu puțin a contribuit la ce s'a realizat, instituția (e cazul de-a se zice) *va înflori* din ce în ce, și viitoarele proecte ale lui Rebhuhn vor lua ființă.

Se va socoti, poate, de unii, că i-am adus prea multe laude; eu, însă, sunt de părere că le merită, și că dacă citim zilnic pagini întregi de osanale la adresa cutărui sau cutărui politician, se cuvin măcar odată câteva rânduri și acestui modest, care a stat prea mult în umbră, și care cu tabloul viu pe care ni-l dă periodic, ne desmiardă ochii și ne mângâie sufletul.

Vei fi obosit, iubite cititor, cu plimbarea și cu vorba mea, și ai nevoe de odihnă. Am ajuns în dreptul intrării Walter

Mărăcineanu. Să ne așezăm pe-o bancă, și să dăm cuvântul trecutului:

— Pe-aici, ne șoptește el, în *Istoria Bucureștilor* de Gion, la cișmè, (devenit Cișmegiu), erau cândva dealuri. Locul era, doară, afară din oraș, bariera fiind unde e acum piața Teatrului. Nici urmă n'a mai rămas din lacul lui Dura Neguțătorul, care se'ntindea lângă acela al Cișmegiului, și care era încă odată așa de mare. Pe-aici era o singură casă, a unui Hierea Brezoianu, de unde porneau boerii la vânat de rațe sălbatice, strămoș dela care'și trage numele cunoscuta stradă bucureșteană...

Ce timpuri patriarhale și liniștite!

— Pe-aici, ne șoptește și *viitorul,* în ceasul cenușiu al amurgului, vor veni mai târziu alții, și vă vor pomeni cu aceeaș melancolie în glas, cu ochii spre aceleași flori, a căror viață scurtă o plângeți, și de cari sunteți legați prin aceiași soartă.

— SFÂRȘIT —

BIBLIOTECA UNIVERSITĂȚII -IAȘI-

SUMAR:

	Pagina
Cristache Ciolac	7
Caragiale, pedagog	31
Barbu Katargiu	45
N. N. Basarabeanu	65
Ion Gorun	79
Haralamb G. Lecca	93
Gion	105
V. A. Urechia	117
Vintilă Brătianu, inedit	125
Gheorghe Ranetti	133
Constantin Mille	143
Mormântul Regelui Carol	151
Imnul Regal	163
„La Arme“	171
Tragedia lui Eminescu	183
Ingratitudine	191
Roba	203
Legendele	213
Cimitirul onoarei	223
Moartea Romanței	235
Tempi Passati	247
Afurisenia	257
Cișmegiul	271

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

25 MAI 1939